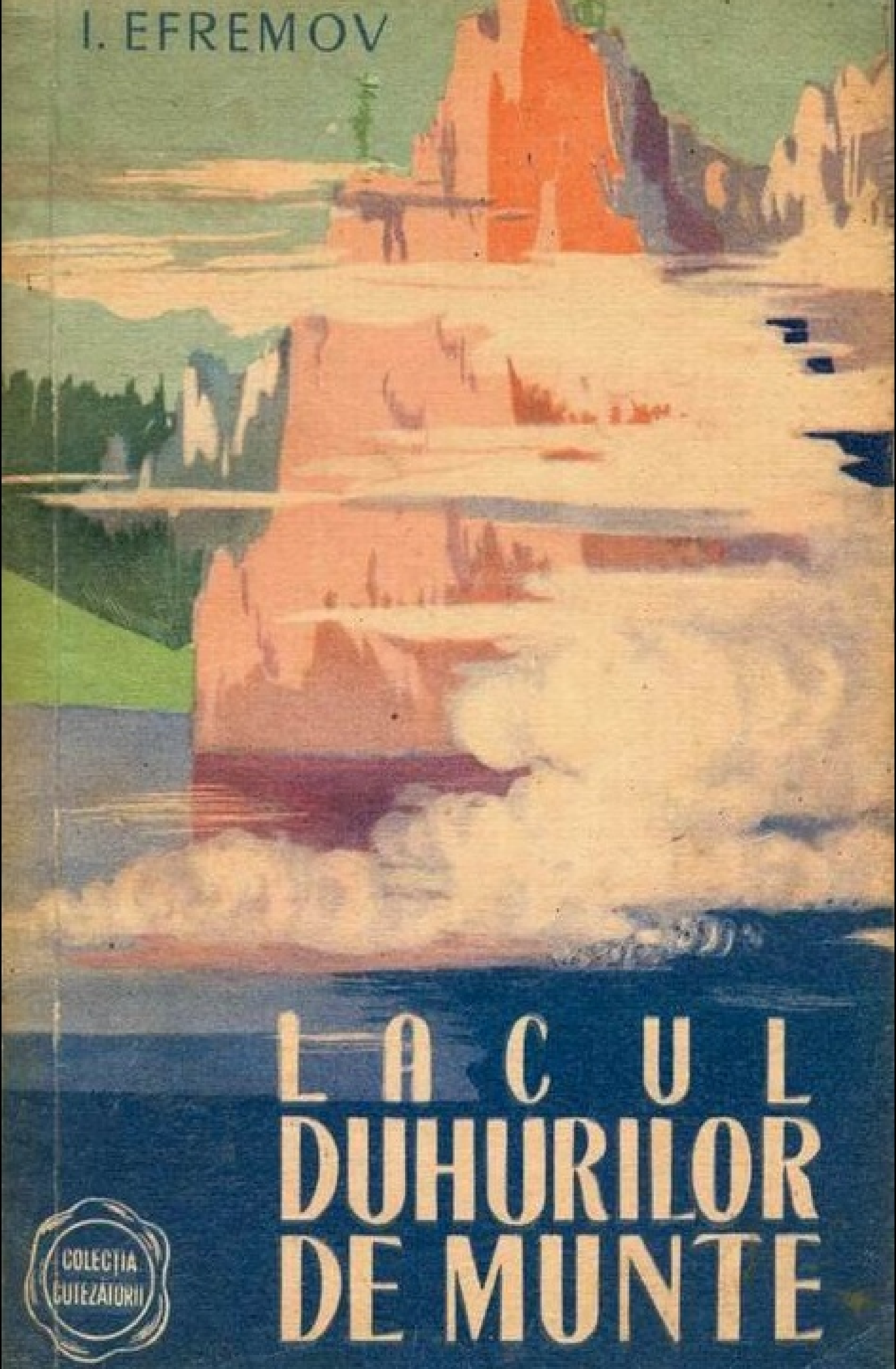
I. EFREMOV
LACUL
DUHURILOR
DE MUNTE
COLECȚIA
CUTEZĂTORII

Ivan Efremov

Lacul Duhurilor de Munte

(povestiri)

În româneşte de Vladimir Cogan

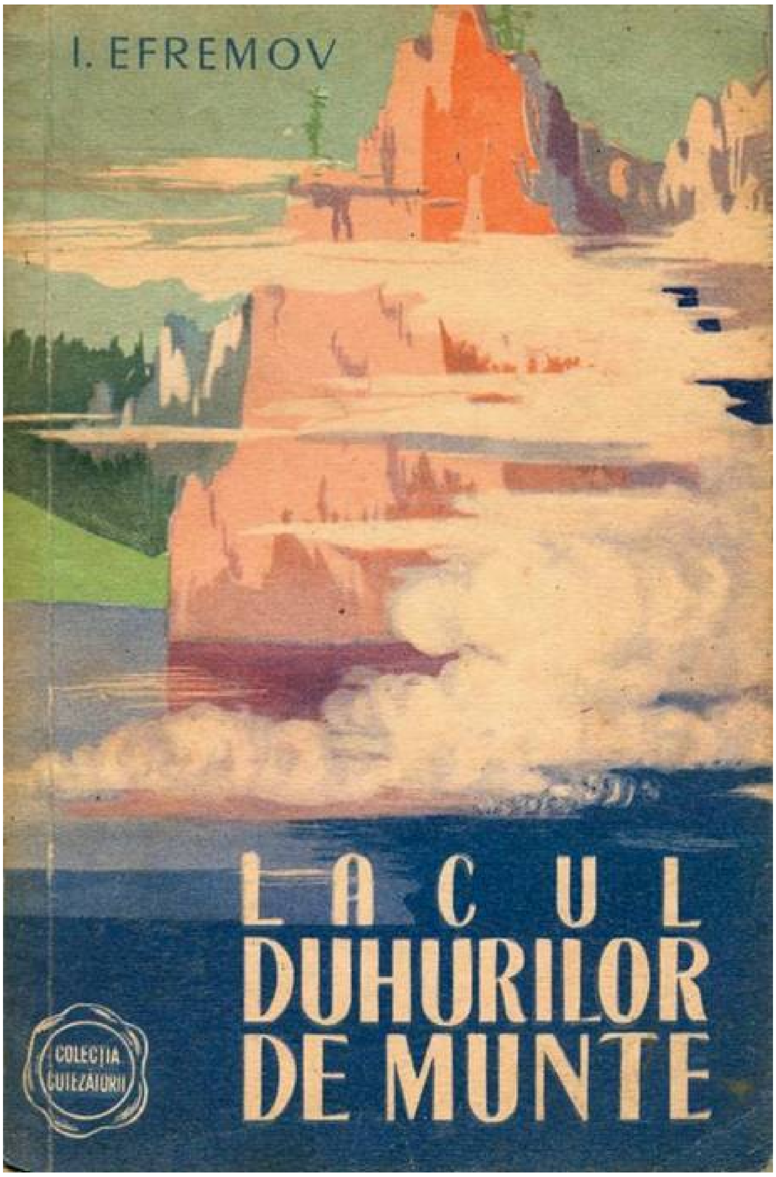
I. EFREMOV
LACUL
DUHURILOR
DE MUNTE
COLECȚIA
CUTEZĂTORII

CUPRINS:

Ivan Efremov

OBSERVATORUL NUR-I-DEŞT

LACUL DUHURIOR DE MUNTE

PISCUL DE SUB LUNĂ

OLHOI-HORNOI

eBook: Cosimo, octombrie 2011
- versiune definitivă -

Editura Tineretului, 1956
152 de pagini

Titlul original: *Озеро Горных Духов (1954)*
Ilustraţii: V. Tauber

OBSERVATORUL NUR-I-DEŞT

Aerul şuieră puternic slăbind strânsoarea frânelor şi ţăcănitul măsurat al roţilor se transformă curând într-un huruit neîntrerupt. Dincolo de fereastra vagonului se ridică un nor de zăpadă.

Convorbirea se întrerupse şi locotenent-colonelul privi pe fereastra înroşită de razele apusului de soare. Trenul gonea tot mai repede ducându-şi călătorii spre noi lupte, spre o soartă nouă în acest început de an, anul 1943.

Unul dintre călători, un ofiţer din marina militară, ieşi pe coridor şi se aşeză pe un scăunel pliant. Gândul îi zbură la greutăţile inevitabile ale războiului, care-şi pusese peste toate pecetea grea.

Lângă el se opri unul din vecinii de compartiment, un maior de artilerie, tânăr şi înalt. De cum îl văzuse, marinarul rămăsese uimit de energia reţinută, care radia din întreaga făptură zveltă şi vioaie a maiorului. Ochii, care păreau de o culoare deosebit de deschisă pe faţa-i arsă de soare, erau uimitor de liniştiţi, dar în adâncul lor străluceau de o puternică lumină interioară, în care marinarul, cu tot calmul imperturbabil al maiorului, ştiuse să descifreze o fierbinte dragoste de viaţă.

Maiorul întinse mâna ofiţerului de marină.

— Numele meu e Lebedev. Am ascultat discuţia dumitale cu vecinii de compartiment şi am auzit cum te-au atacat. Mi-a plăcut că susţii dreptul omului la bucurie. Cred totuşi că oponenţii dumitale au dreptate, deşi bineînţeles că dreptate ai şi dumneata. Asta-i dialectica vieţii, ce să-i faci! Astăzi sentimentul bucuriei e mai rar decât celelalte sentimente... Mai ales, pentru că bucuria omului depinde câteodată de lucruri cu totul inexplicabile la prima vedere.

Şi după o oarecare şovăire adăugă:

— Am să-ţi povestesc o întâmplare ciudată, în care mi-a fost dat să fiu unul din personajele principale, şi asta nu de mult.

Se-ntunecase. Intrară în compartiment şi-şi ocupară locurile. Storurile trase până jos dădeau compartimentului slab luminat de un singur bec o căldură intimă. Marinarul se întinse pe patul de sus şi se porni să asculte povestirea maiorului. Cele auzite distonau atât de mult de lumea care-l înconjura, încât din când în când conştiinţa i se dedubla parcă, luându-şi zborul spre ţinuturile însorite, atât de îndepărtate, de necuprins...

— Am fost mobilizat la trei luni după izbucnirea războiului, îşi începu povestirea maiorul Lebedev. Drumul greu al retragerii l-am făcut în lupte neîntrerupte. Timp de şapte luni schijele de obuz şi gloanţele duşmanului m-au ocolit. Dar ce să mai povestesc prin câte am trecut!... Până la război fusesem geolog, un îndrăgostit de natura sălbatică, un visător. Războiul, această grea încercare pentru o fire liniştită, cu distrugerile lui, cu bestialitatea hoardelor cotropitoare care au călcat pământul patriei mele, era cât pe aci să mă frângă. Am învins totuşi această slăbiciune şi în curând m-am călit, la fel cu sutele şi miile de tovarăşi de luptă. Aveam impresia că m-am lăsat de visare pentru totdeauna. Devenii aspru, întunecat. În suflet îmi rămăsese un gol, un gol greu, care se împlinea doar în luptele cu duşmanul, doar în atacurile reuşite ale bateriilor mele.

În martie am fost grav rănit şi am plecat de pe front pentru câteva luni. După ce mi s-a făcut un tratament la spital, am obţinut un concediu şi am fost trimis la odihnă într-un sanatoriu din Asia Centrală. Am protestat, căutând să dovedesc necesitatea de a fi trimis de îndată pe front, am declarat că sunt singur, că n-am pe nimeni – dar nu mi-a folosit la nimic.

Într-un cuvânt, la sfârşitul lui iulie 1942, m-am trezit într-un tren, care gonea prin întinsul stepei cazahe spre soarele fierbinte al Asiei Centrale.

Stăteam deseori noaptea la geamul deschis al compartimentului. Vântul uscat şi proaspăt, încărcat cu miresme de pelin, îmi răcorea plăcut fruntea. Întunericul ce se lăsa uşor peste stepă sublinia singurătatea străveche a câmpiei. Dar eu... întreaga mea făptură era acolo, departe în vest.

Liniştea seculară a naturii îşi făcuse totuşi efectul, şi după o săptămână de drum, începui să mă destind puţin, şi, ceea ce e mai important, începui să privesc cu mai multă atenţie la lumea înconjurătoare.

După Arîs, în vagonul încins de soare, zăpuşeala zilei deveni chinuitoare şi m-am bucurat nespus când am coborât în sfârşit din tren, în toiul nopţii, într-o mică gară. Autobuzul sanatoriului trebuia să sosească abia dimineaţa. Nu-mi venea să părăsesc răcoarea blândă a nopţii sudice, ca să dorm în sala de aşteptare. M-am aşezat deci pe geamantan lângă un stâlp de felinar şi

respirând adânc adierea nopţii, priveam în jurul meu. Trenul nu plecase încă. Pasagerii se plimbau pe pietrişul scârţâitor al peronului, la lumina felinarelor. Îmi aprinsesem o ţigară şi priveam călătorii.

O fată tânără, care trecuse de câteva ori prin faţa mea pe peron, îmi atrase atenţia prin îmbinarea plăcută dintre verdele rochiei, faţa bronzată şi părul blond deschis, aproape cenuşiu.

Era în ea ceva care o detaşa din mulţime. Ţin minte şi acum prima impresie ce mi-a făcut: era poate prospeţimea plină de bucurie care-i învăluia întreaga făptură.

Căuta desigur pe cineva şi iat-o că se opreşte, îşi scutură părul scurt şi ridicându-şi spre felinar faţa rotundă, schiţă un gest de supărare care mi se păru plin de haz. Simţindu-mi privirea aţintită asupra ei, fata mă privi cu o căutătură deschisă, se-ntoarse şi porni înapoi.

Trenul plecă. Luminiţa roşie a ultimului vagon se pierdu printre movilele întunecate; felinarele din gară se stinseră, rămânând să ardă numai două. Am mai stat o vreme pe geamantan în întunericul gării, peste care se lăsase liniştea. Pentru prima oară, după o vreme îndelungată, simţeam că-mi coboară-n suflet o linişte binefăcătoare. Era poate efectul întunericului răcoros din jurul meu sau poate sentimentul de necuprins al stepei peste care se lăsase noaptea.

Mi se făcu frig şi mă îndreptai fără prea mare plăcere spre sala de aşteptare. Încăperea foarte mică era abia luminată. În colţul rezervat răniţilor, despărţit de restul sălii printr-o îngrăditură joasă de lemn, nu era nimeni. Prin fereastra deschisă vântul intra neoprit de nimeni. M-am întins pe o bancă, dar n-aveam gust de dormit. În semiîntunericul sălii răsunară deodată nişte paşi uşori. M-am întors şi am recunoscut-o pe fata de pe peron. Ea privi băncile ocupate de uzbeci adormiţi şi se apropie nehotărâtă de colţul unde mă aflam eu. M-am ridicat în întâmpinarea ei şi am poftit-o să ia loc pe banca liberă. Fata îmi mulţumi şi se aşeză pe bancă, dându-şi capul pe spate şi lipindu-şi strâns genunchii. Acum gara aceasta pierdută în stepă era parcă mai puţin pustie. Se părea că fata nu avea de gând să doarmă. M-am hotărât să-i adresez câteva întrebări obişnuite între călători, la care ea îmi răspunse scurt şi oarecum în silă. Totuşi, încetul cu încetul intrarăm în vorbă.

Tatiana Nicolaievna sau mai pe scurt Tania era aspirantă a Institutului de limbi orientale din Taşkent şi însoţea într-o expediţie pe un vestit profesor arheolog. Profesorul studia ruinele unui străvechi observator astronomic, construit aproximativ acum o mie de ani, la poalele unui munte, la vreo două sute de kilometri de gară. În atribuţiile Taniei intra reconstituirea şi traducerea vechilor inscripţii arabe, care se găseau uneori săpate pe ziduri şi pe pietrele ruinelor.

— Nu ţi se pare caraghios, acum când vii de pe front, după aceasta... şopti ea, şi-mi atinse uşurel mâna care atârna legată de gât. Nu ţi se pare caraghios că oamenii se ocupă astăzi cu asemenea lucruri?

Mă privea stânjenită.

— Nu, Tania, obiectai eu. Sunt geolog de meserie şi cred în chemarea înaltă a ştiinţei. Şi apoi asta înseamnă că eu şi tovarăşii mei ne apărăm bine ţara, de vreme ce voi vă puteţi ocupa de munca voastră, atât de străină de război.

— Aşadar, asta-i părerea dumitale! Zâmbi Tania şi tăcu, căzând pe gânduri.

— Spuneai că observatorul este departe, în stepă. Atunci cum de-ai nimerit în gara aceasta? înnodai eu firul întrerupt al discuţiei.

Tania îmi povesti destul de amănunţit despre expediţia de cercetare a străvechiului observator. Membrii expediţiei erau destul de puţini la număr: profesorul, Tania şi fratele ei în vârstă de 15 ani, care lucra ca desenator. Săpători, era desigur foarte greu de găsit. Cu toată dorinţa de a ajuta expediţia, colhozul cel mai apropiat le dăduse doar doi bătrâni. Dar după două săptămâni de lucru, bătrânii se întorseseră la colhoz. Alţii refuzaseră să vină şi astfel lucrările de săpături au fost întrerupte. Profesorul scrisese la institut, cerând ca pentru efectuarea câtorva lucrări nu prea complicate de săpături şi pentru încheierea lucrărilor ştiinţifice să-i fie trimis în ajutor un colaborator, care rămăsese la Taşkent pentru a-şi pregăti lucrarea de diplomă.

Iar ea a venit la gară, să-l întâmpine pe tovarăşul cel nou. Dar iată că trecuseră două trenuri şi n-a venit nimeni. Tania a expediat o telegramă la Taşkent şi aştepta mâine dimineaţă răspunsul.

— Asta-i tot, spuse ea supărată, reţinându-şi un oftat. Ce ghinion am avut! Dacă ai şti ce muncă interesantă este asta şi ce loc minunat e Nur-i-Deşt! Aşa se chema observatorul – Nur-i-Deşt! Asta înseamnă „Lumina deşertului".

— Păi, dacă acest Nur-i-Deşt e aşa de minunat, cum spui dumneata, atunci de ce-au şters-o bătrânii voştri?

— Se întâmplă să fie acolo zguduiri subterane – destul de dese şi puternice. Totul în jur se cutremură, din adâncul pământului se aude un vuiet puternic, se scutură pământul de pe pereţi şi cad pietricele mărunte. Săpătorii credeau că aceste zguduiri prevestesc un mare cutremur, în care o să pierim cu toţii...

Căzui pe gânduri, chibzuind la cuvintele ei, dar când dădui s-o întreb ceva, văzui că Tania doarme liniştit, cu capul plecat pe umăr.

Am pus încetişor sub spatele fetei mantaua răsucită sul, m-am mutat pe banca de alături, m-am întins şi am adormit.

Când m-am trezit, fata nu mai era acolo. În sală se adunase mai multă lume. Acum mica încăpere era plină de halate pestriţe şi de zvonul unui grai necunoscut.

M-am spălat şi am pornit să aflu ce se aude cu autobuzul. N-am aflat însă nimic bun. Autobuzul întârzia, era posibil să vină abia după-amiază. Am pornit să mă plimb prin gară, nădăjduind s-o întâlnesc pe Tania. Am înconjurat clădirea gării, am luat-o prin stepă, dar soarele care începuse să dogorească puternic mă alungă înapoi în umbra pomilor grădiniţei din gară. De departe, am zărit-o pe Tania în rochia ei verde, la intrarea în oficiul telegrafic. Fata şedea îngândurată pe o prispă de piatră sub un salcâm.

— Bună dimineaţa! Ai primit telegrama aşteptată? mă interesai eu.

— Am primit-o. Semionov a plecat în armată şi deci nimeni n-o să mai vie. Ce-am să-i spun lui Matvei Andreevici? Ce nădejde-şi punea bătrânul în sosirea lui!

— Şi cine-i Matvei Andreevici?

— Şeful meu, profesorul. Ţi-am povestit aseară despre el, îmi răspunse fata cu o uşoară enervare în glas.

Dintr-odată îmi veni o idee care mă înveseli.

— Ascultă-mă, Tania, ia-mă pe mine ca ajutor! Atâta treabă cât făceau bătrânii voştri pot face şi eu.

Tania mă privi cu mirare.

— Pe dumneata? Păi trebuie să te îngrijeşti. Şi apoi... Fata se opri stânjenită, privindu-mi mâna ce atârna legată de gât.

I-am surprins privirea, şi scoţându-mi mâna din legătură, făcui câteva mişcări bruşte.

— Nu fi îngrijorată, Tania, pot să mişc mâna. O port legată ca să nu amorţească, n-am voie s-o ţin multă vreme lăsată-n jos. De altfel, am fost trimis să mă odihnesc, nu să mă tratez. Şi-apoi nu-i totuna unde mă duc? Nu te-ai lăudat chiar dumneata că acest Nur-i-Deşt e un loc minunat?

Fata rămase o vreme nehotărâtă. Ochii ei cenuşii se înveseliră.

— O să meargă totul strună, glumii eu, bineînţeles cu condiţia ca profesorul dumitale să nu mă ţină nemâncat, ca pe sfântul Anton...

— De asta să n-ai nicio grijă, mâncare avem din belşug. Dar ce ne facem cu sanatoriul dumitale? Şi-apoi drumul la Nur-i-Deşt e greu...

— Şi de ce-i greu, mă rog? Văd că te pregăteşti să-l faci a patra oară.

— Nu te uita că-s mică de stat, eu sunt puternică, răspunse fata. Ştii cum ajungi acolo? De aici până la sovhozul „Molotov" merg maşinile – vreo sută douăzeci de kilometri. De la sovhoz căpătăm de obicei nişte cai, până la cătunul Tus-Kull, e un colhoz mic acolo, iar drumul până la el e cât se poate de prost, numai nisip şi piatră. De la Tus-Kull suntem nevoiţi să facem rost de cămile, şi să parcurgem vreo treizeci de kilometri prin nisipuri fără pic de apă în drum. Nu pot să sufăr să merg pe cămilă – parcă stai pe un butoi cât toate zilele şi te tot legeni înainte şi

înapoi ca o pendulă. Şi-apoi cămila, să ştii – merge patru kilometri pe oră în cap, nici mai mult, nici mai puţin.

N-a fost nevoie de sforţări prea mari ca s-o conving pe Tania şi, încă cu mult înainte de apusul soarelui, o pornirăm într-un camion de trei tone gol, care sărea ca o minge peste gropi, spre sud-est, pe linia albăstruie a munţilor acoperiţi de zăpadă, adică în direcţia opusă sanatoriului. Şedeam pe jos, sprijiniţi de cabina şoferului şi ne priveam cu veselie, de vorbit era cu neputinţă, ţi-ai fi muşcat limba. Un nor gros şi roşcat se ridica în urma maşinii noastre, se lăţea şi acoperea dealurile, dincolo de care rămăsese gara. După trei ore de mers, linia întunecată a plopilor care tot apărea şi dispărea din faţa ochilor noştri se desfăcu la un moment dat, descoperind două rânduri de căsuţe albe, despărţite de o stradă dreaptă, largă cât o piaţă. Plopii aceia piramidali se avântau spre cer ca nişte turnuri drepte şi verzi. De o parte şi de alta se lăsau, domoale, spre cătun coastele unor dealuri, acoperite cu tufe galbene de cii[1].

Maşina se opri lângă un arâc care susura, nu departe de biroul sovhozului. Şi acum îmi face plăcere să-mi amintesc de ospitalitatea simplă, plină de căldură a oamenilor din acest sovhoz îndepărtat. Ne-am hotărât să plecăm seara cât mai târziu – cel mai bine de călătorit era pe răcoarea nopţii. La apariţia unui tarantas – un soi de căruţă spaţioasă cu coviltir – Tania exclamă, pufnind uşor în râs:

— Eşti un ajutor preţios, Ivan Timofeevici, ia te uită ce cinste ni se acordă – ne-au dat şi tarantas!

Agronomul, care se ducea şi el la colhoz, ţinu loc de surugiu. Tania şi cu mine ne aşezarăm sub coviltir, şi iată-ne porniţi, având în faţă o uşoară adiere de vânt. Stepa ne cuprinse în întunericul său, sub stelele-i joase şi calde.

Curând simţii că umărul Taniei începe să se atingă din ce în ce mai des de al meu. Apoi căpşorul ei cârlionţat se lăsă în voie pe umărul meu. Timpul trecea. Adierea catifelată începu să-şi arate ghearele reci. Frigul dimineţii nu ne lăsă să adormim de-a binelea.

Tus-Kull-ul nu-mi făcu o impresie prea bună. O culme pleşuvă cu câţiva plopi plantaţi de curând, pe care se înşirau nişte căscioare scunde, lipite cu un lut cafeniu-roşiatic. Seara, pe la şase, o pornirăm mai departe în împărăţia nisipurilor. Ne însoţea un ghid cu cămila sa, încărcată cu alimente. Am hotărât să urmez exemplul Taniei şi să merg pe jos, alături de ea. Dunele joase de nisip erau năpădite de nişte scaieţi de culoare albastră. Nu era deloc uşor de umblat şi mă miram de rezistenţa tovarăşei mele de drum. Picioarele mi se afundau în nisipul mişcător, din care se ridica un zăduf înăbuşitor – nu era greu să-mi închipui ce înseamnă să mergi pe acolo în toiul căldurii, ziua! După un scurt popas la lumina roşiatică a apusului, intrarăm în tufişurile de

saksaul[2]. Cadranul fosforescent al ceasului meu arăta douăsprezece şi un sfert când ieşirăm din nisip şi simţirăm sub picioare solul tare al stepei pietroase, acoperite de pelin.

Departe, pe o culme, se zărea o lumină roşie, înconjurată de un nor de praf auriu, luminos.

— E focul de lângă corturi, explică Tania. Atât de târziu şi nu s-au culcat încă! Pesemne că mă aşteaptă pe mine.

În întuneric se auzi glasul sonor al unui băieţandru:

— Matvei Andreevici, a sosit Tania!

Făcui cunoştinţă cu profesorul la lumina focului. Era un omuleţ rotund cu o faţă colţuroasă. Ochii săi inteligenţi erau ascunşi după nişte ochelari mari, cu sticlă groasă. Rămăsesem puţin în urmă, căutând să îmbii puţin mai aproape de foc cămila care se împotrivea. Dând mâna cu Tania, profesorul îmi strigă:

— Ia arată-te, Semionov, ce te ascunzi? Povesteşte, ce-i la Taşkent?

Când intrai în sfârşit în cercul de lumină din jurul focului, profesorul se dădu înapoi, îşi îndreptă ochelarii şi o privi pe Tania.

— Cine-i tovarăşul? Dar unde-i Semionov?

— Semionov n-a venit, Matvei Andreevici, răspunse Tania cu glas subţire, cu un aer vinovat.

— Nu înţeleg nimic! Ce sunt glumele astea? dădu să se supere profesorul.

M-am apropiat de el şi, întinzându-i mâna, m-am recomandat. Apoi i-am explicat pe scurt motivul sosirii mele acolo.

— Păi cum asta! Aşa nu merge. Eşti maior, rănit, decorat. Nu merge, prietene, nu merge! mormăia profesorul, privind înciudat spre Tania.

Tania tăcea.

— Şi-apoi, mâna dumitale... Hm! Hm ! Parcă ai să poţi lucra cu mâna asta? Zău că nu mă aşteptam la atâta uşurinţă din partea dumitale, Tania!

Am izbucnit în râs şi apucând cu mâna sănătoasă un colet greu abia dat jos de pe cămilă, îl ridicai cu uşurinţă deasupra capului. Tania bătu din palme. Profesorul parcă se mai îmblânzise.

— Ei, lasă, lasă... Ce să fac cu dumneata?

— Încercaţi-mă la lucru. Dacă n-oi fi bun, mă daţi afară, spusei eu cu smerenie.

Tania pufni în râs. Ochelarii profesorului sclipiră şi el îşi aţinti privirea asupra ei.

— Ce să te faci cu fetele astea! Întotdeauna îţi fac câte o... S-ar părea că totul merge strună, cum apare însă un militar... Fie şi aşa... Hai, beţi-vă ceaiul, aşezaţi-vă lucrurile, şi om vedea noi pe urmă.

Până la urmă totul se aranjă cât se poate de bine. Aflând că sunt geolog şi deci având şi oarecare cunoştinţe de arheologie, profesorul se împăcă definitiv cu neprevăzuta mea apariţie.

Dimineaţa, observatorul din Nur-i-Deşt îmi plăcu nespus de mult. Pe culmea unui deal de piatră se ridica un zid semicircular, care avea în spate un fel de turnuleţ scund, ieşit în afară. Capetele zidului erau unite de două bolţi masive, sprijinite pe nişte stâlpi solizi de formă cubică. Între stâlpii cubici se păstrase un portic frumos, în stil arab, pe care se desluşea o inscripţie cu litere aurite pe fond albastru ca peruzeaua. În spaţiul dintre turnuleţ şi cele două bolţi era săpată o groapă adâncă, căptuşită cu tuf. Cea mai mare parte a gropii era ocupată de arcul de marmură îndoit în jos al unui cuadrant astronomic. El se lăsa în jos, se ridica din nou, lăsând să se vadă două dungi cu o adâncitură la mijloc. Pe pereţii laterali ai arcului erau săpate semne şi diviziuni. Paralel cu arcul scoborau nişte scări mărunte, îngrijit săpate în piatră.

Profesorul nu zăbovi în observator.

— Aici am terminat ce era de cercetat, îmi spuse el. Acum locul nostru de muncă va fi acolo – şi arătă cu mâna spre capetele aripei drepte a zidului, lângă care se aflau rămăşiţele bolţilor dărâmate şi un turnuleţ ascuţit şi subţire. După cum vezi, clădirea pentru observaţii astronomice s-a păstrat bine. Fără îndoială că

părţile de bronz ale arcului cuadrantului şi instrumentele mai însemnate au fost furate de mult, încă pe vremea năvălirii mongolilor. Aici, unde vom continua cercetările, trebuie să fi fost camera de păstrare a instrumentelor, a hărţilor constelaţiilor şi a cărţilor, ba poate chiar şi locuinţa astronomilor. O parte din clădire e săpată în stâncă. Sunt pe aici o sumă de coridoare, puţuri şi subterane a căror destinaţie urmează să le stabilim. Construcţia de deasupra s-a prăbuşit, grămezi de moloz şi nisip împiedică accesul în coridoarele de jos, aşa că până acum nu mi-am putut forma o imagine clară despre această clădire. Aduce mai curând cu un mic fort decât cu un observator!... Aşadar, să purcedem la treabă. Cu aceste cuvinte profesorul se aventură sub bolta năpădită de nisip şi acoperită de ierburi uscate.

Noi, ceilalţi, am pornit-o după el.

În semiîntunericul încăperii pătrate, de sub bolta cuadrantului, era o răcoare plăcută. Mă înarmasem cu un instrument special – un soi de lopată mai lată, numit ketmen – şi, după indicaţiile profesorului, am început să desfund dărâmăturile de pământ şi de piatră, adunate acolo din cauza surpării unei bolţi alăturate. Îmi dădeam toată osteneala; sudoarea curgea de pe mine şiroaie şi mormanul de pământ scos creştea de ambele părţi ale încăperii. Profesorul, foarte mulţumit de munca mea, îmi ceru să mă odihnesc şi puse el mâna pe lopată. Apoi a săpat Tania, apoi iarăşi eu. Şi aşa am tot săpat multă vreme, plini de praf şi de sudoare, până când în cele din urmă am ajuns într-o subterană joasă, spaţioasă, în care abia pătrundeau de sus, prin crăpăturile dintre pietre, câteva raze de lumină. Atenţia profesorului şi a Taniei fu atrasă imediat de nişte plăci de piatră netedă, aşezate grămadă într-un colţ. Eu nu găseam nimic interesant în această subterană întunecată şi goală şi pornii să cercetez încăperile alăturate. Coridoare înguste, fără uşi, ca nişte crăpături în piatră, legau între ele alte trei subterane, care, spre deosebire de prima, aveau bolţi înalte. Câteşitrele încăperile erau complet goale, doar la capătul celei de a doua ieşea în afară un fel de construcţie, în chip de cilindru gros, zidită din pietre cenuşii, îmbinate perfect între ele. Pe partea exterioară a cilindrului se ridica în spirală o scăriţă îngustă, aproape dărâmată. Treptele de sus se pierdeau în haosul de dărâmături, care astupase aproape complet luminatorul pătrat din bolta subteranei. În partea de jos a cilindrului se deschideau nişte ferestruici micuţe, prin care n-ar fi putut pătrunde nici măcar un şobolan. Mă uitam printr-o asemenea ferestruică, străduindu-mă să străpung întunericul, până când, în cele din urmă, mi se păru că văd o licărire slabă. Mă uitai din nou şi văzui iarăşi lucirea aceea abia perceptibilă. Îl chemai pe profesor. Acesta se dezlipi fără prea mult entuziasm de la plăcile lui şi mă urmă. Îi atrăsei luarea-aminte asupra construcţiei cilindrice, profesorul nu manifestă însă niciun interes.

— Ia te uită, Tania, spuse el fetei, care îl urma. Uite fundamentul turnuleţului de afară, al aceluia care aduce a minaret. E singurul care a mai rămas întreg – e construit din diabaz de cea mai tare rocă.

La observaţia mea despre lucirea pe care o observasem înăuntru, profesorul îmi răspunse:

— Ce să fie? Pesemne o fi alunecat vreo plăcuţă de teracotă. Pesemne că oamenii se urcau în turn pe scăriţa exterioară. Golul interior e doar pentru economie de material. Nu e nicio intrare înăuntru.

Profesorul dădu să se întoarcă, dar deodată se opri:

— Ia te uită! Asta chiar că e important! Mâna lui arăta spre peretele surpat al subteranei, de după crăpătura care ţinea loc de uşă. Pe sub surpătură abia se vedea o treaptă, probabil începutul unei scări, care ducea undeva în jos.

— Vezi, Tania, spuneam eu că trebuie să mai fie dedesubt un al treilea etaj.

Acesta-i primul drum în jos, pe care am reuşit să-l descoperim. Aici o să şi săpăm. Cât e ceasul, Ivan Timofeevici, întrebă deodată profesorul.

— Aproape cinci.

— Aoleu, de aceea mi-e atât de foame! Haidem mai repede.

Sus ne izbi o arşiţă uscată şi o lumină orbitoare. După semiîntunericul de sub bolţi, ochii reacţionau dureros la lumină. Lăsai pe Tania şi pe profesor să treacă înainte şi mă oprii acolo în vârful movilei, pe care se afla observatorul, ca să examinez mai bine împrejurimile. Pe platforma întinsă din stânga movilei se aflau cele două corturi ale noastre. Movila şi platforma se aflau pe platoul larg din vârful unui deal rotund, în chip de cupolă. Acel deal se înălţa în mijlocul altor opt dealuri asemănătoare, acoperite de o iarbă rară şi aspră, care nu se asemăna deloc cu iarba verde şi bogată a nordului nostru. Prin veşmântul ţepos al ierbii străbăteau colţurile pietrelor negre, acoperite de nisip gros. Pietrele de pe dealul observatorului, care ieşeau de sub pojghiţa subţire de pământ, erau mai deschise la culoare decât cele de pe celelalte dealuri. De aceea, culmea pe care se afla observatorul se deosebea destul de puternic prin coloritul său de celelalte culmi de culoare neagră.

Cele nouă dealuri se grămădeau la marginea unui şes nesfârşit, care cobora lin spre miazăzi. Departe, înspre apus, la dreapta, se zărea aproape de orizont profilul colţuros al unor munţi acoperiţi de zăpadă. Tot înspre şes se vedea, şerpuind, o panglică îngustă şi cotită, de culoarea oţelului – era un pârâiaş ce cobora din munţi şi, ocolind dealul observatorului, o cotea spre răsărit, ca să se piardă în nisipul pustiului. În jurul observatorului se întindea stepa galbenă, pătată de tufişurile argintii de pelin şi de scaieţi albaştri. Mai departe, spre nord, stepa era despărţită de marginea nisipurilor prin dunga întunecată a tufişurilor de saksaul.

În jur era linişte, întinsul părea necuprins. Aerul era curat de munte, dar deasupra mea plutea un zăduf greu...

Ce noroc că soarta m-a adus aci ! Ce mi-aş mai fi putut dori? Mă cuprinsese un sentiment de bucurie, de împăcare cu mine însumi, cu natura înconjurătoare.

— Ivan Timofeevici, – se auzi glasul lui Viacek, fratele Taniei, – poftiţi la masă!

— Unde ai dispărut? mă întrebă Tania. Eu între timp m-am scăldat în râu, voiam să-ţi propun să faci şi dumneata o baie straşnică. Dar acum mergem la masă şi amânăm scăldatul pe deseară.

După masă ne-am odihnit puţin şi am pornit să ne continuăm săpăturile pentru a descongestiona scara descoperită de profesor. Treptele se pierdeau într-o groapă largă, tăiată în gresie şi plină până sus de moloz şi dărâmături. Lucrul înainta încet şi era limpede că ne vor trebui câteva zile de eforturi unite, pentru a curăţa scara.

Terminând munca ce ne propuseserăm pentru prima zi, i-am amintit Taniei de promisiunea pe care mi-o făcuse. Fata m-a condus pe o cărare îngustă, de-a lungul pârâului care curgea la poalele celui de al doilea deal. Mergeam în tăcere în urma ei, ascultând murmurul egal al apei repezi, care frângea razele soarelui în scurte sclipiri unduioase. La o cotitură a pârâului, Tania se opri:

— Stai puţin aici şi aşteaptă-mă. Am făcut cu Viacek un stăvilar, aşa că aici apa o să ne ajungă până la brâu.

Tania dispăru după un mal ieşit înainte, iar eu mă întinsei pe iarba aspră şi-mi expusei faţa la adierea slabă şi răcoroasă a vântului. Susurul pârâului mă îmbia la somn.

— Ai adormit? Fugi de te scaldă. E minunat!

Proaspătă, plină de veselie, Tania îmi apăru ca o întruchipare a frumuseţii şi a tinereţii care se bucură de apă şi de soare. Am sărit în picioare şi am coborât sub malul înalt, unde am găsit un mic stăvilar în faţa unei plaje minuscule. Pe malul drept, doi arbuşti strâmbi stăteau ca nişte santinele de pază lângă această baie primitivă. M-am obişnuit imediat să fac baie întins, luptând cu şuvoaiele de apă rece. Baia mă înviora de minune. Profesorul şi Viacek ne aşteptau lângă cort, cu ceaiul pregătit.

— Ei, cum v-a plăcut baia? ne întâmpină profesorul. Ia, hai să-l punem la încercare pe geolog! N-ai observat nimic în râu?... Nu? Ei, dragă maiorule, ai uitat pe câmpul de luptă tot ce ştiai! Numele străvechi al acestui pârâu, păstrat în hrisoavele de demult, este Ekik, adică „carneol”[3]. În prundişul albiei se întâlnesc câteodată pietricele roşii. Dacă mai ai ocazia, să te uiţi neapărat...

Săpăturile la etajul de jos se dovediră mai complicate decât ne aşteptam noi. Scobitura înclinată în jos, în care lucram se umplea mereu de pământ şi moloz, provenit din necontenitele surpări. Eu

lucram aici de patru zile şi lucram intens, de dimineaţă până seara. Simţeam că-mi năvăleşte în muşchi o nouă forţă. Mi se părea că din străfundurile cele mai necunoscute ale sufletului meu creşteau sentimente noi, proaspete ca verdele primăverii, sentimente tot atât de nesfârşit de calme şi de luminoase ca şi natura înconjurătoare. O bucurie de a trăi, plină de încredere, mă cuprinsese, aproape că uitasem de orice oboseală sau nemulţumire.

Ca toţi oamenii perfect sănătoşi, nu eram conştient de corpul meu, simţeam doar încântarea pe care ţi-o dă prisosul de energie vitală.

Acum pot sta să analizez aceste sentimente, să le desfac în elementele lor componente. Atunci însă toate erau altfel şi se exprimau, de fapt, printr-un sentiment unic de încântare totală faţă de regiunea unde se aflau ruinele Nur-i-Deşt. Îmi spărgeam capul, căutând să descopăr secretul farmecului acestor dealuri pleşuve de piatră şi a ruinelor triste şi pustii, înconjurate de stepă şi nisipuri fierbinţi. Împărtăşii gândurile ce mă tulburau Taniei şi profesorului. Ei se declarară de acord cu mine – treceau prin stări asemănătoare.

— Mărturisesc că nu înţeleg nimic, spuse Matvei Andreevici. Ştiu doar una şi bună – niciodată şi nicăieri nu m-am simţit mai bine ca aici.

— „Bine” e prea puţin spus, adăugă Tania. Eu, de pildă, sunt plină de o bucurie luminoasă. Mi se pare că acest observator antic e un templu... cum să vă spun, nu ştiu cum să mă exprim mai limpede... un templu al pământului, al cerului, al soarelui şi încă al nu ştiu cărui element necunoscut şi minunat, care se pierde în spaţiile nemărginite. Am văzut multe locuri mult mai frumoase, dar niciunul dintre ele nu avea farmecul atrăgător al acestor ruine în aparenţă foarte obişnuite.

Terminaserăm încă o zi de muncă şi cu toate că era destul de târziu, nu ne era somn deloc.

Se lăsase noaptea. Ne-am culcat cu toţii lângă foc. În vârful cupolei negre, care se boltea deasupra noastră, strălucea Vega cea albastră; la apus, ca un ochi de cucuvea, ardea Arcturul auriu. Calea Laptelui strălucea ca o sclipitoare pulbere argintie. Iar acolo, jos de tot, la orizont, strălucea Antares cel roşu şi la dreapta lui abia de se distingea Arcaşul palid.

Acolo e centrul Galateei – uriaşa roată înstelată – „soarele” central al universului nostru. Noi n-o să-l vedem niciodată, deoarece o perdea gigantică de „materie” neagră ascunde axa Galateei. Probabil că şi în aceste lumi fără număr există viaţă, dar o viaţă diferită, variată. Şi acolo, în depărtarea inaccesibilă, vieţuiesc pesemne fiinţe aidoma nouă, posedând puterea gândirii... Iar eu, fără să bănuiesc nimic, cuprins de melancolie privesc la aceste lumi, emoţionat de presentimentul vag al viitorului măreţ al speciei umane. Da, va fi într-adevăr măreţ

acest viitor, după ce se vor fi stârpit forţele negre, sălbatice, care mai hălăduiesc pe pământ, care mai distrug în mod bestial cuceririle cele mai preţioase ale gândirii omeneşti, ale visurilor omenirii.

— Dormi, Ivan Timofeevici? se auzi glasul profesorului.

— Nu, privesc la stele... Aici ele par deosebit de strălucitoare şi apropiate.

— Da, observatorul a fost construit cu cap, vizibilitatea e aici excepţională... De altfel, aproape peste tot în Asia Centrală cerul e strălucitor şi străveziu. Nu întâmplător oamenii de pe aici sunt observatori pricepuţi ai stelelor. Ştii, kirghizii denumesc Steaua Polară, cuiul de argint al cerului. De acest cui sunt legaţi trei cai. Patru lupi se rotesc veşnic alergând în cerc după cai şi tot nu pot să-i ajungă. Când însă îi vor ajunge, va fi sfârşitul lumii. Oare nu e asta o închipuire poetică a circuitului descris de Carul Mare?

— Foarte interesant, Matvei Andreevici! Mi-amintesc că am citit pe undeva despre cerul emisferei de sud. Sus de tot, acolo unde străluceşte Crucea Sudului, în mijlocul Căii Laptelui se găseşte un nor luminos de stele, iar alături de el o pată neagră de tot – aglomerare enormă de materie neagră în formă de pară. Primii navigatori au denumit-o Sacul de cărbune. O veche legendă australiană denumeşte această pată – groapa căscată, gaură-n cer, iar o altă legendă spune că pata e întruchiparea răului, având chipul struţului australian emu. Emu stă la poalele copacului format din stelele Crucii Sudului şi-l pândeşte pe opossumul care s-a adăpostit pe ramurile pomului. Când emu va prinde opossumul, va sosi sfârşitul lumii.

— Da, legendele se aseamănă, doar animalele sunt diferite, remarcă alene profesorul.

— Explică-mi, te rog, Matvei Andreevici, când şi cine a construit Nur-i-Deşt-ul, acest observator „construit cu cap”? Şi de ce a fost construit într-o pustietate ca asta?

— În observatorul acesta au lucrat astronomii niguri, ucenicii înţelepţilor arabi. Iar locurile din jur au devenit pustii abia după invazia mongolă. Pe aici, prin împrejurimi sunt tot felul de urme ale unor vechi aşezări. Acum şapte sute de ani, aici era, fără îndoială, un ţinut bogat, populat. Pentru a construi un asemenea observator trebuie să ai multe cunoştinţe şi multe mijloace...

Vocea profesorului se întrerupse brusc. Se întâmplase ceva. La început nu-mi dădui seama ce anume. Dar curând se făcu simţită o nouă zguduitură, pământul de sub noi se cutremură ca şi cum peste suprafaţa lui s-ar fi rostogolit un val de piatră. Aproape concomitent auzirăm un bubuit îndepărtat, care răbufnea parcă din fundul pământului, de sub picioarele noastre. Vasele din lăzi zăngăniră, lemnele aprinse din focul de tabără se risipiră. Zguduiturile urmau dese una după alta.

Apoi totul se termină tot atât de brusc cum începuse. În liniştea care urmă se auzi o vreme cum se rostogoleau pietrele de pe deal

şi cum se scurgea molozul în ruinele observatorului.

Dimineaţa, când am venit la locul nostru de muncă, am văzut că cutremurul de peste noapte produsese schimbări neaşteptate. Şanţul săpat în pământ, de partea stângă a ruinelor, se lăsase în jos, pământul se surpase, descoperind în peretele drept o nişă nu prea adâncă, mărginită de o arcadă ascuţită, în formă de ogivă. În fundul nişei, de sub praful şi bulgării de pământ, se zărea o placă de piatră purtând gravată o împletitură de semne din scrierea arabă cufică[4] – părând pentru un ochi neexersat, cu totul indescifrabilă. Bucuroşi de descoperire, dar în acelaşi timp necăjiţi de prăbuşirea şanţului, care ne închidea iarăşi capul scării, am curăţat în grabă inscripţia, ascunsă de atâtea veacuri sub pământul uscat şi prăfuit. Pe placa netedă, albăstruie, literele săpate erau acoperite cu un soi de glazură de o culoare foarte frumoasă, portocalie, cu ape verzui. Tania şi profesorul se apucară să descifreze inscripţia, iar eu şi Viacek pornirăm să curăţăm din nou scara de dărâmături.

Matvei Andreevici îşi îndreptă umerii şi oftă zgomotos:

— Păcat, nimic deosebit! E drept însă că s-au confirmat unele date istorice. Inscripţia spune că din ordinul lui „cutare” a fost terminată în anul cutare şi cutare, luna Kowus – aceasta înseamnă Arcaş în arabă, nu-i aşa, Tania?

— Da.

— Deci în luna noiembrie a fost terminată construcţia din localitatea Nur-i-Deşt, pe malul râului Ekik, de pe dealul... cum îi zice, Tania?

— Nu prea înţeleg bine denumirea – se pare că ar fi „Amfora luminoasă”.

— Ce poetic! Pe dealul Amforei luminoase, pe locul fostelor cariere regeşti... Ia stai, asta te priveşte pe dumneata, maiorule. Dar unde să fie urmele carierelor, şi ce se putea extrage oare din ele ?

— Nu ştiu, n-am observat nici urmă de cariere.

— Parcă ziceai că ai fost geolog pe vremuri, se burzului în glumă profesorul.

— Dă-mi răgaz, Matvei Andreevici. Stai să termin cu scara şi apoi să mă laşi să hoinăresc câteva ceasuri. Poate că o să prindă bine şi meseria mea de geolog. Că doar traseul meu zilnic îl ştiţi – de la râu la subsol, de la râu la cort.

— Aha! izbucni în râs profesorul. Uite c-ai gustat şi dumneata din viaţa de arheolog – tot timpul cu nasul în pământ... Dar cred că ai dreptate: e cazul să luăm o zi de odihnă. Mâine nu mai săpăm, plimbă-te, cercetează după pofta inimii. Tania desigur, o să se ocupe de spălat... Nu? Atunci de ce? A, ai gust să hoinăreşti, să studiezi geologia? Hm, hm!...

— Dar ce mai arată inscripţia, Matvei Andreevici, întrerupsei eu pe profesor.

— Mai arată că în amintirea acestui eveniment de seamă s-a făcut această inscripţie, iar în perete a fost zidită o amforă străveche cu descrierea construcţiei.

— Atunci, dacă am găsi amfora, ea ar fi de mare ajutor la studierea observatorului?

— Desigur. Dar nu se indică unde anume e zidită. Cu siguranţă că în fundaţie. Dar cum s-o găseşti – nu vezi că nici nu suntem în stare s-o desfundăm.

*

A doua zi de dimineaţă îl rugai pe Viacek să-mi dea puşca lui cu alice, ca să încerc să dobor niscai vânat. Însoţiţi de urările ironice ale profesorului, am pornit cu Tania să înconjurăm dealurile Nur-i-Deşt. Aflai că niciun membru al expediţiei nu se depărtase vreodată din preajma ruinelor – munca nu le dădea răgaz. Ziua era călduroasă şi liniştită, cum fusese arareori, nici cea mai mică adiere de vânt care să alunge zăduful uscat, ce se înălţa de la terenul pietros. Am umblat multă vreme pe dealuri, ne-am căţărat pe povârnişuri până când setea ne-a doborât. Atunci am coborât la râu, am băut în voie şi am început să umblăm desculţi prin albia râului. Pietricele destul de mari ne fugeau de sub picioare. În apa străvezie, prin prundişul negru şi cenuşiu, apăreau din când în când pietricele colorate, rotunjite de apă – bucăţele de opal[5] şi calcedon[6]. Vânătoarea de pietricele colorate ne pasionă pe amândoi şi doar după ce ne-au îngheţat de-a binelea picioarele, am ieşit la mal să ne încălzim pe pietrele calde, ocupându-ne cu sortarea pietricelelor culese cu atâta râvnă.

— Cele roşii pune-le aici, Tania. Era carneol – piatră foarte preţuită în vechime, pentru aşa-zisele ei calităţi terapeutice.

— Astea roşii sunt cele mai numeroase... dar ia te uită ce minunată e asta, exclamă fata. Dumneata ai găsit-o? E străvezie şi are ape ca perlele.

— E hialit, cea mai preţioasă specie de opal. Poţi să-ţi faci o broşă din piatra asta.

— Nu-mi plac broşe, inele, cercei, nimic din toate astea, afară de brăţări. Dar dacă mi-o dăruieşti... îţi mulţumesc... Ia spune-mi însă de ce ai luat aceste trei pietricele urâte, tulburi?

— Vai, Tania, cum poţi să desconsideri cea mai bună captură pe care am făcut-o! Ia te uită! Cufundai pietricelele albe, nearătoase în apă. Deveniră străvezii, cu unduiri strălucitoare albastre.

— Ce frumos! exclamă, uimită, fata.

— Vezi, pietricica asta pricăjită e fermecată. Şi-n vechime era considerată fermecată. E hidrofanul, denumit şi „ochiul lumii”. E foarte poros şi de aceea când e uscat nu e străveziu. Dar îndată ce

porii se umplu cu apă, devine străveziu şi foarte frumos. Hidrofanul e şi el o specie de cuarţ. De altfel mai sunt numeroase alte specii de diferite nuanţe, unele mai frumoase şi mai preţioase, altele mai puţin.

— Spune-mi cu ce te-ai ales din această excursie? întrebă Tania.

— Mi-am format o imagine despre structura solului întregii regiuni. E drept că n-are nimic interesant – granituri străvechi şi straturi groase de cuarţite[7] negre, străbătute de vine de cuarţ. Structura dealului pe care e construit observatorul e oarecum deosebită de aceea a celorlalte dealuri, roca cea mai des întâlnită se compune din cuarţite foarte dense, asemănătoare sticlei. Pietrele frumoase din albia râului sunt provenite din erodarea cuarţitelor, în a căror vine şi crăpături se află probabil mult calcedon şi opal.

— Dar unde să fie carierele, despre care se pomeneşte în inscripţie?

— N-am putut s-o aflu. Ai văzut doar şi dumneata, nicăieri nici cea mai mică urmă de carieră. Poate că se află sub ruinele observatorului.

— Păcat! Iar o să aibă de ce râde Matvei Andreevici, trase concluzia Tania. E timpul să ne întoarcem. Ia priveşte, apune soarele. Să ne grăbim, că ne prinde întunericul din urmă.

Pe fondul roşu al apusului apăreau desluşit siluetele rotunde ale dealurilor. Nicio boare de vânt nu venea să tulbure tăcerea moartă a nisipurilor din împrejurimi. Când am ajuns la dealul pe care era observatorul, la apus se stingeau ultimele reflexe ale soarelui.

Ruinele, abia perceptibile la lumina stelelor ne-au întâmpinat cufundate în tăcere. Se auzea doar de departe strigătul melodios al unei păsări de noapte. Pe întuneric, ruinele păreau mult mai posomorâte. Ne cuprinse un vag sentiment de primejdie şi am pornit-o la drum, furişându-ne, vorbind în şoaptă, temându-ne parcă să trezim pe cineva adormit între zidurile mohorâte.

Deodată simţii că oboseala de peste zi dispare, făcând loc unei vioiciuni. Cu toată căldura pe care o răspândeau zidurile încinse, aerul uscat şi neclintit părea neobişnuit de proaspăt.

Îmi simţeam pielea străbătută, din când în când, de o înfiorare plăcută, abia perceptibilă.

— Nu sunt obosită deloc, şopti Tania, apropiindu-se tare de mine, cât pe aci să mă atingă cu umărul.

— Parcă pluteşte ceva în aer...

— Da, şi mie îmi face impresia că undeva pe aproape ar lucra un dinam. Ia netezeşte-ţi părul, Tania, uite ce înfoiat este.

Tania îşi trecu mâna prin păr, încercând să-l aşeze, şi o mulţime de scântei mici albastre îi sclipiră sub degete.

— Parcă am fi în preajma unei furtuni, – spuse Tania, – doar că cerul e limpede şi nu-i nici urmă de zăduf, ba chiar

dimpotrivă...

— Ciudat... În general în locul acesta sunt multe lucruri inexplicabile... începui eu, dar privirea îmi fu atrasă de o slabă sclipire verzuie, pâlpâind într-o spărtură a zidului.

Ne apropiarăm de clădirea principală, pe care se găsea arcul cuadrantului. Mă uitai atent şi văzui pe peretele interior al porticului nişte litere care luceau în întuneric.

— Ia priveşte, Tania! exclamai eu şi condusei fata spre peretele dărâmat.

În întunericul de nepătruns al bolţilor se reliefau lămurit volutele literelor, scoase în evidenţă de strălucirea galben-verzuie din jurul lor.

— Ce-i asta? şopti, emoţionată, Tania.

Sunt multe inscripţii pe aici, dar celelalte nu sunt luminiscente.

— Inscripţiile acelea sunt făcute cu aur, nu-i aşa?

— Aşa-i, confirmă Tania.

— Iar aceasta... Stai o clipă...

Trecui uşurel în portic şi aprinsei un chibrit. Lucirea stranie dispăru pe dată. În faţa mea rămase un perete scorojit. Putui observa, totuşi, o bucată de placă de faianţă, neatinsă de vreme, acoperită de o glazură netedă, pe care se desluşeau nişte litere de culoare verde-portocalie.

— Literele acestea nu sunt scrise cu aur, ci cu acelaşi email ca şi cele de lângă scara din subsol.

— Hai, repede într-acolo, să vedem, propuse cu vioiciune Tania.

— Să mergem, mă declarai eu de acord. Spune-mi, a fost vreodată cineva dintre voi noaptea la observator, dumneata sau profesorul?

— Nu, niciodată.

— Atunci, uite ce propun: să mergem mai întâi la tabără, dar să nu-i spui deocamdată nimic profesorului. Luăm masa şi dacă vrei, când adorm cu toţii, ne întoarcem şi continuăm cercetările. Dacă eşti obosită, mă ocup singur.

— Ce tot spui? Ce are a face oboseala? Totul e atât de interesant, atât de misterios!

— Foarte bine. Dar să ne-nţelegem, Tania, niciun cuvânt profesorului. Nu sunt încă lămurit defel, dar dacă o să ajungem să ne explicăm toate aceste fenomene, gândeşte-te ce surpriză o să-i facem mâine dimineaţă lui Matvei Andreevici.

Mâna caldă şi vânjoasă a fetei mi-o strânse pe a mea. Am coborât repede de pe deal spre tabără, unde ca de obicei ardea un foc mic de vreascuri. Profesorul ne luă puţin la rost, pentru că întârziaserăm la masa de seară, apoi începu să mă descoase cu privire la rezultatele excursiei noastre. Şi când află că n-am găsit nici urmă de carieră, mă luă peste picior, aşa cum prevăzuse Tania.

— Bine, bine, nici nu-ntreb ce aţi găsit cu Tania în întuneric... Ei, haide, nu vă supăraţi. Arătaţi-mi mai bine pietricelele voastre... Ia te uită cât serdolic aţi adunat! Dacă v-aţi ţine câteva zile de treaba asta, aţi aduna un sac întreg. Acum însă serdolicul nu mai e la preţ – iată încă unul din numeroasele exemple care ne dovedesc că înţelepciunea experienţei omeneşti este adesea dată uitării în decursul veacurilor. Înainte vreme, în întreaga Asie de vest, această piatră era una dintre cele mai preţuite. Se făceau dintr-însa brăţări, coliere, catarame... Se credea că serdolicul păzeşte pe om de multe boli. Dar, oricât de curios s-ar părea, această credinţă e mai mult decât o simplă superstiţie. Am aflat de curând... se întrerupse profesorul privind gânditor la piatra roşiatică care sclipea în lumina focului.

— Ce-ai aflat, Matvei Andreevici, povesteşte-ne, îl rugă Tania.

— E foarte simplu: medicii încearcă acum un tratament cu ajutorul serdolicului. Se pare că e aproape întotdeauna radioactiv. E drept că într-o măsură foarte slabă, aproape infimă, cam de acelaşi grad cu radioactivitatea[8] organismului omenesc. Dar tocmai pentru că are urme infime de radium, serdolicul exercită o acţiune favorabilă asupra sistemului nervos, restabilind un fel de echilibru intern sau aşa ceva, nu ştiu exact.

„Radiu”? îmi fulgeră prin minte o bănuială încă neformulată şi ca într-un vârtej porniră să-mi revină în minte descărcările electrice, inscripţiile luminiscente, smalţul de culoare verde-portocalie. Am sărit în sus plin de nerăbdare, dar mă stăpânii îndată şi-mi scosei grăbit ţigările.

— Ce-ai păţit, parcă te-ar fi înţepat ceva, Ivan Timofeevici, mă întrebă cu mirare profesorul. Dar e timpul să ne culcăm. Mâine ne apucăm mai devreme de treabă şi cu siguranţă că vom dezgropa ieşirea din subterană. Voi faceţi cum doriţi, dar Viacek şi cu mine ne culcăm.

Am rămas singur cu Tania. Fumam agitat, aşteptând până va adormi profesorul, ca să ne înarmăm cu nişte lumânări şi să pornim în noapte la cercetarea tainelor observatorului Nur-i-Deşt.

În sfârşit, Tania făcu rost de două lumânări, iar eu scosei din grămada de instrumente o rangă grea de fier.

— Asta la ce-ţi trebuie? se miră fata.

— Prinde bine. Poate o să dăm de vreun bolovan care trebuie dat la o parte, sau vreo lespede care trebuie întoarsă...

Jos, în subteranele de piatră, domnea un întuneric de nepătruns. Înaintam pe dibuite pe drumul cunoscut, fără a aprinde lumina. Curând cotirăm spre dreapta, către crăpătura care servea de intrare la lăcaşul scării. Deodată Tania scoase un ţipăt: pe placa cea mare, cercetată de noi în ajun, strălucea, e drept slab, dar foarte lămurit o împletitură de litere cufice. O inscripţie la fel de luminiscentă, aurie, se desluşea pe frontispiciul arcadei scării....

— Înţeleg, ziua e prea puţină lumină aici, gândii eu cu glas tare.

— Ei şi ce? mă întrebă, nerăbdătoare, Tania.

— Nu mă întreba nimic... până nu rezolv problema. Să mergem sus, spre cvadrant. Probabil că vom mai întâlni şi alte fragmente de inscripţii luminiscente... Stop! Dă-mi lumânarea. Ia să ne uităm ce-i pe aici.

Mi-am adus aminte de licărirea stranie pe care o văzusem în prima zi în interiorul soclului, pe care se înălţa turnul astronomic şi mă hotărâi să încerc să pătrund în soclu. Începui să întorc cu băgare de seamă, ajutându-mă de ranga adusă, o piatră bine înţepenită de deasupra crăpăturii înguste de ventilaţie. Cedând încercărilor mele perseverente, piatra se clinti din loc. Apăsai ranga mai tare şi trăgând piatra spre mine o desprinsei din zid. Cu a doua piatră lucrurile au mers mai uşor. Se formă o deschizătură ceva mai mare, atât cât să bagi înlăuntru capul şi mâna cu lumânarea aprinsă.

Flacăra lumânării lumină slab interiorul rotund şi strâmt al turnului, care se înălţa sus în întuneric. În partea stângă, cam în dreptul găurii făcute de mine în zid, pe un soclu rotund de piatră, neted cioplită, se găsea un vas mare, cu gura largă, acoperit cu un email fin, care sclipea slab sub stratul gros de praf.

— Amfora, Tania, amfora! am exclamat eu şi i-am făcut loc fetei în dreptul spărturii din zid.

— Nu e chip de intrat. Cum o scoatem? întrebă ea, reţinându-şi anevoie bucuria.

— Numaidecât! Stai să vezi!

Plin de însufleţire, dădui repede la o parte încă două pietre. Dar cum pătrunsei înăuntru, mă dădui grăbit înapoi: spre dreapta şi în spatele soclului de piatră pe care stătea vaza, se căsca în adânc întunericul puţului. În peretele rotund erau săpate nişte trepte înguste, care urcau în spirală până la o ieşitură a turnuleţului superior. Dădui fetei amfora prin spărtură şi-i spusei:

— Aşteaptă-mă, Tania. Vreau să cobor.

— Nu, nu te las singur, viu şi eu. Cine ştie ce-i acolo... Tania se întrerupse tulburată. Privirile noastre se întâlniră... şi eu... Într-un cuvânt, am coborât, sprijinindu-mă cu mâinile de pereţii puţului, coboram puţin, apoi o ajutam şi pe Tania să vie după mine.

Puţul nu era adânc. De fapt, nici nu era puţ, ci mai curând o intrare înclinată, săpată pieziş în stâncă. Eram îmbrăcaţi uşor şi ne cuprinse frigul. Aerul însă nu era rece, stătut, de subterană, ci un aer proaspăt, curat, asemenea aerului de munte, bogat în ozon. La câţiva metri adâncime, intrarea se lărgea, transformându-se într-o peşteră mare, neregulată, cu pereţii brăzdaţi în toate direcţiile de şanţuri înguste. Acum ştiam ce trebuie căutat; pe alocuri prin crăpăturile şisturilor de cuarţ, pe fundul şanţurilor

săpate în piatră rămăseseră dâre de ocru, de culoare portocalie şi galbenă ca lămâia.

— Iată şi cariera de coloranţi, Tania. Numai că vopselele nu-s de cele obişnuite.

Ne-am urcat înapoi. Fără a lua în seamă protestele Taniei, am săvârşit sacrilegiul cel mare şi, fără să mai aştept ziua următoare, am ridicat amfora de la locul ei. Ţinând vasul strâns la piept, păşeam cu grijă, de teamă să nu fac vreun pas greşit. Am lăsat preţioasa noastră descoperire lângă porticul de la intrare şi am ocolit încet întregul edificiu. Avusesem dreptate: am mai descoperit şi în alte câteva locuri inscripţii luminiscente.

Semne luminoase erau şi pe arcul cvadrantului.

Apoi ne-am luat amfora, am coborât spre malul râului, unde am poposit şi am scos cu grijă capacul vasului. Înăuntru nu era nimic decât praf. Am spălat vasul pe dinafară, l-am adus fără zgomot în cort, şi l-am aşezat la căpătâiul profesorului, bucurându-ne dinainte de uimirea şi emoţia pe care o va avea dimineaţa.

— Ei, şi acum povesteşte-mi, îmi şopti Tania la ureche. Tot nu voi putea să dorm până nu aflu totul.

Am ieşit iarăşi din cort, şi ne-am aşezat pe malul râului, care murmura melodios, mânându-şi grăbit apele spre stepa întunecată.

— E foarte simplu, Tania: pe aici se găsesc zăcăminte de minereu de uraniu, şi deci şi de radiu. Aceste pete galbene nu sunt altceva decât ocru de uraniu. Se foloseşte în ceramică pentru realizarea unui smalţ foarte trainic, cu culori clare şi aprinse: portocaliu, verde-gălbui, măsliniu. Minereul de uraniu se găseşte în golurile şi crăpăturile cuarţitelor şi a fost exploatat încă din vechime, iar radiumul pesemne că există aici numai în cantităţi infime, în masa silicioasă a cuarţitelor de culoare deschisă. Şi, după părerea mea, întreg dealul pe care e situat observatorul este alcătuit din asemenea cuarţite care răspândesc emanaţii de radium[9].

Cuarţitele sunt, probabil, uşor radioactive. Sărurile de radiu, amestecate cu alte minerale, dau culori deosebit de trainice şi luminiscente. În zilele noastre, în special în timpul războiului, asemenea compoziţii luminiscente sunt larg folosite. După cum vezi, astronomii din vechime cunoşteau şi ei acest secret şi poate că însăşi denumirea „Nur-i-Deşt” – „Lumina deşertului”, e şi ea legată de fenomenele ciudate din observator.

Radiumul continuă să rămână un element încă nu îndeajuns de studiat. Ştim că ionizează aerul, că acumulează electricitate şi ozon, că distruge microbii, că face otrăvurile inofensive. Acum înţeleg în ce constă secretul acestei acţiuni binefăcătoare, pe care o au aceste locuri asupra oamenilor: masa uriaşă a cuarţitelor radioactive, aflată la suprafaţă şi neacoperită de alte roci, dă naştere unui câmp întins de slabe emanaţii radioactive, emanaţii

de intensitatea cea mai prielnică şi mai binefăcătoare pentru organismul omenesc. Aminteşte-ţi ce spunea profesorul despre serdolic. Iar astăzi, din pricina nemişcării totale a văzduhului, a avut loc o concentrare de asemenea emanaţii mult mai mare ca de obicei. Şi noi doi am observat aceasta imediat în timpul nopţii. Ce descoperire neaşteptată şi interesantă, nu-i aşa? Şi terminând de vorbit mi-am lăsat mâna pe mâinile fetei.

— Da, foarte interesant... spuse Tania oarecum schimbată şi se ridică repede de la locul ei. Dar trebuie să mergem la culcare, e târziu.

Nedumerit de răceala subită a Taniei, am mai rămas o vreme pe malul râului. Toate gândurile mele se roteau neîncetat în jurul neaşteptatei descoperiri. Găseam mereu noi elemente şi dovezi care confirmau ipoteza mea. Am stat aşa multă vreme chibzuind în întuneric, până când m-am încurcat definitiv în sihla chimiei şi m-am hotărât să mă culc.

Dimineaţa am fost trezit de strigătele voioase ale profesorului, care ne chema pe toţi să ne arate minunea. Amfora fusese scoasă afară din cort, la lumină. Izvoadele sclipitoare de email, colorate într-un verde-negru catifelat, şerpuiau printre dungile portocalii, cafenii şi măslinii, care încingeau vasul ca nişte brâie luminoase. Asemenea nuanţe minunate de email putuseră fi obţinute numai cu ajutorul compuşilor uraniului. Iată dar o nouă confirmare a descoperirii mele nocturne strălucind în lumina orbitoare a zilei!

Am împărtăşit profesorului toate presupunerile şi concluziile mele. Să fi văzut bucuria care l-a cuprins pe savantul nostru! În încheiere, am adăugat că este foarte probabil ca emanaţiile de radium să determine o şi mai mare transparenţă, o şi mai bună vizibilitate a aerului de deasupra observatorului astronomic.

— Ei cu asta să ştii că ai cam sărit peste cal, mă opri profesorul. Dar în ceea ce priveşte starea noastră fiziologică sunt întru totul de acord cu dumneata. Locul acesta este nu numai un meleag al luminii, ci şi al bucuriei... De ce dară o fi atât de posomorâtă astăzi Tania noastră? Ce-o fi păţit?

— Ba defel, Matvei Andreevici, n-am nimic...

După ce-am mai cercetat o dată amfora, ne-am întors la lucrările de descongestionare a scării subterane. Către seară am reuşit să deblocăm o deschidere, nu prea mare, în zidul subteranei, prin care ne-am strecurat apoi, unul câte unul, înăuntru. Subterana era împărţită în câteva încăperi. Nu ştiu bine ce observaţii a cules de acolo arheologul, pentru mine însă subterana s-a dovedit la fel de goală ca şi celelalte.

Vântul înserării gonea prin stepă, valuri de pulbere trandafirie se învolburau peste covorul de oţel al tufelor de pelin. În frunte mergeau profesorul şi Viacek. Tania rămăsese puţin în urma lor, gânditoare, încetinind pasul. M-am apropiat de ea şi i-am luat mâna:

— Ce-i cu dumneata, Tania? Eşti de obicei atât de veselă, de vioaie şi dintr-odată... Mi se pare că încă de ieri te-ai schimbat, de ieri de când am făcut descoperirea cu emanaţiile. Fata mă privi insistent în ochi şi spuse:

— Nu ştiu dacă ai să înţelegi sau nu, eu totuşi am să-ţi mărturisesc... Nur-i-Deşt este într-adevăr un meleag al bucuriei. Eu socoteam că bucuria aceasta îşi are izvorul în mine, că eu o generez, că sunt puternică, liberă, veselă. Apoi apari dumneata... aici fata tăcu o clipă, – posomorât, retras, veşnic îngândurat, ars de pălălaia războiului. Şi alături de mine devii şi dumneata mai senin, mai fericit... Apoi, fără veste, se constată că totul se datoreşte acestui radium, şi numai lui... înseamnă deci că dacă n-ar fi fost radiumul, – vocea Taniei coborî până la şoaptă, – n-ar fi existat nici minunata vrajă a zilelor petrecute în preajma străvechiului observator...

Şi Tania îşi smulse mâna dintr-a mea, îmi întoarse spatele şi coborî în goană colina pe care ne aflam. Am pornit încet în urma ei. Apoi m-am oprit şi mi-am întors privirea spre ruinele Nur-i-Deşt-ului.

„Lumina deşertului”, da, Nur-i-Deşt a fost fără îndoială o lumină şi pentru deşertul din sufletul meu. Şi lumina aceasta nu se va stinge niciodată. Bucuria zilelor petrecute acolo va dăinui veşnic în sufletul meu.

...Şi iată-ne din nou, ca de atâtea alte ori, în preajma focului de tabără, gata să se stingă din faţa corturilor. Tania e alături de mine. Lângă noi sclipeşte aureola vie a străvechii amfore, aureolă de mult adormitelor, dar nicicând apuselor speranţe omeneşti.

— Tania, draga mea, – încep eu, – aici, aici lângă tine a renăscut inima mea, pentru tine a înflorit ea din nou. Cine ştie, poate că succesele viitoare ale ştiinţei vor lămuri şi mai bine acţiunea elementelor radioactive asupra noastră, a oamenilor. Şi cine poate afirma că nu mai sunt încă alte multe emanaţii care ne înrâuresc... poate chiar razele cosmice. Iată acolo – mă ridic eu întinzând mâna spre cerul înstelat – poate că şi de acolo ne vin şuvoi undele cine ştie căror tainice energii, energii ce izvorăsc din adâncul necunoscut al spaţiilor... Frânturi ale depărtatelor lumi astrale...

Tania sări în picioare şi se apropie de mine într-un elan de duioşie. În ochii ei limpezi se reflectă lumina cenuşie a stelelor.

În tăriile cerului, sus de tot, deasupra noastră, despicând norii luminoşi ai Căii Laptelui, strălucea Lebăda cea cu aripile larg desfăcute şi cu gâtul lung, întins înainte în veşnicu-i zbor către vremile ce vor să vină.

LACUL DUHURILOR DE MUNTE

Acum câţiva ani, am străbătut cu o expediţie de cercetări o parte din Altaiul Central şi piscul Listveaga, de pe malul stâng al cursului superior al râului Katun. Ţinta cercetărilor mele era aurul. Cu toate că n-am găsit însemnate zăcăminte de aur, în schimb am rămas entuziasmat de natura minunată a Altaiului.

Locurile pe unde am lucrat nu aveau nimic deosebit. Listveaga este un pisc relativ scund, nu afli acolo nici zăpezi veşnice, nu vei vedea deci nici sclipirile gheţarilor, nici lacuri de munte, nici piscuri ameţitoare, într-un cuvânt, nimic din nenumăratele frumuseţi ale înălţimilor, care te uimesc şi te subjugă în regiunile cu munţi mai înalţi. Dar frumuseţea aspră şi atrăgătoare a masivelor pleşuve, care-şi înalţă spinările stâncoase deasupra pădurilor din taigaua stufoasă, dealurile care se îngrămădesc la poalele acestor vârfuri golaşe, asemenea valurilor mării, m-au răsplătit din plin pentru existenţa destul de plicticoasă din văile largi şi mlăştinoase ale râurilor, unde se desfăşurau lucrările mele.

Îmi place natura nordică cu liniştea ei posomorâtă, cu uniformitatea coloritului ei sărăcăcios, o iubesc, pesemne, pentru singurătatea şi sălbăticia ei primitivă şi n-aş da-o pe toată strălucirea pitorească a sudului, care îţi pătrunde stăruitor în suflet.

În clipele când mă cuprinde dorul de spaţiile largi, de nemărginirea firii, lucru care se întâmplă adesea oricărui

explorator sătul de viaţa zgomotoasă a marilor oraşe, revăd cu ochii minţii stâncile cenuşii, marea plumburie, uriaşele păduri de foioase cu coroana rotundă sau sihla posacă a codrilor jilavi de brad...

Ce mai încolo-încoace, eram foarte mulţumit de peisajul uniform care mă înconjura, şi-mi îndeplineam cu plăcere sarcina. Pe lângă altele, mai aveam de îndeplinit încă o însărcinare: să cercetez un ţinut de pe cursul mijlociu al Katunului, unde se găseşte un azbest de foarte bună calitate. Zăcămintele se aflau în apropierea unui sat mare, anume Cemal. Drumul cel mai scurt spre acele locuri trecea prin preajma celei mai înalte culmi din Altai, culmea Katun, de-a lungul văilor Katunului superior. După ce voi fi ajuns la satul Uimon, urma să trec peste piscurile Tereztinskului – o altă culme înaltă – şi traversând cursul Ondugaiului să ajung iarăşi în calea Katunului. Cu toate că eram nevoit să mă grăbesc şi să străbat zilnic etape foarte lungi, abia cu prilejul acestui drum am fost cu adevărat fermecat de natura Altaiului.

Îmi mai aduc perfect de bine aminte şi astăzi cum am coborât cu mica noastră caravană spre valea Katunului, după un drum lung prin „urman”, cum se spune pe aici codrului des de cedri, zade şi brazi argintii. În locurile acelea, terenul mlăştinos ne-a făcut să întârziem foarte mult: caii se cufundau până la burtă în mocirla noroioasă, ascunsă privirilor noastre de un strat vegetal. Fiecare palmă de loc trebuia cucerită cu preţul unor mari eforturi. Totuşi n-am vrut să opresc caravana pentru popasul de noapte, hotărând să trec în aceeaşi seară pe malul drept al Katunului.

Curând, dincolo de piscuri, răsări luna, aşa că nu ne-a fost prea greu să ne continuăm drumul. Şopotul uniform al râului iute întâmpină prietenos sosirea noastră pe malurile sale. În lumina lunii Katunul părea foarte larg. Când însă călăuza noastră intră cu calul său sur în valurile plumburii şi clocotitoare, toţi ceilalţi cai îl urmară şi apa se dovedi a nu fi mai sus de genunchi. Am trecut lesne pe malul celălalt. După ce am depăşit prundişul semănat cu mari bolovani de râu, am nimerit iarăşi în mlaştină sau în Karagainik – cum îi spun siberienii. Brazi subţiri se înălţau ici colo, pe velinţa moale a muşchiului, iar pe muşuroaiele înalte, risipite în tot locul, se legănau în vânt şi foşneau uscate desişurile de rogoz. Să poposim aici ar fi însemnat ca toată noaptea caii să „citească ziarul”, adică să rămână nemâncaţi. Iată de ce am hotărât să mergem mai departe.

Panta pe care ne angajasem, ne îngăduia să sperăm că vom da de un teren uscat. Poteca se înfunda în bezna întunecoasă a unei păduri de brad, iar copitele cailor se cufundau în covorul moale de muşchi. Am mers aşa vreo oră şi jumătate, până când pădurea începu să se rărească; printre brazi se iviră cedrii şi pinii argintii, muşchiul dispăru treptat, dar urcuşul nu se sfârşea, ba dimpotrivă devenea tot mai abrupt. Oricât încercam să ne îmbărbătăm,

greutăţile de peste zi nu trecuseră fără urme, aşa că cele două ore de urcuş ni s-au părut din cale-afară de grele. Iată de ce ne bucurarăm cu toţii când potcoavele cailor sunară pe piatră, iscând scântei, şi în faţa ochilor noştri apăru culmea aproape netedă a dealului. Era aici şi iarbă pentru caii noştri, şi loc uscat prielnic pentru instalarea corturilor.

Într-o clipă, caii fură despovăraţi şi corturile ridicate la poalele unor cedri uriaşi. Iar după obişnuita solemnitate a golirii unei găleţi întregi de ceai fierbinte şi a fumării pipelor, ne-am cufundat cu toţii într-un somn adânc.

M-a trezit lumina strălucitoare a zorilor şi peste câteva clipe eram afară din cort. Un vânt proaspăt legăna uşor ramurile negre-verzi ale cedrilor, care se înălţau chiar în faţa intrării în cort. În stânga mea, între trunchiurile a doi arbori, se deschidea un luminiş larg. Prin fereastra aceasta se conturau ca într-o ramă neagră siluetele uşoare a patru vârfuri muntoase, albe şi ascuţite, profilate pe lumina trandafirie şi clară a zorilor. Văzduhul era uimitor de străveziu. Pe coastele abrupte ale celor patru vârfuri golaşe de munte unduiau toate nuanţele posibile ale unui roşu palid şi luminos. Ceva mai jos, pe suprafaţa bulbucată a unui gheţar albastru deschis, se aşterneau imense fâşii oblice de umbre, de un albastru mai închis. Temelia aceasta vineţie sublinia mai mult parcă uşurătatea aproape aeriană a masivelor muntoase, care păreau să răspândească o lumină proprie şi făcea ca intrândurile de cer cuprinse între piscuri să pară o mare de aur curat.

S-au scurs câteva minute. Soarele se înălţa mai sus, aurul cerului căpăta reflexe purpurii, tonurile trandafirii lunecară de pe piscuri făcând loc unui albastru limpede, iar gheţarul sclipi într-un nou veşmânt argintiu. Curând, cărăuşii începură să adune caii de povară, să strângă corturile, glasurile lor răsunau voioase, eu însă continuam să mă minunez în faţa biruinţei dobândită de această vrajă luminoasă. După orizontul limitat al potecilor din taiga, după asprimea sălbatică a tundrelor pustii, descopeream această lume nouă, o lume de iradieri străvezii, de jocuri schimbătoare şi diafane iscate de lumina soarelui.

După cum vedeţi, prima mea iubire, dragostea pentru piscurile golaşe ale Altaiului, izbucnise puternic şi fără veste. Această dragoste a mea nu avea să-mi aducă în viitor nicio dezamăgire ci, dimpotrivă, îmi dăruia mereu noi şi noi impresii.

N-am să mă apuc acum să descriu senzaţiile ce m-au cuprins la vederea transparenţei nemaipomenite a apelor, când albăstrii, când verzi ca smaraldul, ale lacurilor de munte şi a strălucirii orbitoare a gheţarilor albaştri. Aş vrea doar să vă împărtăşesc că aspectul acestor munţi de zăpadă m-a făcut să înţeleg mai profund noţiunea de: „frumuseţe a naturii”. Succesiunea aproape melodioasă, aş spune, a tuturor acestor lumini, umbre şi culori împrumuta lumii o armonie cerească. Iar eu, o fiinţă cât se poate

de pământeană, înrâurit de lumina munţilor, am fost adus într-o stare de sensibilitate cu totul deosebită. Şi fără îndoială că descoperirea despre care am de gând să vă povestesc se datorează în bună măsură tocmai acestei înalte sensibilităţi.

Trecând peste porţiunea muntoasă a itinerariului, am coborât din nou în valea Katunului şi am înaintat în stepa Uimonă, o depresiune netedă, unde am găsit un nutreţ minunat pentru cai. Apoi am trecut şi de piscurile Tereketinsk, care nu mi-au oferit nimic interesant din punct de vedere geologic. Ajunşi la Ondugai, am trimis pe ajutorul meu mai departe, să ducă la Biisk colecţiile şi echipamentul expediţiei noastre. Cercetarea zăcămintelor de azbest de la Cemal o puteam face mai superficial: însoţit numai de o călăuză, călări amândoi pe cai odihniţi, am ajuns curând până la malul Katunului şi am poposit în cătunul Kaiancea.

Ceaiul îndulcit cu miere parfumată pe care ni l-au oferit gazdele era foarte bun şi am zăbovit multă vreme aşezaţi în jurul mesei de scândură nevopsită din grădină. Călăuza mea, un oirot tăcut şi cam posac, îşi pufăia liniştit pipa ferecată în aramă. Eu însă puneam gazdei tot felul de întrebări despre particularităţile drumului ce aveam de străbătut până la Cemal. Gazda, un tânăr învăţător, cu chipul luminos şi ars de soare, îmi răspundea bucuros la toate întrebările.

— Da, şi mai e ceva, tovarăşe inginer, îmi răspunse el. În apropiere de Cemal ai să dai de un sătuc. Acolo locuieşte vestitul nostru pictor, Ciorosov – desigur c-ai auzit de el. Nu-i vorbă, bătrânul e cam ursuz, dar dacă ai să-i placi, o să-ţi arate el tot ce merită să fie văzut. Şi are o mulţime de tablouri frumoase.

Mi-am amintit de tablourile lui Ciorosov, văzute la Tomsk şi la Biisk. Îmi plăcuseră mai cu seamă două dintre ele: „Coroana Katunului” şi „Han-Altai”. N-ar fi fost rău să desăvârşesc cunoştinţa făcută cu Altaiul, vizitând pe Ciorosov în chiar atelierul lui, admirându-i operele, ba poate chiar îmbogăţindu-mă cu vreun desen frumos.

A doua zi, cam către prânz, am pornit în valea largă, despre care mi se vorbise. Pe coastă, la umbra unor zade, se înălţau câteva case noi de lemn, încheiate din trunchiuri gălbui, sclipind în soare. Totul corespundea întocmai descrierii tânărului învăţător din satul vecin şi fără nicio ezitare mi-am îndreptat calul spre casa pictorului Ciorosov.

Mă aşteptam să găsesc aici un moşneag morocănos. Iată de ce am fost foarte uimit când în pridvor m-a întâmpinat un bărbat sprinten, uscăţiv, cu faţa rasă şi mişcări agere, precise. Dar cercetându-i mai atent chipul uşor măsliniu, cu trăsături mongole, am băgat de seamă că părul tuns scurt, ca o perie, şi mustaţa aspră îi sunt semănate din belşug cu fire cărunte. Creţuri adânci îi brăzdau obrajii supţi, subliniind pomeţii proeminenţi şi fruntea înaltă şi bombată. Pictorul m-a primit cu amabilitate, dar n-aş

putea spune că era prea bucuros de vizita mea. L-am urmat în casă, oarecum stânjenit.

Mai târziu, impresionat, pesemne, de sincera mea admiraţie pentru frumuseţile Altaiului, Ciorosov deveni mai comunicativ. Câteva din zgârcitele lui povestiri despre locurile deosebit de frumoase ale ţinutului mi se întipăriră în minte cu o mare limpezime, atât de surprinzător de ascuţit era spiritul lui de observaţie.

Atelierul său – o cameră mare, netencuită, cu ferestre uriaşe – ocupa jumătate din casă. Din mulţimea de schiţe şi tablouri, nu prea mari, se distingea o pânză spre care m-am simţit atras dintr-odată. Din explicaţiile lui Ciorosov, am aflat că era o variantă personală a marelui tablou „Denî-Der" („Lacul Duhurilor de Munte"), păstrat într-unul din muzeele siberiene.

Am să descriu în amănunt pânza asta, dat fiind că ea are o mare însemnătate pentru înţelegerea celor ce urmează.

Culorile dense ale tabloului erau luminate de razele soarelui după-amiezii târzii. Oglinda vânătă-cenuşie a unui lac, din chiar mijlocul pânzei, respira o răcoare şi o tăcere tihnită. În primul plan, pe malul neted semănat de bolovani, zace un trunchi de cedru, conturându-se pe fondul velinţei, de iarbă, al cărui verde alternează cu albul imaculat al unor pete de zăpadă. Un bloc mare albăstrui de gheaţă s-a înfipt în mal, chiar lângă rădăcinile cafenii ale cedrului prăvălit. Alte mici blocuri de gheaţă, precum şi pietrele mari cenuşii de pe mal proiectează pe faţa nemişcată a lacului umbre: când verzui, când albastre-cenuşii. Doi cedri pitici, despuiaţi de vânturi, îşi înalţă ramurile dese ca pe nişte mâini ridicate spre cer. Într-al doilea plan, se văd, crescând din apa lacului, pereţii albi ca zăpada ai unor munţi cu creste ascuţite şi coaste stâncoase, colorate în violet şi galben deschis. În mijlocul pânzei, un gheţar îşi înfige în apă baza grunţoasă de un albastru intens, iar deasupra lui, la înălţimi ameţitoare se ridică spre cer o piramidă ca de diamant în trei muchii, la stânga căreia izvorăşte o maramă de nori trandafirii. În stânga văii abrupte – pe care a coborât gheţarul – se află un munte de formă perfect conică, înveşmântat şi el într-o mantie strălucitoare de zăpadă. Numai rarele dungi galben deschis, ce se străvăd de sub mantia albă, marchează malurile stâncoase. Muntele acesta se sprijină pe o temelie largă ce-şi coboară în apă treptele de piatră, ca pe o scară uriaşă, până la capătul cel mai îndepărtat al lacului...

Tabloul radia o atmosferă de renunţare deplină, de puritate rece, strălucitoare şi care mă subjugase cu desăvârşire în drumul meu prin munţii Katunului. Am stat aşa multă vreme, tăcut, cu privirile aţintite spre adevăratul chip al munţilor Altai, minunându-mă de agerul simţ de observaţie de care dăduse dovadă poporul, botezând lacul acesta cu numele: „Denî-Der" – Lacul Duhurilor de Munte.

— Unde aţi găsit un asemenea lac ? întrebai eu într-un târziu. Şi oare există el aievea?

— Există şi trebuie să mărturisesc că în realitate este mult mai frumos. Meritul meu constă numai în redarea corectă a esenţialului, răspunse Ciorosov. De altfel, realizarea acestor impresii esenţiale m-a costat destul de scump... Da, şi nici aflarea acestui lac nu este prea lesnicioasă, măcar că, fără îndoială, lacul poate fi totuşi găsit. Dar dumneata ce nevoie ai de el?

— Nicio nevoie, doar aşa, ca să admir şi eu un loc minunat. Că dacă vezi una ca asta, nici de moarte nu te mai temi.

Pictorul mă privi cercetător şi-mi spuse:

— Da, să ştii că ai rostit un mare adevăr.

„Nici de moarte nu te mai temi”. Cu siguranţă că nu cunoşti legendele oiroţilor legate de acest lac.

— Trebuie că sunt foarte interesante, de vreme ce au botezat lacul cu un nume atât de poetic.

Ciorosov îşi mută privirea asupra tabloului.

— N-ai băgat de seamă nimic neobişnuit?

— Ba da. Uite aici, în colţul din stânga, unde se înalţă culmea asta în chip de con, răspunsei eu. Vă rog să mă iertaţi, dar aici culorile mi s-au părut absolut nefireşti.

— Ia mai priveşte-le o dată, dar aşa... mai atent...

Mi-am aţintit din nou ochii asupra tabloului şi trebuie să spun că măiestria pictorului era atât de mare, încât pe măsură ce mă uitam mai mult, sesizam tot mai multe amănunte, amănunte izvorâte parcă din adâncurile tabloului. De la poalele muntelui celui conic se ridica un nouraş alb-verzui, radiind o lumină slabă. Încrucişarea acestei iradieri cu razele reflectate de lumina strălucitoare a zăpezii isca pe faţa apei lungi fâşii de umbre şi tonuri de un roşu nemaivăzut.

Pete asemănătoare, dar mai intense, aproape sângerii, se zăreau pe locurile de unde se desprinseseră bucăţi de stâncă. Iar acolo unde de după zidul alb al muntelui răzbăteau razele directe ale soarelui, se conturau deasupra gheţurilor şi stâncilor un fel de coloane înalte de fum sau de vapori albaştri-verzui, aducând cu nişte imense siluete omeneşti, care dădeau peisajului un aer fantastic şi răuvestitor, parcă.

— Nu înţeleg ce poate fi aci, spusei eu, arătând coloanele albăstrii-verzui.

— Şi nici nu te osteni să-nţelegi, zâmbi Ciorosov. Dumneata cunoşti bine natura, o îndrăgeşti, dar nu-i dai crezare.

— Dar dumneavoastră cum vă explicaţi aceste lumini roşii de pe stânci, stâlpii albaştri-verzi, norii radiind lumină proprie.

— Explicaţia e simplă: duhurile munţilor, răspunse pictorul foarte liniştit.

M-am întors surprins către el, dar n-am aflat pe chipul lui indescifrabil nicio urmă de surâs.

— Nu glumesc deloc, continuă el la fel de netulburat. Dumneata socoteai că i s-a dat lacului acestuia numele pe care-l ştii, numai pentru frumuseţea lui nepământească? De frumos o fi el frumos, dar vezi că renumele lui nu-i chiar din cele bune. Uite eu, de pildă, am pictat tabloul, dar abia am scăpat cu zile din locurile acelea. Am fost acolo în nouă sute nouă, ş-apoi până-n nouă sute treisprezece am tot zăcut...

L-am rugat pe Ciorosov să-mi povestească şi mie legendele lacului aceluia. Ne-am aşezat într-un colţ, pe un divan larg, acoperit cu un covor mongol, ţesut din lână aspră, galbenă-albastră. Din colţul acela, vedeam perfect de bine tabloul înfăţişând „Lacul Duhurilor de Munte".

— Frumuseţea lacului, – începu Ciorosov, – a atras încă din vechime pe oamenii noştri, dar nişte forţe necunoscute curmau adesea viaţa îndrăzneţilor care se încumetau să răzbată până la malurile lacului. Am simţit şi eu chiar pe pielea mea acţiunea fatală a lacului, dar despre asta o să vorbim mai încolo. Interesant este că lacul e mai frumos ca oricând în zilele călduroase de vară, ori tocmai în asemenea zile se manifestă mai cu osebire forţele sale ucigătoare. De cum zăreau luminile roşii sângerii de pe stânci şi sclipirile albastre-verzui ale stâlpilor fantomatici, oamenii erau cuprinşi de senzaţii stranii. Vârfurile înzăpezite din jur îi striveau parcă cu o greutate de nesuportat, în faţa ochilor începea să le joace hora năucitoare a razelor de lumină. Oamenii erau atraşi spre masivul muntelui conic, unde li se năzăreau siluetele albastre-verzi ale duhurilor muntelui, dănţuind fantastic în jurul norului, care răspândea o lumină verzuie. Dar de îndată ce oamenii se apropiau de locul acela, totul dispărea, şi muntele rămânea singuratic, străjuit doar de stâncile pleşuve. Sufocându-se, abia mai putându-şi trage picioarele, sleiţi de puteri, cu sufletul apăsat de senzaţii stranii, nenorociţii se îndepărtau cât mai repede de locul blestemat, dar, de obicei, pe drum îi ajungea moartea. Doar câţiva vânători deosebit de rezistenţi au izbutit, după chinuri nemaipomenite, să ajungă cu zile până la iurta cea mai apropiată. Unii au murit curând după aceea, alţii au zăcut multă vreme, pierzând pentru totdeauna fosta lor rezistenţă şi îndrăzneală. De atunci a căpătat Denî-Der un nume rău, a cărui veste s-a întins în tot ţinutul şi oamenii au încetat aproape cu desăvârşire să calce malurile lacului. Nu găseşti acolo nicio sălbătăciune, nicio pasăre, iar pe malul stâng, unde are loc hora duhurilor nu creşte nimic, nici măcar iarba nu încolţeşte.

Cunoşteam încă de mic legenda aceasta şi ardeam de mult de dorinţa să cercetez şi eu domeniile duhurilor de munte. Acum vreo douăzeci de ani am petrecut acolo două zile în completă singurătate. În prima zi, n-am băgat de seamă nimic deosebit şi am lucrat în tihnă, realizând câteva studii. Dar pe cer se perindau nori deşi, din pricina cărora lumina era mereu schimbătoare şi nu-mi îngăduia să prind şi să realizez transparenţa aerului de

munte. Atunci, am hotărât să înnoptez în pădure, cam la o jumătate de verstă de lac, şi să mai rămân acolo încă o zi. Către seară am simţit în gură o senzaţie curioasă, ca o arsură care mă tot silea să scuip, şi o greaţă uşoară. De obicei rezistam bine la mari înălţimi şi am fost uimit că de data aceasta aerul rărit al munţilor are o asemenea acţiune asupra organismului meu.

Ziua a doua se vesti minunat de frumoasă încă din zori. M-am târât până la lac, cu capul greu şi simţind o mare slăbiciune. Curând însă m-am adâncit în muncă şi am uitat totul. Soarele se ridicase fierbinte, când mi-am terminat studiul (care mai târziu a stat la baza viitorului tablou) şi am dat la o parte şevaletul, ca să arunc o ultimă privire de ansamblu asupra lacului.

Eram grozav de ostenit, mâinile îmi tremurau, uneori îmi simţeam capul tulbure, senzaţia de greaţă creştea mereu. În clipa aceea, am zărit duhurile lacului. Pe faţa străvezie şi netedă a apei lunecă uşor umbra unui nor jos. După semiîntunericul de-o clipă, razele piezişe ale soarelui părură încă mai luminoase. La marginea umbrei fugare a norului urmărit de lumină, apărură deodată câţiva stâlpi diafani, aducând cu nişte imense siluete omeneşti, învăluite în mantii largi de o fantomatică culoare albastră-verzuie. Ba apăreau, rămânând neclintite, ba se mişcau, lunecând cu repeziciune de colo-colo, ba se topeau iarăşi în văzduh. Priveam nemaipomenita apariţie, strivit, copleşit de teamă.

Hora tăcută a duhurilor se mai roti câteva minute, apoi stâncile sclipiră de reflexe şi izbucniri de luminiţe sângerii. Iar sus, deasupra întregii minunăţii, atârna norişorul în formă de ciupercă, luminat totul de iradierile lui slabe verzui.

M-am simţit cuprins fără veste de un val de noi puteri, privirea mi s-a ascuţit, stâncile depărtate s-au apropiat parcă, ajutându-mă să disting toate amănuntele coastelor repezi. M-am repezit la pensule şi-am început să lucrez cu o energie sălbatică, străduindu-mă febril să prind culorile necesare şi să fixez cu grăbite trăsături de penel peisajul acela nemaiîntâlnit.

Deasupra lacului trecu o adiere uşoară şi, pe dată, norul şi fantomele albastre-verzui dispărură. Numai luminiţele purpurii de pe stânci sclipeau sumbru ca şi înainte, fărâmiţându-se pe suprafaţa apei în umbrele aruncate de stânci. Agitaţia care mă cuprinsese începu să slăbească, sfârşeala resimţită înainte se întoarse şi mai puternică, de parcă toată energia mi s-ar fi scurs prin vârful degetelor care strângeau pensulele şi paleta. O presimţire rea mă sili să mă grăbesc. Mi-am închis lădiţa cu schiţe, mi-am strâns lucrurile, simţind clipă de clipă o povară tot mai grea apăsându-mi pieptul şi capul...

Vântul începu să sufle mai tare. Oglinda albastră şi transparentă a lacului se tulbură. Norii acoperiră piscurile golaşe şi culorile luminoase din jur începură să-şi piardă strălucirea. Însufleţirea şi frumuseţea imaculată a lacului pieriră, făcând loc

unei atmosfere posace şi triste. Reflexele roşiatice se stinseră şi în locul arătărilor fantomatice, între petele zăpezii albe nu se mai vedea decât negrul stâncilor întunecoase. Respiram greu, aerul îmi ţâşnea şuierând din plămâni şi când izbutii în sfârşit să mă întorc cu spatele spre lac, abia mai puteam ţine piept greutăţii care mă copleşea. Am parcurs ca într-un vis nelămurit drumul până la punctul de întâlnire cu călăuzele mele, care refuzaseră categoric să mă însoţească la Denî-Der. Ca într-un coşmar, munţii se legănau în faţa ochilor mei. Accesele de greaţă m-au sleit de puteri. Mă prăvăleam deseori la pământ şi rămâneam întins cu faţa în jos, neputându-mă ridica. Cum am ajuns până la călăuze nu-mi mai amintesc, de altfel nici nu are vreo însemnătate. Important era că lădiţa cu schiţele făcute la Denî-Der, pe care mi-o legasem de spate, a ajuns nevătămată.

Călăuzele m-au văzut de departe şi şi-au dat seama ce se petrecea cu mine. M-au transportat până la tabără şi m-au culcat cu faţa-n sus, sprijinindu-mi capul pe un cobur.

„Totuşi, ai să te prăpădeşti, Ciorosov”, mi-a spus şeful călăuzelor, cu o voce indiferentă de observator dezinteresat.

De prăpădit, însă, după cum vezi, nu m-am prăpădit, dar multă vreme m-am mai simţit foarte prost. Moleşeala şi slăbirea vederii mă împiedicau să lucrez şi-mi amărau viaţa. La pânza cea mare „Denî-Der” am început să lucrez abia peste vreun an de zile. Iar la asta, pe care o am aici, am continuat să tot lucrez, când m-am înzdrăvenit cu totul. După cum vezi adevărul asupra lacului Denî-Der şi a duhurilor de munte care sălăşluiesc pe acolo m-a costat destul de scump.

Ciorosov tăcu. Prin oblonul ferestrei mari se vedea toată valea, cufundată în lumina amurgului. Subjugat de povestirea pictorului, nu aveam niciun temei să pun la îndoială spusele lui, dar mă frământam totuşi, neputând găsi nicio explicaţie fenomenelor stranii pe care le redase în tablourile sale. Trecurăm în sufragerie. O lampă „Petromax”, care atârna deasupra mesei, alunga cu lumina ei strălucitoare umbra de ireal iscată de ciudata povestire a pictorului. Nu m-am mai putut stăpâni şi l-am întrebat cum aş putea ajunge la lacul Duhurilor de munte, dacă mi se va ivi prilejul cândva să mai trec prin acele locuri.

— Aha, te-a cucerit lacul, aşa-i! zâmbi Ciorosov. Foarte bine, vizitează-l dacă nu te temi. Notează.

Mi-am scos carnetul de însemnări, creionul şi m-am pornit să notez.

— Lacul se află în lanţul munţilor Katun, la capătul său răsăritean. În defileul adânc dintre culmile Katunului şi Ciniskului. La vreo patruzeci de kilometri de la gurile râului Argut, în susul apei pe dreapta se varsă pârâul Iuneur. Locul acesta e lesne de găsit, pentru că aici Argutul face un cot şi gurile Iuneurului se varsă într-o vale netedă şi largă. De la gurile Iuneurului, mergi mai departe, urmând malul stâng al Argutului. Cam după vreo şase kilometri, pe mâna dreaptă, ai să dai de un izvor sau dacă vrei mai curând să-i spunem pârâiaş. Pârâul nu-i prea mare, dar valea lui e foarte largă şi se înfige adânc în lanţul Katunului. Pe valea asta trebuie să mergi. Locul e uscat, zadele cresc aici înalte, rămuroase. După ce ai să urci destul de mult, ai să dai de un mare prag abrupt, de pe care se prăvăleşte o mică cădere de apă. Aici valea ocoleşte spre dreapta, fundul văii devine tot mai întins, neted de tot, şi de-a lungul ei se înşiră lanţ cinci lacuri. Să tot fie o verstă între unele, jumătate de verstă între altele. Ultimul lac, cel de al cincilea, dincolo de care nu mai poţi trece e Denî-Der. Asta-i tot. Vezi doar să nu confunzi defileurile, că văi şi lacuri sunt multe în munţii aceia. Da, bine că mi-am adus aminte: uite un bun semn de recunoaştere! La gurile pârâului, chiar când coteşti, venind din valea Argutului, ai să găseşti o mică mlaştină. Pe malul ei, cum vii pe stânga, se înălţa pe vremuri o uriaşă zadă uscată. Ramuri nu mai avea pe ea, doar sus de tot, trunchiul ei se desfăcea în două vârfuri uscate şi ele, ca

furca diavolului. Dac-o mai fi stând şi astăzi la locul ei ai să te poţi orienta după dânsa.

Mi-am însemnat indicaţiile lui Ciorosov, fără să bănuiesc ce însemnătate vor avea pentru mine mai târziu.

A doua zi am cercetat din nou tablourile lui Ciorosov, dar niciunul din ele nu se putea compara cu „Denî-Der”. Înţelegând ce valoare mare are tabloul acesta, nici nu m-am încumetat să sper că l-aş fi putut dobândi cu modestele mele mijloace. Am cumpărat două mici studii de munţi înzăpeziţi şi pictorul mi-a mai dăruit o schiţă, în peniţă, care înfăţişa cu multă măiestrie şi adâncă cunoaştere dragele mele zade.

La despărţire Ciorosov mi-a spus:

— Văd că nu-ţi poţi lua ochii de la „Denî-Der”, dar pânza asta nu ţi-o pot dărui. Am să-ţi dăruiesc studiul făcut pe malul lacului. Doar că... – se întrerupse el câteva clipe, – ai să-l capeţi abia după ce oi muri eu, acum mi-ar fi greu să mă despart de el. Lasă, nu te necăji, n-ai să ai mult de aşteptat... o să-l primeşti curând, adăugă pictorul cu liniştea lui atât de tulburătoare.

Dorindu-i lui Ciorosov viaţă lungă, iar mie să-l mai întâlnesc cât de curând, am încălecat şi m-am despărţit de el. Şi soarta a vrut să nu-l mai văd de atunci...

A trecut multă vreme fără să mai viu în Altai. Patru ani s-au scurs într-o muncă încordată, iar al cincilea m-a scos vremelnic din front. M-a doborât un reumatism crâncen – boala profesională a călătorilor prin taiga. Am zăcut şase luni şi mai bine, şi abia apoi am mai avut de furcă cu inima slăbită de boală.

Ostenit de plictiseală şi trândăvia silită la care eram supus, am fugit până la urmă din însorita staţiune balneară din sud şi m-am întors în înceţoşatul, dar nu mai puţin dragul Leningrad. Din însărcinarea direcţiei generale am pornit să cercetez zăcămintele de mercur de la Sefidcan, din Asia Centrală. Nădăjduiam ca acolo, sub soarele arzător al Turkestanului, să-mi alung din mădulare boala cea rea şi să mă pot întoarce din nou în sălbăticia melancolică a nordului, care mă subjugase pentru tot restul zilelor mele. Eram în această privinţă, asemeni oamenilor care nu iubesc decât o singură dată în viaţă, şi-mi stăpâneam tot mai anevoie accesele de dor după Siberia mea dragă.

Într-o seară caldă de primăvară, pe când mă aflam în biroul meu de acasă, în faţa microscopului, mi se aduse un colet care mai mult mă întristă decât îmi aduse bucurie. Într-o lădiţă îngustă din scânduri de cedru, mi se trimitea studiul „Denî-Der” ca pe un vestitor al morţii lui Ciorosov: pictorul îşi sfârşise viaţa de muncă.

A fost destul să-mi arunc o singură privire asupra „Lacului Duhurilor de Munte” pentru a fi copleşit de amintiri. Depărtata şi inaccesibila frumuseţe a Denî-Der mă umplu de o tristeţe cumplită. Străduindu-mă să spulber această stare de nelinişte, mă hotărâi să mă cufund în muncă şi potrivii sub obiectivul

microscopului o nouă plăcuţă de minereu mercurifer din Sefidcan. Mâna, deprinsă de ani cu această muncă, coborî tubul obiectivului, potrivii şurubul micrometric al focarului şi mă cufundai în studiul ordinei de cristalizare al rocii mercurifere. Plăcuţa bine şlefuită era de cinabriu aproape pur şi cercetarea ei nu era prea lesnicioasă. Nuanţele gingaşe ale culorilor, reflectate de suprafaţa strălucitoare a plăcuţei, se pierdeau în sclipirea luminii electrice. Am înlocuit oglinjoara luminatorului opac cu una de tipul Silverman pentru lumină indirectă şi am făcut contactul lămpii cu lumină albă – „Lumina zilei" cum i se mai spune, o născocire minunată, care înlocuieşte soarele în lumea de proporţii reduse a microscopului.

Lacul Duhurilor de Munte continua să-mi strălucească în faţa ochilor minţii, aşa că la început nici nu m-am mirat zărind la microscop reflexele roşii-sângerii, iscate pe suprafaţa albăstrie a oţelului plăcuţei, reflexe care mă uimiseră odinioară la tabloul pictorului Ciorosov. Abia peste o clipă-două mi-a ajuns în conştiinţă gândul că nu privesc tabloul, ci observ reflexele interne ale rocii mercurifere. Am răsucit puţin suportul microscopului şi luminile roşii-sângerii sclipiră, unele stingându-se, altele căpătând o nuanţă roşie-cafenie mai intensă, în timp ce restul suprafeţei minereului continua să rămână rece, de un albastru ca al oţelului. Tulburat de presimţirea luminii ce urma să se facă în mintea mea, am întors raza lămpii cu lumina albă spre pânza înfăţişând Lacul Duhurilor de Munte şi am zărit îndată – pe stâncile de la baza muntelui conic aceleaşi nuanţe de culoare, tonuri absolut identice cu acelea zărite o clipă înainte la microscop.

Am întins grăbit mâna după tabelele culorilor şi m-am convins îndată că formulele culorilor... Dar ce rost ar avea să mai înşir aici formulele cu pricina! E destul dacă am să vă spun că mineralografia – ştiinţa care studiază diferite minereuri de metale – are la dispoziţie nişte tabele de culori cuprinzând toate nuanţele posibile şi imposibile, în număr de aproape şapte sute.

Fiecare nuanţă are simbolul ei şi suma nuanţelor ne dă formula optică a minereului. Ei bine, am constatat cu ajutorul acestor tabele că nuanţele culorilor folosite de Ciorosov la redarea sălaşului duhurilor de munte, corespund întocmai formulei chinovarului în anume condiţii de iluminare, de incidenţă şi în funcţie de întreg jocul acela complicat de lumini, care în ştiinţă se cheamă interferenţa undelor de lumină. Taina lacului Denî-Der îmi deveni deodată perfect clară. Nu înţelegeam un singur lucru: de ce nu-mi venise ideea asta încă atunci, de mult, în munţii Altaiului.

Am telefonat îndată după un taxi şi peste câteva minute am ajuns în faţa gardului, dincolo de care se zăreau ferestrele mari şi luminate încă ale unui laborator de chimie. Prietenul meu, un priceput chimist şi metalurg, mai era în laborator.

— A, tu erai, urs siberian! m-a întâmpinat el. Ce mai pofteşti? Iarăşi vreo analiză ultra-urgentă?

— Nu, Dimitri Mihailovici, am venit să-ţi cer o informaţie. Ce lucru deosebit ştii despre mercur?

— O, despre mercur! Mercurul e un metal atât de minunat, încât s-ar putea scrie o carte groasă de tot despre el. Spune-mi mai clar ce anume te interesează.

— Uite ce-i. Ştiu că mercurul fierbe la trei sute şaptezeci de grade, dar când se evaporă?

— Se evaporă întotdeauna, dragul meu inginer, cu excepţia marilor geruri.

— Înseamnă că e foarte volatil?

— Neobişnuit de volatil pentru marea lui greutate specifică. Ţine minte: la plus douăzeci de grade, într-un metru cub de aer saturat cu vapori se găsesc cincisprezece sutimi de gram de mercur, iar la o sută de grade – avem aproape două grame şi jumătate.

— Încă o întrebare! Vaporii sunt luminiscenţi, au propria lor lumină sau nu? Şi ce culoare anume au?

— Propria lor lumină – n-au, uneori însă, când vaporii concentraţi de mercur sunt străbătuţi de o rază de lumină, aduc o iradiere albastră-verzuie. Iar supuşi unor descărcări electrice, într-o atmosferă de aer rărit, radiază o culoare verde-albă...

— Totul e limpede. Mulţumesc mult!

Peste alte cinci minute sunam la uşa medicului meu. Auzindu-mi vocea, blajinul moşneguţ apăru el însuşi în vestiar, cu un aer foarte neliniştit:

— Ce s-a întâmplat? Iar te supără inima?

— Nu, toate-s în ordine. Vă supăr doar o clipă. Spuneţi-mi vă rog, care sunt simptomele otrăvirii cu vapori de mercur?

— Hm-m... îndeobşte... mercurul... o salivaţie excesivă, greţuri, vărsături... cât despre aburii de mercur – nu-mi amintesc. Stai să mă uit... Intră-n casă.

— Nu-nu, sunt grăbit. Căutaţi repede, vă rog, Pavel Nikolaievici!...

Bătrânul intră în cabinet şi se întoarse curând cu o carte deschisă.

— Uite, vaporii de mercur: scăderea tensiunii, excitaţia psihică, respiraţie accelerată şi sacadată şi – apoi moartea provocată de o paralizie a inimii...

— Asta-i straşnic! izbucnii eu, nemaiputându-mi reţine însufleţirea.

— Ce-i straşnic? Să mori otrăvit?

Eu însă pufnii în râs, bucurându-mă ca un băieţoi rău crescut de nedumerirea bătrânului medic şi o luai la goană jos pe scară. Acum ştiam că ipotezele mele erau juste.

Întors acasă, am telefonat şefului meu şi i-am comunicat că interesele muncii noastre îmi cer să plec neîntârziat în Altai. L-

am mai rugat să-mi îngăduie să iau cu mine pe Krasulin, tânăr absolvent al institutului, a cărui forţă fizică şi gândire limpede îmi erau de mare folos în starea de slăbiciune în care mă mai aflam în vremea aceea.

Pe la jumătatea lui mai se poate ajunge fără prea mari greutăţi până la lacul din munţi. Şi tocmai la vremea asta, am părăsit şi eu cătunul Inia de pe şoseaua Ciuiskului, însoţit de Krasulin şi de doi încercaţi muncitori din taiga.

Îmi aminteam perfect de bine toate indicaţiile căpătate de la răposatul pictor, dar, şi asta este mult mai important, în buzunarul de la piept aveam carnetul de însemnări vechi şi rupt în care-mi însemnasem descrierea itinerariului spre lac, pe care mi-o făcuse Ciorosov.

Când micul meu detaşament îşi instală seara cortul pentru popas, în faţa zadei uscate, care aducea cu o furcă, am simţit, plin de emoţie, că a doua zi se va verifica justeţea raţionamentelor mele. Din două, una: ori ipotezele mele croite prin sihla fanteziei vor fi confirmate, ori se va dovedi că am născocit o poveste şi mai absurdă ca aceea a legendarelor duhuri ale pictorului oirot.

Agitaţia mea se transmise şi lui Krasulin, şi flăcăul veni să se aşeze lângă mine, pe muşuroiul de unde contemplam îngândurat zada uscată.

— Ia amintiţi-vă, Vladimir Evghenievici, – începu el în şoaptă, – mi-aţi făgăduit că odată ajunşi în munţi îmi veţi povesti şi mie tot ce este legat de ţinta călătoriei noastre.

— Trag nădejde să descoperim cel târziu mâine un însemnat zăcământ de minereu de mercur, ba poate şi de mercur în stare nativă. Mâine se va vedea dacă am sau nu dreptate. Ştii desigur că mercurul se găseşte de obicei în cantităţi mici, împrăştiat şi cu concentrare infimă. Un zăcământ mare cu un important conţinut de mercur nu se găseşte în lume decât într-un singur loc, la...

— Almadena, în Spania, îmi luă vorba din gură Krasulin.

— Da. Şi de multe secole Almadena aprovizionează cu mercur jumătate din lume.

Într-un rând s-a găsit acolo un lac micuţ de mercur, absolut curat. Ei bine, cam tot aşa ceva scontez să găsim şi noi. Că vom găsi aici stânci întregi de cinabriu de asta sunt sigur, doar dacă nu cumva...

— Vai, Vladimir Evghenievici, păi dacă descoperim asemenea zăcăminte, va fi o revoluţie în întreaga economie a mercurului!

— Fără îndoială, dragul meu! Mercurul este un metal de cea mai mare importanţă pentru electrotehnică şi medicină... Ei, ş-acum la culcare, hai la culcare! Mâine trebuie să pornim înainte de ivirea zorilor. Se pare că ziua va fi noroasă. Adică tocmai cum ne trebuie nouă.

— De ce-i atât de important ca ziua să fie noroasă? mă întrebă Krasulin.

— Pentru că nu vreau să vă otrăvesc pe voi toţi şi să mor şi eu otrăvit. Nu-i de glumit cu vaporii de mercur. Dacă nu alta, cea mai bună dovadă că-i aşa este faptul că descoperirea acestor zăcăminte a întârziat cu sute de ani tocmai din pricina însuşirilor ucigătoare ale vaporilor de mercur... Mâine ne vom încăiera cu duhurile de munte de la Denî-Der, şi vom vedea, care pe care...

O uşoară ceaţă trandafirie învălui munţii.

Valea începu să se întunece. Numai crestele ascuţite ale piscurilor golaşe mai rămaseră multă vreme scăldate în lumina razelor soarelui, nevăzute nouă. Apoi se stinseră şi ele. Perdeaua cenuşie acoperi munţii, sclipiră stelele, abia răzbind prin pânza plumburie a cerului posomorât. Eu continuam să şed fumând lângă foc. Până la urmă însă am izbutit să-mi înfrâng tulburarea şi m-am culcat.

Toate câte s-au petrecut a doua zi mi-au rămas întipărite în minte oarecum fragmentar.

Deosebit de limpede îmi amintesc de fundul perfect neted al văii dintre cel de al treilea şi al patrulea lac. În mijlocul ei se întindea o mică mlaştină, ca un covor verde şi pufos de muşchi, fără nicio tufă pe suprafaţa ei, dar încadrată spre maluri de câţiva cedri uriaşi. Complet lipsiţi de ramuri pe o parte, arborii îşi desfăşurau crăcile puternice, ca nişte drapele înnegurate prinse pe stâlpi înalţi, numai către locul unde se afla Lacul Duhurilor de Munte. Nori joşi, plumburii, pluteau repede pe deasupra cedrilor grăbindu-se parcă să ajungă la lacul misterios.

Lacul al patrulea era mic şi rotund. Faţa albastră cenuşie a apei, acoperită de pânza prăfoasă a unui tremur de valuri mărunte, era sfâşiată de o grămadă de stânci ascuţite. Am traversat lacul pe aceste ascuţişuri ale pietrelor ei şi ne-am pomenit într-un desiş de cedri. Peste alte zece minute ne aflam pe malul Lacului Duhurilor de Munte. Culoarea sumbră, ca de cenuşă, a unei tristeţi adânci se aşternuse peste ape şi peste coastele înzăpezite ale lanţului muntos. Dar asta nu m-a împiedicat defel să recunosc din prima clipă sălaşul duhurilor de munte care mă uimise şi-mi înaripase închipuirea cu câţiva ani în urmă în atelierul pictorului Ciorosov.

Nu ne-a fost deloc uşor să ajungem la stâncile care sticleau ca oţelul, de la baza muntelui în formă de con. Dar curând, când ciocanul geologic desprinse din stâncă prima bucată grea de cinabriu, toate greutăţile au fost uitate. Stânca pe care ne aflam cobora în trepte spre o văgăună nu prea mare, deasupra căreia fumega o abureală uşoară. Văgăuna era plină cu apă tulbure şi fierbinte. În jur se vedeau mai multe crăpături adânci, din care ţâşneau izvoare fierbinţi, învăluind cu o ceaţă de aburi marginile văgăunii.

L-am rugat pe Krasulin să-mi facă o schiţă sumară a sectorului mercurifer şi am pornit prin ceaţă, împreună cu unul dintre muncitori, spre poalele muntelui.

— Dar asta ce-o mai fi, tovarăşe inginer? mă întrebă deodată însoţitorul meu.

M-am uitat în direcţia indicată. Pe jumătate ascuns de un colţ de stâncă, sclipea într-o lumină ştearsă şi rău vestitoare faţa unui mic lăcuşor plin de mercur – întruchiparea visului meu.

Suprafaţa lăcuşorului părea bulbucată. Cuprins de o tulburare nespusă, m-am plecat asupra oglinzii de argint viu şi, afundându-mi mâinile în lichidul greu şi lunecos, am cântărit cele câteva mii de tone de metal preţios – darul pe care-l aduceam patriei.

Krasulin, care se apropiase între timp, stătea nemişcat, mut de admiraţie. A trebuit însă să pun capăt entuziasmului însoţitorilor mei şi să-i grăbesc pentru a ne încheia cât mai repede lucrările strict necesare. Începuseră să se manifeste arsurile şi durerile de cap, primele semne ale otrăvirii. Am scos la repezeală câteva fotografii. Unul dintre muncitori a umplut sticlele speciale cu mercur din lăcuşor. Krasulin, ajutat de celălalt muncitor, a măsurat repede suprafaţa ocupată de rocile mercurifere la suprafaţă şi dimensiunile lacului cu argint viu. S-ar fi spus că am făcut totul cu o viteză fulgerătoare, totuşi, la întoarcere, eram moleşiţi, abia ne mai mişcam luptând cu osteneala şi un inexplicabil sentiment de groază şi apăsare. În timp ce ocoleam Denî-Der pe malul stâng al lacului, norii se împrăştiară şi în faţa ochilor noştri apăru piscul, sclipitor ca un diamant bine şlefuit. Razele piezişe ale soarelui pătrunseră pe porţile defileului dintre munţii din zare şi întreaga vale Denî-Der se umplu de o lumină scânteietoare şi transparentă.

Întorcându-mă pentru o clipă cu faţa spre lac, am zărit spectrele albastre-verzi, legănându-se chiar pe lacul pe care-l părăsisem cu puţin timp înainte. Din fericire, malul lacului cobora lin, aşa că am putut ajunge curând până la locul unde lăsasem caii.

— Galop, flăcăi! strigai eu, îmboldindu-mi calul.

În aceeaşi seară, am ajuns la cel de al doilea lac. Ramurile cedrilor întinse spre noi păreau, în bezna înserării aceleia, nişte gheare ameninţătoare, ce vor să ne reţină acolo.

E drept că în cursul nopţii ne-am simţit destul de prost, în general însă, totul s-a încheiat cu bine.

Prea multe, nu mai am de povestit. Lacul fermecat a dăruit şi mai dăruie şi astăzi Uniunii Sovietice mari cantităţi de mercur, cantităţi care asigură din plin toate nevoile multilateralei noastre industrii.

Iar eu păstrez mereu o pioasă amintire adevăratului artist, care a ştiut să redea cu atâta măiestrie realitatea şi să cerceteze atât de neînfricat sufletul ascuns al munţilor.

PISCUL DE SUB LUNĂ

— Am să încerc şi eu să vă povestesc ceva, spuse Gheorghii Balabin, care până atunci tăcuse toată seara. Era un om trupeş, vânjos, cu o barbă scurtă şi ţepoasă care-i năpădea obrazul până sub ochi. Un adevărat urs, cum îi spuneau prietenii.

Sub această înfăţişare cam grosolană se ascundea un vestit explorator al Siberiei, foarte respectat în lumea oamenilor de ştiinţă pentru cunoştinţele şi uriaşa lui experienţă.

— În toate povestirile voastre, – continuă el, – am observat o particularitate care le înrudeşte: întâmplările neobişnuite trăite de fiecare dintre voi, corespund, ai spune, cercetărilor şi dorinţelor intime ale fiecăruia... Nu sunt oare întâmplările acestea rezultatul multor ani de îndelungi căutări, căutări poate chiar inconştiente? Stăruinţa asta răbdătoare ne educă sensibilitatea, ne înzestrează cu priceperea de a distinge esenţialul de neesenţial, cu un fel de busolă interioară, care ne dă la timpul oportun siguranţa că suntem pe drumul cel bun... Şi, cine ştie, poate că tocmai pentru că ne-am lăsat călăuziţi de indicaţiile busolei noastre interioare, am şi întâlnit în viaţă aceste fenomene interesante şi neobişnuite.

În Siberia Răsăriteană se află un district naţional anume Vitimo-Olekminski. Partea dinspre nord-est a acestei regiuni întinse şi muntoase, aflată la graniţa sudică a Iakuţiei, nu este altceva decât un neîntrerupt lanţ de munţi, aproape cei mai înalţi din întreaga Siberie. Locurile sunt pustii şi inaccesibile. Până în ultima vreme, niciun călător n-a cercetat regiunea. Acum vreo cincisprezece ani, eu am fost primul om care am străbătut această „pată albă” a hărţii. Când spun „primul” mă refer, se înţelege, la primul om de ştiinţă, fiindcă locuitorii de baştină ai regiunii –

tunguşii şi iacuţii – au străbătut în lung şi-n lat şi aceste locuri sălbatice, în cursul peregrinărilor de vânători nomazi. Vânătorii tunguşi îmi aduceau adesea date preţioase asupra sectoarelor nestrăbătute încă de expediţiile de cercetări, şi-mi desenau cu mâna sigură hărţi amănunţite, în care desluşeai cursul râurilor, izvoarele şi piscurile de munte. Până şi pâraiele cele mai mărunte, însemnate repere pentru peregrinările nomazilor, aveau propriul lor nume. Cu totul altfel se întâmpla când era vorba de piscuri: simţul practic al vânătorilor din taiga evita să încarce memoria oamenilor cu denumirea unor locuri neimportante pentru ei în ceea ce priveşte peregrinările şi aşezările lor. Iată de ce am fost nevoit să născocesc eu însumi diferite nume piscurilor de munte.

Şi, cum vă spuneam, către sfârşitul anului 1935 mă găseam în valea râului Tokko, pe cale să părăsesc Iakuţia şi să pornesc spre izvoarele acestui râu, în districtul naţional Vitimo-Olekminski. Am îndrumat grosul expediţiei, ce-mi fusese încredinţată, spre Aldana şi spre cursurile fluviului Lena, lărgind astfel regiunea cercetărilor.

Iar eu, însoţit doar de un mic detaşament, neţinând seama de gerurile năprasnice şi de mica rezervă de alimente, ardeam de nerăbdare să străbat lanţul munţilor cu pricina. Lucrul acesta era mai lesnicios tocmai atunci, la vreme de iarnă, când râurile năvalnice, clocotind printre stânci inaccesibile, sunt ferecate de gheţuri şi drumul de-a lungul văilor stâncoase, pe sănii trase de reni, nu întâmpină prea multe dificultăţi. Cei trei tovarăşi de drum care mă însoţeau erau, fiecare în felul lui, oameni fără pereche: iakutul Gabîşev – călăuză, conducător şi proprietar al caravanei de reni, geologul Alexandrov şi Alexei – un muncitor destoinic care îndeplinea concomitent funcţiile de bucătar, căutător de aur şi vânător priceput. Câteşitrei încercaţi cercetători ai pădurilor din taiga, oameni care mă mai însoţiseră nu o dată în cotloanele mai neumblate ale Siberiei.

Ne aflam în drum de aproape opt luni şi călătoria mea se apropia de sfârşit, dar mai aveam de străbătut partea cea mai anevoioasă a itinerariului. Caravana noastră, compusă din şapte sănii şi patru reni de rezervă, înainta repede pe suprafaţa îngheţată a râului şi oră de oră, tot mai multe locuri de pe valea Tokko-ului apăreau pentru prima dată în hărţile pe care le completam noi. De la o vreme, râul îşi schimba cursul întortocheat, care-i justifica numele („tokkorikan” înseamnă în limba tungusă „întortocheat”) şi începu să curgă surprinzător de drept. Zi după zi, noile ridicări de teren pe care le făceam veneau să se adauge hărţii uriaşe – rezultat al strădaniilor de luni de zile – înfăţişând valea largă şi dreaptă, care se îndrepta spre miazăzi, spre izvoarele râului Tokko. Zi după zi, răsunau tot mai singuratic în liniştea desăvârşită a peisajului ţăcănitul mărunt al copitelor de ren şi scârţâitul legănat al săniilor. Înaintam tot mai

departe şi mai departe spre zările unde, dincolo de valurile rotunde ale dealurilor nu prea înalte, se profila linia dinţată a unor munţi întunecaţi.

Săniile lunecau în mijlocul unui peisaj cât se poate de uniform – ne aflam la marginea dinspre miazăzi a podişului Lena. Călătoream de-a lungul acestui platou scund, împărţit în nesfârşite şiruri de dealuri, toate cam de aceeaşi înălţime, străduindu-ne ca în pofida zilelor foarte scurte să parcurgem cât mai mult teren. La douăzeci şi unu decembrie, dealurile rotunde, acoperite de peria deasă şi întunecată a pădurilor de brad făcură loc unor costişe prelungi, ţuguiate către vârf şi năpădite de arama cenuşie a zadelor, care se detaşau perfect conturate pe fondul verde-negru al codrilor de brazi şi cedri. Asta însemna că am ajuns la marginea platformei cu relieful uniform, calcaros, şi ne apropiam de bastioanele înaintate ale ţării de piatră cu munţii ei de gneiss şi granit, roci dure din straturile cele mai vechi ale pământului, ridicate aici la mari înălţimi de mişcările relativ recente ale scoarţei planetei. Însufleţirea geologului, care până atunci şezuse posac în sania lui, cu planşeta de desen atârnată de ceafă, demonstra şi ea cât se poate de clar că în peisajul care ne înconjura au avut loc schimbări interesante.

Deasupra capului nostru, cerul se lumina şi devenea tot mai albastru, perdeaua grea a norilor scunzi era mânată de vânt către miazăzi, rămânând agăţată pe alocuri de porţile ţării de piatră. Gerul se înteţea, scârţâitul săniilor se făcu tot mai înalt şi răsunător, deasupra caravanei unduia un norişor de aburi, format de respiraţia deasă şi fierbinte a renilor. M-am întins cât mai la îndemână pe sania largă de transport, peste bagaje şi boccele, cu piciorul stâng îndoit sub mine, iar cu dreptul lăsat în jos pentru a putea frâna şi cârmi la nevoie. Din când în când îmi treceam hăţul dintr-o mână într-alta sau încercam îngrijorat să-mi mişc degetele picioarelor, pentru a-mi da seama dacă nu s-a ivit vreun simptom de îngheţ şi dacă nu este nevoie deci de o grabnică porţie de „încălzire”, adică de o goană pe jos în urma săniilor. Rezervele noastre de unt se sfârşiseră de mult şi lipsa acestei grăsimi scădea rezistenţa organismelor noastre la ger.

Norii cenuşii din faţa noastră căpătară nuanţe roşiatice, iar în cutele velinţei de zăpadă se aşternură lungi umbre albăstrui. La un moment dat râul coti, ocolind coasta abruptă şi pleşuvă a unei stânci. După cotitură, băgarăm de seamă că valea râului se bifurca în două văi largi, despărţite între ele de un masiv deluros, cu creste dinţate. Asta era vestita bifurcaţie după cursul superior al râului Tokko, în locul unde primeşte apele mari ale afluentului stâng, Ciroda. Începând de aici, valea râului Tokko se îngustează, transformându-se într-o trecătoare strâmtă, plină de praguri şi, sub forma unor chei stâncoase, coteşte spre sud-vest, apropiindu-se de izvoarele Cearîi. Acolo, într-o văiugă rotundă, adăpostită între două culmi înalte, se află o aşezare nu prea mare, cu un

centru de aprovizionare şi post de radioemisiune. Acolo aveam de gând să ajungem, pentru a ne împrospăta rezerva de alimente. Cotirăm deci în valea îngustă a râului Tokko şi surprinşi de înserare, ne aleserăm la repezeală un loc de popas şi ne înălţarăm cortul. Toate aceste pregătiri pentru înnoptat se făceau în micul şi călitul nostru detaşament cu o mare repezeală, ba aş spune chiar, cu eleganţa unui colectiv de artişti strâns unit, care joacă de multă vreme laolaltă. Înconjuraţi de bezna tot mai deasă, am fixat în câteva clipe ţăruşii cortului, am îndepărtat zăpada, am întins pânzele şi am pregătit lemne de foc. Alexei îşi instală sobiţa şi se porni să ne pregătească masa. Pe coşul sobiţei ce ieşea afară, lângă intrarea în cort, se înălţară curând pâlpâiri alburii. Cercetând din ochi pentru ultima oară petele negricioase ale săniilor rânduite pe zăpadă, am intrat cu toţii în cort şi, ferindu-ne cu grijă de tabla încinsă a sobiţei, ne-am lăsat pradă căldurii. Ce poate fi mai plăcut decât primul sfert de oră petrecut într-un cort încălzit, după o zi de muncă grea în plin ger ! Îţi desfăşori furios fularul îngheţat, care-ţi acoperise faţa, şi-ţi tragi de pe cap căciula grea. Încă puţină răbdare şi peste ramurile de zadă care acoperă pământul îngheţat bocnă se vor ivi sacii îmblăniţi, în care te vei băga pentru noapte. Eliberat de povara hainelor grele, îţi aprinzi o ţigară uriaşă „picioruş de capră”, cum i se spune, şi simţi o minunată desfătare când, treptat, toate mădularele corpului tău îngheţat se pătrund de bunăstarea ce ţi-o dăruie căldura.

Aşa a fost şi în seara aceea, când ne-am instalat în cortul cald, cu picioarele sub noi, şi ne-am pornit să sorbim, în aşteptarea fierturii de carne, nemaipomenite cantităţi de ceai fierbinte. Gerurile mari te usucă tot atât de crâncen ca arşiţa. Cât e ziua de lungă, n-ai ce bea, aşa că seara te ajunge o sete de nepotolit. În sclipirea roşiatică şi plăcută a sobiţei în care trosnesc lemnele, căldura binefăcătoare te pătrunde, chipurile se luminează şi creţurile aspre de pe obraz se şterg. În sfârşit, sobiţa încetează să mai fie încărcată cu lemne, şi aerul îngheţat de afară începe să pătrundă neînduplecat în cort. E timpul să-ţi îmbraci iarăşi hainele vătuite şi colţunii de blană, să te ascunzi în sacii de dormit şi să te baricadezi cu blănuri, pentru a te apăra de năvala gerului. O vreme, în liniştea şi frigul înţepător care cuprinde treptat întreg cortul, mai pluteşte pâlpâirea neputincioasă a sobiţei, luminând ba încălţările, mănuşile, căciulile şi fularele atârnate la uscat, ba grămăjoara de lemne pregătită pentru a doua zi, ba colţul în care sunt rânduite bagajele. Sobiţa s-a stins definitiv. Aţipeşti şi prin somn mai auzi o vreme sunetele lumii de dincolo de pânza cortului: bubuitul îndepărtat al sloiurilor ce se aşază, trosnetul copacilor îngheţaţi şi trapul renilor care aleargă în jurul cortului, ca să se încălzească...

Ziua următoare, o zi însorită de iarnă, ne aduse o vreme frumoasă şi un ger mai cumplit ca în ajun. Cerul palid era înalt şi limpede. De îndată ce ţâşneau pe gură aburii respiraţiei noastre se

prefăceau într-o pulbere fină de gheaţă şi pluteau în văzduhul dimineţii geroase.

Frecându-se între ele, acele microscopice de gheaţă produceau un zgomot abia auzit. Acest fâşâit uşor, pe care iacuţii îl numesc „şoapta stelelor" ne demonstra că temperatura a scăzut sub patruzeci şi cinci de grade. Geologul, care-şi întinsese degetele neînmănuşate, ca să apuce termometrul cu mercur rămas peste noapte afară, îşi trase brusc mâna înapoi şi scoase un strigăt de uimire: tubul de sticlă al termometrului se desfăcuse în ţăndări, lungi şi subţiri ca acele, iar bobiţa de mercur i se lipise de degete. În urma acestui accident, am fost nevoiţi să răscolim geamantanele cu instrumente şi să scoatem afară un termometru cu alcool. Peste câteva clipe termometrul ne indica respectabila cifră de minus cincizeci şi şapte de grade.

După ce am adunat o nouă provizie de lemne şi ne-am încălzit cu ceaiuri fierbinţi, ne-am împrăştiat care încotro, fiecare cu sarcina sa. Geologul şi-a luat sania şi a pornit în susul Cirodei, călăuza a început să strângă ceilalţi reni, Alexei s-a apucat să cearnă nisip aurifer, iar eu am hotărât să mă cocoţ pe piscul din faţă, ca să cercetez şi să fotografiez de la înălţime regiunea înconjurătoare.

Mica noastră tabără rămase pustie. Pe jumătate ascuns de zade pitice, cortul mi se părea micuţ de tot şi rătăcit între stâncile uriaşe. Am ochit o pantă mai lină şi am început să urc fără grabă coasta muntelui, călcând cu grijă zăpada orbitor de albă, care scârţâia asurzitor sub paşii mei. Tălpile fără colţi ale încălţărilor mele îmblănite lunecau mereu şi nu puteam urca decât agăţându-mă de trunchiurile copacilor. Din pricina gerului năprasnic nu puteam respira adânc şi regulat, cum se cuvine în timpul ascensiunilor. De aceea urcuşul era foarte obositor. Picuri mari de sudoare îngheţată îmi încadrau obrazul, prinşi pe marginile căciulii de blană. Totuşi am izbutit să ajung până la platforma micuţă din vârful piscului, ce mi-l propusesem ca loc de observaţie. Pe platformă se înălţau doi colţi uriaşi de granit, roşi de vânturi şi acoperiţi de licheni. M-am căţărat pe vârful unuia dintre ei şi mi-am rotit privirile în jos.

Versantul opus al piscului pe care mă aflam cobora într-o pantă abruptă şi largă, acoperită de cedri deşi. De sus, panta aceasta părea un covor bogat, împodobit cu desene negre-verzi şi pete albe. În stânga mea, dincolo de un deal cu coastele săpate de viroage adânci, se întindea panglica albă a râului îngheţat Ciroda, în dreapta – panglica asemănătoare a râului Tokko. În faţa mea, spre miază-zi, apărea din adâncul albastru al zorilor însorite zidul muntelui Udocan, aureolat de un abur argintiu. Zidul acesta se înălţa la aproximativ cincizeci de kilometri distanţă şi cotea spre răsărit, către Olekma, formând un unghi aproape drept. Chiar în locul cotiturii, în colţul zidului ca de cetate, se ridicau spre cer câteva piscuri uriaşe, care întreceau în înălţime tot ce mai

văzusem eu prin aceste regiuni. Mai cu seamă unul din piscuri îmi atrase luarea-aminte. Se înălţa în fruntea celorlalţi mai aproape de mine, singuratic, îngustându-se uşor către vârf, ca un turn de cetate încununat de trei creneluri imense. Mânuind anevoie creionul, am schiţat cu mâinile îngheţate colţul cetăţii cu turnul imens şi am măsurat cu busola unghiurile de direcţie. Era timpul să cobor.

Mă împresura aceeaşi linişte îngheţată, văzduhul geros era cu desăvârşire neclintit. Tăriile albastre ale cerului imaculat atârnau la mari înălţimi deasupra capului meu – cerul era tot atât de adânc ca şi liniştea deplină din jos. Firea împietrită, înmărmurită, încătuşată de ger îmi părea vrăjmaşă. Şi deodată m-a cuprins un dor aprins după meleagurile calde...

Nutream încă din frageda copilărie o neînţeleasă dragoste pentru Africa. Cu timpul, năzuinţa copilărească după călătorii şi aventuri, aprinsă de cărţile citite, cedă locul în tinereţe unui vis mai matur de a explora prea puţin cercetatul şi tainicul continent negru. Visam savanele potopite de soare, cu giganticii arbori singuratici, visam lacurile imense, misterioasele păduri ale Keniei şi podişurile aride ale Africii de Sud. Iar şi mai târziu, devenit geograf şi arheolog, întrezăream în Africa leagănul speţei umane, meleagul din care primii oameni au pornit, împreună cu şuvoiul animalelor înfometate, să cucerească ţinuturile nordice ale continentului nostru. Interesul ştiinţific al cercetătorului a întărit mai mult visele tinereşti de a descoperi sufletul Africii, de a lumina puternicul şi neînfrântul început de viaţă omenească ce se întindea odată, demult de tot, de-a lungul şi de-a latul necuprinselor podişuri înalte, largilor fluvii, şi a minunatelor ţărmuri bătute de vânturile a două oceane...

Dar visul meu de a deveni explorator al Continentului negru nu s-a înfăptuit. Ţara mea, nordica mea patrie, era tot aşa de necuprinsă, de mare ca şi Africa, iar ţinuturi necercetate erau întrînsa tot aşa de multe. Şi am devenit un pasionat colindător al Siberiei, furat de vraja nemărginitelor întinderi nelocuite de la miazănoapte. Numai arareori, când trupul îmi ostenea de atâta ger şi sufletul de asprimea posacă a firii nordului, mă cuprindea dorul de Africa, meleag atât de tainic, atât de ispititor şi de inaccesibil.

Gerul necruţător m-a readus la realitate. Am coborât coasta şi am pornit spre tabără. Soarele se ascunsese de mult dincolo de pisc, totuşi niciunul dintre tovarăşii mei nu se întorsese încă. Am aprins focul, am pus la topit ceaunul cu ceai îngheţat şi m-am trântit pe o piele de ren, aşteptând ca adăpostul nostru să se încălzească destul pentru a ne putea dezbrăca.

Următoarele două zile, douăzeci şi trei şi douăzeci şi patru decembrie, au fost zile grele pentru călătoria noastră. Valea râului Tokko se prefăcuse într-o trecătoare îngustă, înghesuită între steiuri înalte. Toată zăpada de pe gheţuri fusese măturată de

vântul care bătea năprasnic între stânci. Apele râului erau încremenite în chip de moviliţe neregulate de-a lungul întregii văi, întipărind în gheaţă conturul valurilor ce se rostogoliseră înainte, şiroind din prag în prag. Dinspre trecătoare răsunau mereu vuiete, trosnete sau gemetele surde ale gheţurilor prăvălite. Pe alocuri, gheaţa era sfâşiată de colţii stâncilor ascuţite, ieşite la suprafaţă.

Era straniu şi înfricoşător să înaintezi, lunecând şi clătinându-te mereu pe gheaţa străvezie, şi să vezi chiar sub picioarele tale, apele clocotitoare, alergând ameţitor de repede şi sclipind în lumina verzuie. Dar mai sinistru decât orice mi se părea faptul că haosul acela de ape înspumate gonea sub picioarele noastre absolut fără niciun zgomot, vrăjit parcă de ceţurile grele ce atârnau geroase deasupra trecătorii. Fiecare pas al caravanei noastre pe luciul gheţurilor era deosebit de anevoios. Renii sunt cu totul neputincioşi, când e vorba de înaintat pe un teren tare şi lunecos. Copitele lor lunecă care-ncotro, picioarele li se desfac şi bietele dobitoace se poticnesc şi cad la tot pasul.

La un moment dat, din adâncul trecătorii răsună un zgomot surd, zgomotul creştea mereu şi deveni curând un vuiet neîntrerupt. Ne apropiam de unul din pragurile cele mai mari. Clocotul apelor era aici atât de puternic, încât nici gerurile de peste cincizeci de grade nu-l putuseră îmblânzi. O ceaţă alburie umplea trecătoarea aproape până la jumătatea zidurilor ei drepte, formate din şisturi metamorfice cenuşii.

Panglica de apă întunecată, prinsă de ambele părţi în rama albă a zăpezii şi a gheţurilor, se înălţa brusc într-o coloană arcuită de peste trei metri, se învolbura, se prăvălea în jos, izbindu-se de bolovani şi prefăcându-se într-un potop de stropi şi spumă, şi se năpustea asupra stâncii uriaşe a malului drept, unde peste negrul golurilor săpate de ape, sus de tot, atârnau câteva blocuri imense de piatră ce abia se mai ţineau deasupra clocotului apelor. Malul stâng, ca şi cel drept, era abrupt ca un zid. Dinspre stâncă începea panta netedă a unui gheţar uriaş, care se proptea chiar în prag. Trecerea era îngustă şi primejdioasă, dar altă cale n-aveam.

Geologul care ajunsese primul se opri încruntat, apucă dârlogul – cureaua care leagă căpestrele fiecărei perechi de reni – şi porni, conducându-şi uşurel dobitoacele.

După el urma să trec eu. M-am aşezat între cei doi reni care trăgeau sania mea. Animalele erau agitate şi tropăiau, nerăbdătoare să pornească. Căutam să le potolesc şi nu-mi luam ochii de la geolog.

De ajutat nu-l puteam ajuta nicicum; renii nu puteau fi lăsaţi singuri de capul lor, căci fiecare centimetru de loc câştigat la începutul trecerii, lipind sania cât mai strâns de peretele de stâncă din dreapta, avea să aibă pe parcurs o importanţă hotărâtoare. Atelajul geologului înainta încet, lunecând mereu către marginea treptei de gheaţă, către vuietul apelor spulberate ale trecătorii.

Renii cădeau la tot pasul şi se ridicau îndată pe picioare. Nu-i mai despărţea de abis decât un metru, o jumătate de metru, un pas... Dacă renul din stânga va mai cădea o singură dată, totul era pierdut. Dar renul n-a căzut. Încă o clipă şi un strigăt de triumf îmi ţâşni din piept, spre a saluta victoria geologului. Strigătul se pierdu neauzit de clocotul apelor. Renii de la sania mea mă înghionteau cu botul şi-şi loveau coarnele, încercând parcă să-mi amintească că era rândul meu. Am trecut în stânga renilor şi împingându-i cu umărul, spre peretele de stâncă, mi-am condus atelajul chiar pe culmea treptei formate de gheţuri. Pe urma trasată de mine, trecură călăuza şi Alexei, apoi toţi laolaltă trecură dincolo săniile cu bagaje.

Către seară am mai avut de trecut încă un asemenea prag neîngheţat. Vuietul lui neîntrerupt ne ţinu tovărăşie toată noaptea. A doua zi dimineaţă, după un drum de vreo trei-patru, kilometri, am ajuns la locul unde trecătoarea cotea brusc. Aici ne izbi drept în faţă un vânt puternic şi necontenit. În jur – numai gheţuri, numai stânci abrupte, numai copăcei golaşi, nicăieri niciun cotlon, niciun adăpost în spatele căruia să te poţi feri cât de cât de năvala nenumăratelor suliţe ale gerului. Mergeam cu capul plecat înainte, cu obrazul înfăşurat în şaluri groase, lăsându-ne doar două micuţe crăpături în dreptul ochilor. Renii îşi lăsaseră capetele în jos şi umblau atingând aproape zăpada cu nările lor negre. Pe gerul acela năprasnic de şaizeci de grade, un vânt puternic este aproape de neîndurat. După câteva minute de mers, am simţit că partea din faţă a corpului îmi îngheţa cu desăvârşire. Am fost silit în câteva rânduri să mă întorc cu spatele şi să înaintez de-a-ndăratelea, aşteptând ca jumătatea din faţă a corpului să se mai dezmorţească. Vuietul şi şuierul vântului acopereau toate celelalte zgomote.

Pe înserate, trecătoarea blestemată se sfârşi, intram într-o depresiune rotundă ca un uriaş ceaun cu fundul plat, înconjurată din toate părţile de terasele line ale unor dealuri. În faţa noastră se aşternea o câmpie întinsă, acoperită de zăpada strălucitor de albă în lumina amurgului. La poalele dealurilor, tivind câmpia, se zărea brâul întunecat al unor păduri. După larma înfiorătoare a vântului din trecătoare, liniştea şi pacea câmpiei ne uimiră. Am botezat locul descoperit, depresiunea Verhniaia-Tokkinskaia, adică a Tokkinului superior, am străbătut-o de-a curmezişul prin zăpada înaltă şi spre noapte am ajuns la marginea pădurii. Trecu astfel încă o zi a călătoriei noastre fără niciun eveniment deosebit. A doua zi, călăuza ne trezi cu noaptea în cap. Pe lumina nefiresc de albastră a zorilor, care ne vesteau o zi la fel de senină ca şi cele precedente, începurăm urcuşul coastei spre curmătura dintre cele două creste ale culmii acoperite de troiene. Rând pe rând, fiecare dintre noi trecea în fruntea convoiului şi, despovărat de şubele grele, numai în flanea, bătătorea cu schiurile un făgaş pentru sănii. Omul din frunte umplea curând văzduhul geros cu

vălătuci de aburi, spinarea i se acoperea de promoroacă. În felul acesta, sleiţi de puteri, înlocuindu-ne unul pe altul, ajunserăm târâş-grăpiş până la punctul cel mai înalt al trecătorii dintre cele două costişe înzăpezite. Renii se întinseră pe dată, afundându-şi boturile în zăpadă. După ce ne-am fumat ţigările, ne-am cuibărit în sănii şi am început să coborâm coasta largă de câţiva kilometri, care se sfârşea la malurile râului Tarrînah, un afluent al Cearnîi.

Deodată, la marginea unei râpe din dreapta noastră se iviră două umbre întunecate. Călăuza care se afla în fruntea caravanei îşi opri cu dibăcie renii, care-o luaseră care-ncotro. Eu mi-am tras de sub foaia de cort carabina englezească. Umbrele cărămizii se prefăcură curând în două kabargale[10] de toată frumuseţea. Închizătorul ţăcăni scurt şi se deschise (din prudenţă de-a lungul acestei călătorii hurducate, nu-mi purtam arma încărcată). Sălbătăciunile tresăriră. Ochii lor negri şi ageri se aţintiră asupra noastră cu luare-aminte, picioarele fine se încordară, gata s-o zbughească spre culme. Dar închizătorul carabinei nu reveni brusc la locul lui cum s-ar fi cuvenit, ci lunecă încet înainte şi ajungând până la cartuş se înţepeni rămânând deschis. Cu toate că arma fusese ştearsă de unsoare cu multă grijă, gerul năprasnic îşi făcuse datoria. Am întins mâna, încercând să bag cartuşul pe ţeavă – kabargalele ţâşniră în sus şi se făcură nevăzute în desişul zadelor de pe culme.

Caravana porni din nou, strecurându-se printre copacii costişei înzăpezite.

— Tohto-o-o![11]...

Strigătul acesta neaşteptat mă înfioră. Fără să mai stau pe gânduri, mi-am dat drumul să cad din sanie în zăpadă şi să mă agăţ cu ambele mâini de tălpici, pentru a frâna cu greutatea corpului meu viteza lunecării... Sania călăuzei apucă să cotească şi dispăru. Viteza saniei mele era însă prea mare; renii mei se avântară smucit într-un salt lung, şi eu i-am urmat în zbor, agăţat cu mâinile de tălpice. Nici n-am apucat să-nţeleg ce se petrece cu mine, că m-am şi trezit pe jos, alături de călăuză, călcat în picioare de renul înaintaş al saniei cu bagaje, care venea după sania mea şi nu izbutise să se oprească la vreme. Apoi răsună un nou strigăt:

— Tohto!

De după cotitură se iviră următoarele două sănii, ale geologului, şi peste o clipă în zăpadă se formă un ghem uriaş de reni, oameni şi sănii, un ghem care se tot rostogolea la vale. De fapt, nu se petrecuse nimic deosebit; doar că înclinarea pantei întrecuse brusc limita pe care o poate suporta coborâşul cu o sanie trasă de reni. Ne-am prăvălit aşa, până în fundul râpei. Cât despre mine, m-am izbit atât de amarnic cu spinarea de gheţuri, încât pentru o clipă mi-am pierdut răsuflarea. Curând, la

marginea râpei, se iviră şi renii lui Alexei, care rămăsese puţin în urma noastră. Zărind grămada de trupuri şi sănii răsturnate, omul îşi pierdu cumpătul şi în loc să sară jos din sanie, se agăţă desperat de ea. Corpurile renilor săi se destinseră într-un salt prelung, sania îşi luă zborul, trecu avântat peste geologul care zăcea năucit sub mal şi izbindu-se în cădere de gheţuri, se făcu fărâme. Alexei se trezi şezând pe încărcătura saniei sfărâmate, clipind uimit şi speriat. Iar renii lui mai făcură câteva salturi, trăgând după ei şleaurile rupte şi se opriră.

Când m-am trezit şi am văzut că toţi renii sunt întregi şi lucrurile nevătămate, am râs cât am râs de păţania noastră şi, ţinând seama de fărâmarea saniei, am hotărât să ajungem cum om putea până la prima poiană, unde renii să aibă ce paşte şi să înnoptăm acolo. După un drum nu prea lung, am poposit într-o pădure rară, de unde începea coborâşul lin spre albia Tarzinului. Odată, mai demult bântuise pe aici palul, incendiul mistuitor de păduri. De atunci trecuse însă destulă vreme şi acum se înălţa pe aici o pădurice tânără de mesteceni şi zade. Bătrânele trunchiuri de zade, cojite şi uscate, sunt combustibilul cel mai bun. Aşa că ne-am făcut provizii serioase de lemne şi am încins un foc uriaş, în care să putem dezgheţa şi răsuci şleaurile şi legăturile pentru strângerea tălpicilor de sanie. Geologul şi Alexei o porniră spre izvorul cel mai apropiat, pentru a lua câteva probe de nisip aurifer, iar călăuza şi cu mine ne-am apucat să dregem săniile.

Se întunecă. Noi, cei rămaşi, prânziserăm şi ne băuserăm ceaiul, dar tovarăşii noştri încă nu se întorseseră. M-am decis să pornesc în întâmpinarea lor. Ceaţa groasă de peste zi pierise. Sus de tot, peste crestele munţilor, în văzduhul străveziu răsări luna. Curând zării două siluete întunecate grăbind spre mine.

— Cred că-i mult aur pe aici, spuse geologul. Nu-i aşa, Alioşa?

— Da, şi eu cred, confirmă Alexei.

Ne-am aprins ţigările şi am rămas nemişcaţi, fermecaţi de nopţile acelea geroase cu lună, care poleise întreaga lume din jurul nostru cu o pojghiţă sclipitoare de argint.

— Nu sunt cumva crestele acelea chiar înfiorătoarele dumneavoastră piscuri, Gheorghi Petrovici? mă întrebă geologul, arătându-mi munţii de dincolo de valea Tarrînului.

În stânga văii, se înălţau câteva culmi albastre-argintii, cu contururile perfect profilate pe cerul luminos. Umbrele negre şi opace ascundeau vederii poalele piscurilor dinţate, iar lumina rece şi înaltă a lunii schiţa prăpăstii inexistente şi accentua perspectivele depărtate. Ai fi spus că în văzduh atârnă o uriaşă pânză de ferăstrău, fără să se sprijine pe nimic. Mai departe, izolată de celelalte piscuri, se înălţa o culme în chip de turn, cu trei creste ascuţite în vârf: era piscul pe care-l zărisem mai demult. Vârful cu trei creste părea să atingă luna şi sub razele ei, repezişurile stâncoase şi costişele de gheaţă dinspre partea de miazăzi a piscului sclipeau în mii de lumini.

— Straşnic nume pentru vârful descoperit de dumneavoastră, Gheorghi Petrovici, – curmă iarăşi tăcerea geologul, – *Piscul de sub lună*. Nu-l vedeţi cum şi-a proptit în lună cele trei creste?

— Foarte bine, încuviinţai eu, îndreptându-mi busola spre piscul nou botezat şi măsurând cel de al doilea unghi de direcţie.

Acum distanţa până la pisc ne este cunoscută şi el va putea apărea pe hartă la locul său.

Repararea săniilor fu încheiată către prânz şi întinşi sub cort ne odihnirăm în voie, discutând asupra drumului ce mai aveam de parcurs. Socoteam că în trei zile vom ajunge în depresiunea Cearîiei şi în alte două, până la prima aşezare omenească. Încă cinci zile şi vom putea trage un somn în clădirea factoriei, ne vom putea îngădui luxul de a ne dezbrăca şi mânca în lege.

Înainte de a strânge cortul, ne-am mai îngăduit răsfăţul de a rămâne o vreme întinşi pe blănuri, împărtăşindu-ne visurile despre grabnicul popas şi scurta odihnă din aşezarea factoriei.

Dar visarea ne fu curmată pe neaşteptate de un tropot de reni, scârţâit de sănii şi zvon de glasuri omeneşti. După singurătatea din taigaua împietrită de ger, apariţia omului în aceste locuri ni se păru o minune. Toţi, în afară de mine, se repeziseră să iasă din cort, trăgându-şi din goană căciulile pe cap.

Eu am rămas în cort, cum se cuvine să facă un şef care a trecut prin toate bucuriile şi amărăciunile întâlnite în taiga. Peste puţin, în pragul cortului apăru, încovoiat din mijloc, un om necunoscut urmat de tovarăşii mei.

Necunoscutul intră în cort şi strângându-şi picioarele sub el se aşeză lângă sobă. Apoi îşi înălţă capul semeţ, duse palma la piept şi rosti cu glas răsunător:

— O-ho! Ulahan toion! (tu, marele şef).

Eu îl privii liniştit şi cu luare-aminte, el se tulbură, tăcu şi se porni să-şi caute stânjenit pipa. Era un bătrân iakut, înalt şi nemaipomenit de uscăţiv... Ochii lui rotunzi de şoim, nasul coroiat, obrajii supţi şi faţa îngustă cu o bărbiţă ascuţită amintea chipul lui Don Quijote.

I-am oferit bătrânului din tutunul meu şi am făcut semn lui Alexei să pună la fiert carne şi ceai proaspăt. Dacă-i vorba de „ulahan toion”, apoi să-l primim cu toată cinstea cuvenită. După o vreme de cuviincioasă tăcere, am început vorba cu formula obişnuită:

— Kapse, togor (povesteşte, prietene).

— So-ohk, eni kapse (nu, eu n-am ce povesti, tu să povesteşti), răspunse bătrânul agale.

Şi tot aşa am mai schimbat câteva fraze tradiţionale în limba iakută, apoi pe neaşteptate bătrânul se porni să povestească ruseşte, socotind pesemne că ruseasca lui e mai bună decât iakuta mea. Şi plin de curiozitate, începu să mă descoase despre călătoria noastră şi să încuviinţeze bucuros din cap ori de câte ori pomeneam de locurile deosebit de primejdioase ale drumului

parcurs de noi. De câteva ori, bătrânul încercă să mă pună în încurcătură cu întrebări despre particularităţile naturii din taiga, dar, datorită marii experienţe dobândite de mine în nenumăratele-mi călătorii prin Siberia, m-am dovedit la înălţimea situaţiei. Alexei îl ospătă din plin, îi oferi un păhărel de spirt şi bătrânul se mai muie oleacă şi-şi pierdu trufia. Până la urmă îmi spuse că-mi va arăta o „asemenea drăcovenie”, cum n-am mai întâlnit prin locurile lor. Se ridică de la locul lui, ieşi grăbit din cort şi se îndreptă spre cele două sănii cu care venise.

— Îl cunoşti pe bătrânul acesta? l-am întrebat pe Gabîşev, călăuza noastră.

— Cunosc, răspunse el. Kilcegasov e numele lui. Vânător bun, orice loc ştie el.

Bătrânul se întoarse şi fui nevoit să întrerup întrebările:

— Aşa ceva văzut pe Tokko? – zâmbi viclean bătrânul şi-mi întinse o frântură grea dintr-un colţ de mamut.

Explicai bătrânului că este vorba de un colţ uriaş de mamut şi-i descrisei în aer un arc de cerc, cătând să-i arăt cum arăta colţul când era întreg. Kilcegasov se posomorî, văzând că n-a reuşit să mă uimească nici cu asta, iar când i-am mai spus că a găsit, pesemne, frântura în apele care surpaseră malul râului, omul s-a întristat de-a binelea.

— Multe ştie şef, clătină el din cap.

Măgulit de vorba bătrânului, i-am povestit despre insuliţele de la gura fluviului Lena, unde colţii de mamut se găsesc chiar la suprafaţă, zăcând amestecaţi cu oase de balenă şi trunchiuri de copaci aduse de valurile mării. Iakutul mă ascultă atent, apoi scuipă cât colo şi se trase mai către mine, de parcă s-ar fi hotărât deodată să-mi destăinuiască ceva.

— Oameni voştri deştepţi, şef, dar vezi că vânătorii noştri mai ştie ceva-ceva, ce voştri nu ştie. Eu ştiu pisc, unde aşa coarne de mamut este mult ca pădurea. Dar vezi că acela este nu aşa încovoiat ca asta, cum eu găsit, acela este drept, puţin-puţin încovoiat.

— Interesant! m-am mirat eu.

Kilcegasov întinse mâna spre punga cu tutun. Îşi aprinse pipa şi-şi înălţă fruntea, de parcă şi-ar fi amintit ceva.

— Frate de la tata meu urmărit de mult un sogdjoi[12], mers departe-departe, încolo, – el arătă cu mâna spre răsărit, – pe urmă povestit. Dar tu auzit asta? se întoarse întrebător spre călăuza noastră.

— Auzit – crezut – minţit, răspunse nepăsător Gabîşev.

— Dar vezi că nu minţit, el adus aşa corn, vârf de la corn adus, eu văzut.

— Şi unde-i piscul acela? întrebai eu.

— Dar dacă aproape este, mergi văzut?

— Desigur că am să merg să-l văd, spusei eu.

Şovăiala de o clipă care apăruse pe chipul bătrânului dispăru ca prin farmec.

Îmi desfăşurai marea hartă pe care abia în ajun însemnasem locul unde se află Piscul de sub lună.

— Aici uite, între vârful Ciroda şi vârful Tokko se află multe piscuri mari, grămadă de piscuri.

— Aşa e! confirmai eu.

Dar bătrânul nici nu luă în seamă cuvintele mele.

— De vârful Ciroda şi Cirodakan, alături este cel mai mare pisc, ca trunchi înalt este pisc. (Geologul şi cu mine schimbarăm o privire plină de înţeles.) Pricepuserăm din descrierea limpede a bătrânului că este vorba chiar de piscul botezat de noi chiar în ajun Piscul de sub lună. Asta pisc singur stă mai aproape, încoace de vârful Tokko. La dreapta de piscul este un loc înalt, neted – tot cum masa este. Vezi asta loc multe corn zace. Acolo şi gaura mare-mare este, şi acolo multe corn zace.

— Şi-i departe de aici ? întrebai eu, înfierbântat de curiozitate.

— Asta loc nu-u departe, lungi vorba cât mai convingător bătrânul iakut. Pe Tarrînah mergi, vârful Tarrînah dreapta rămâi, stânga vine Icionciokit. Vârful Icionciokit mergi coasta din mijloc, acolo vezi loc neted, mai jos izvor mic. Asta izvor curge la Talumakit. Pe urmă vârf Tokko, la stânga râu nu mare... taie stânca Kivet – tot ca un cuţit taie. Acolo vezi, Kiveto loc înalt-neted începe...

Kilcegasov rămase o clipă pe gânduri şi spuse:

— Nouăzeci verste, sută verste...

Bătrânul amuţi. Tăceam şi noi. Se auzea numai trosnetul surd al lemnelor din sobă. Eu mă tot frământam dacă este posibil să facem un ocol, să ne aventurăm prin locuri anevoie de trecut, tocmai acum când proviziile noastre erau pe sfârşite. Geologul mă privea nerăbdător, însă fără să-şi trădeze cu ceva sentimentele. Gabîşev întrebă ceva pe bătrân şi între ei se încinse o discuţie şoptită în limba iakută. Am reuşit să prind numai câteva cuvinte cunoscute: „pragul cel mare... mult nutreţ... sania nu trece... mulţi draci...”

— Unde-s mulţi draci, Gabîşev? Intervenii şi eu în convorbirea lor.

Ştiam foarte bine că sub numele de draci, iakuţii şi tunguşii înţeleg fenomenele naturii pe care nu şi le pot explica.

— Locul acela eu auzit, acolo mulţi draci, spuse călăuza, dar vezi că mai este şi marele prag, acolo moartea dă târcoale.

— Care prag? Că-s doar pâraie pe acolo.

— Nu prag de râu – prag mare cât drumul. Am priceput că era vorba de un righel – un prag abrupt care zăgăzuieşte uneori văile gheţarilor. Tot mai stăteam la îndoială, dar mă feream ca tovarăşii mei s-o simtă. La drept vorbind, o sută de kilometri n-ar fi lucru prea mare faţă de dimensiunile Siberiei. Tot greul îl constituiau cele câteva zile în plus peste cifra stabilită de noi; socotiserăm că

ne mai rămâneau doar cinci zile până la odihna mult aşteptată de la factorie. Dar cine ştie dacă vom mai avea altă dată prilejul să nimerim în aceste pustietăţi.

— Mi-am întors ochii spre Kilcegasov.

— Vii cu noi până acolo?

Zărind chipurile însufleţite ale tovarăşilor mei, mi-am dat seama că înţeleseseră hotărârea pe care o luasem. Bătrânul stătu pe gânduri, pufăind din pipa-i scurtă. Nevoind să-l zoresc, m-am adresat geologului:

— Dumneata ce spui, Anatoli Alexandrovici ?

— Ce mai încolo-încoace, sigur, să mergem, să vedem, încuviinţă el.

— Da' tu ce spui, Alexei? Ne mai ajung proviziile pentru vreo zece zile ?

— Au să ne-ajungă la ţanc: mai avem un sac de pesmeţi, şi ceai mai avem, şi vreo cinci cutii cu mazăre...

După o lungă chibzuială, bătrânul consimţi să ne însoţească. Acum, era rândul lui Gabîşev să-şi spună cuvântul.

— Ei, cum rămâne, Vasili, vii cu noi? îl întrebai eu. Bagajele le lăsăm aici, săniile grele le lăsăm şi pe ele, luăm doar renii.

Călăuza îşi morfolea ciubucul pipei şi chibzuia netulburat, cu capul plecat şi ochii aţintiţi în pământ. Multe ţineau de răspunsul lui, că doar ai lui erau renii.

— Să mergem, şef, făcu el într-un târziu, apoi, la fel de netulburat adăugă: dar o să ne prăpădim, cred eu...

Am strâns cu putere mâna acestui iakut de ispravă care, în pofida faptului că socotea hotărârea noastră foarte primejdioasă, se avânta cu toată liniştea în întâmpinarea acestei primejdii.

Discuţiile despre drumul ce aveam de făcut ţinură până seara. Peste noapte, cortul nostru adăposti şi pe cel de al cincilea tovarăş de călătorie. Iar în zori, coborârăm repede în valea Tarrîn. Instalarăm cortul de rezervă şi depozitarăm într-însul colecţiile adunate, bagajele de prisos şi săniile de povară. Apoi întoarserăm spatele mult visatei Cearî şi-o pornirăm la drum spre piscurile înfricoşătoare, în susul văii Tarrînului.

În valea largă a râului şerpuia o ceaţă alburie, învăluind numeroasele vine proeminente de gheaţă, vine formate de apa râului care izbucnea uneori la suprafaţă şi încremenea împietrită de ger. Asta şi înseamnă în limba iakută „Tarrîn". Uneori sub gheaţă mai era puţină apă, alteori săniile despicau aceste vine cenuşii şi se prăvăleau cu oameni cu tot în golurile aflate sub pojghiţa de gheaţă. Pe alocuri, zburam chiuind, mânând renii în goană nebună pe suprafaţa tremurătoare a gheţii subţiri. Grăbindu-ne, am parcurs într-o singură zi o bună bucată de drum şi am ajuns la picioarele unui zid drept, care tăia de-a curmezişul toată valea. Era vestitul prag, înalt de un sfert de kilometru şi mai bine. În dreapta, firul apei topise în prag o trecere îngustă. Pe aici se prăvălea şerpuind un stâlp uriaş de gheaţă plin de noduri şi

crăpături, prin care şiroiau pe alocuri vinişoare de apă şi se învolburau norişori abia vizibili de aburi. În stânga, stânci galbene, golaşe alcătuiau un zid de netrecut, ştirbit numai într-un singur loc. Doar de aici s-ar fi putut începe urcuşul.

Dimineaţa, trei perechi de reni dintre cei mai vânjoşi porniră trăgând săniile aproape goale. Fiecare pereche era condusă de căpestre de câte unul dintre noi, ceilalţi împingeau săniile de la spate. Renii de schimb ne urmau pas cu pas, cu toate că urcuşul abrupt îi speria de moarte. Încet-încet ne căţăram pe zidul acela aproape vertical, la vederea căruia, până şi cel mai încercat dintre călători ar fi renunţat la gândul de a trage peste el o sanie. Pe ultima porţiune, acolo unde urcuşul devenea neînchipuit de dur, la numai câţiva paşi de culme, geologul lunecă şi se prăvăli peste un ren. Renul, un animal negru, deosebit de puternic îl prinse în coarnele-i rămuroase şi, înnebunit de spaimă, ţâşni înainte şi din două opintiri disperate ajunse pe culme. Aici, pe o platformă netedă şi întinsă, ne prăvălirăm istoviţi cu toţii fără excepţie. Oameni şi reni, sleiţi de puteri, mai mult morţi decât vii.

— Da, ăsta a fost prag nu glumă! făcu Alexei. Ţi-e şi teamă să priveşti în jos... Darmite, dacă se prăvălea cineva până-n fund?!

— Din sanie, chibrit ajunge jos, din tine numai ficat ajunge, răspunse liniştit călăuza noastră.

Ne mai rămânea doar să trecem râul şi, ţinând malul drept al văii, să pornim mai departe. S-ar părea că nimic nu poate fi mai simplu, dar şi aici primejdia ivită fără veste ne dovedi că în asemenea împrejurări trebuie să fii mereu cu ochii-n patru. Pe gheaţa râului, o proaspătă izbucnire de apă formase o movilă netedă şi nu prea înaltă, acoperită de un strat subţirel şi afânat de zăpadă nouă, prăfuită. Nici n-am apucat bine să urcăm moviliţa, că renii au început să alunece amarnic. Sărirăm jos de pe sănii, dar oamenii lunecau şi cădeau, nefiind în stare să-şi ţie atelajele. Am înţeles îndată că lunecăm cu toţii spre marginea sticloasă a prăpastiei de gheaţă, de pe care se prăvăleşte la o adâncime de peste trei sute de metri cascada apelor împietrite. Deodată răsună vocea înaltă a călăuzei:

— Păzeşte, moartea ne dă târcoale!

Îngrozit de soarta tovarăşilor mei, m-am avântat înainte şi am apucat tălpicile saniei celei mai îndepărtate, dar am alunecat din nou şi am căzut. Prăvălite pe pojghiţa subţire a gheţii nou formate, cele nouăzeci de kilograme ale mele s-au prefăcut într-un mai care a spart stratul de gheaţă, formând o copcă nu prea adâncă. În felul acesta m-am pomenit cu picioarele bine proptite într-un sol ferm. Nebăgând în seamă apa, care-mi pătrundea în pantalonii vătuiţi, am rămas acolo, ţinând cu toată puterea sania blestemată, până când tovarăşii mei au trecut renii peste movilă şi i-au întors brusc la o bună distanţă de prăpastie. Apoi, izbutind să ajungem pe malul drept al văii unde zăpada era mai aşezată, am

pornit din nou, mânându-ne renii cât mai departe de locurile acelea primejdioase.

De înnoptat, am înnoptat tocmai sus pe Icionciokit. Dimineaţa, nori luminoşi şi uşori acopereau tot cerul. Soarele, nevăzut nouă, lumina puternic, înmulţindu-şi de mii de ori razele răsfrânte în albul norilor şi în strălucirea zăpezii. Lumina aceasta orbitoare atenua toate ondulaţiile terenului, deforma perspectivele, schimba conturul obiectelor şi îngreuna nespus înaintarea noastră. Kilcegasov şi călăuza umblau cu ochii mijiţi, scuipau mereu şi bombăneau întruna, înclinaţi să vadă în lumina aceasta nefirească una din caracteristicile acestor domenii ale dracilor.

În sfârşit, coborâşul defileului prin care trecuserăm se termină. Pătrundeam într-o depresiune nu prea mare. De jur împrejurul ceaunului în care intraserăm se înălţau o sumedenie de piscuri golaşe, cu frunţile pierdute în cuvertura alburie lăptoasă a norilor, ce căptuşeau întreg cerul. Chiar în faţa noastră, se ridica zidul aproape vertical al unei culmi stâncoase, care ascundea privirilor ţinta acestei călătorii – locul despre care ne povestise Kilcegasov.

După ce ne instalarăm cortul şi ne pregătirăm o provizie bună de lemne, cei doi iakuţi purceseră la nişte treburi tainice. Tăiară nişte prăjini lungi, le fixară în vârf tot felul de cârpe şi scândurele ascuţite la un capăt şi le înfipseră în zăpada din jurul cortului, înţepenindu-le cu bolovani şi blocuri de gheaţă. Am aflat mai apoi că acesta era un mijloc de apărare împotriva dracului. Şi într-adevăr, nu trecu mult că dracul se şi arătă. Nici nu apucase să se întunece bine, că întreaga „văgăună” se umplu de urlete înfiorătoare, scrâşnete, hohote şi vaiete jalnice. Vaierul acesta răsfrânt şi înmiit de un ecou neobişnuit de puternic m-a impresionat atât de tare, încât mă tem că m-am speriat mult mai rău decât iakuţii noştri, care se aşteptau de mult să dea ochi cu dracul. Geologul ţâşni afară din cort cu arma în mână, dar nu reuşi să distingă nimic în lumina nesigură, gata să se stingă, a înserării.

— Uite-i! strigă deodată Alexei, care ieşise şi el afară din cort. Mâna lui arăta nişte pete ce pluteau printre ramurile de jos ale unor mesteceni închirciţi, nişte pete cenuşii, topite aproape cu desăvârşire în sclipirea vânătă-cenuşie a văzduhului întunecat.

Geologul îşi descărcă arma, o pălălaie prelungă ţâşni din gura ţevii şi curând izbucni un trăsnet atât de zguduitor, încât am rămas cu toţii încremeniţi. Trăsnetul crescu o vreme, apoi începu să se depărteze, să descrească, să se răsfrângă, colindând munţii, purtând parcă pe aripile lui zvonul îndrăzneţei pătrunderi a omului pe aceste meleaguri. Ceva căzu în zăpadă la câţiva paşi de noi şi începu să se zbată. Geologul se repezi într-acolo şi se întoarse cu o cucuvea uriaşă. De fapt semăna mai curând cu o bufniţă, doar că avea penajul de cu totul altă culoare, un fel de alburiu-lăptos cu dungi şi petişoare negricioase pe aripi, pe spinare şi pe creştetul capului. Alexei duse triumfător bufniţa s-o

arate călăuzelor, care nu se încumetaseră să iasă din cort: „Ian te uită cum arată dracul !” Totuşi se pare că n-a convins prea mult pe cei doi iakuţi, care ne anunţară că întâlniri cu dracul vom mai avea pe aici destule.

Intrarăm cu toţii în cort şi începurăm să ne sfătuim asupra planului de a doua zi, care cuprindea escaladarea piscului unde se aflau colţii de mamut. Kilcegasov ne asigura că urmând valea pârâului Kiveta (vara absolut inaccesibilă) trebuia să ajungem după vreo cincisprezece kilometri la „loc curat” şi de acolo să urcăm spre podişul cu colţii de mamut. Călăuza cea veche nu se hotăra să vie cu noi, picioarele bolnave ale bătrânului nu-i îngăduiau nici lui să ne urmeze, iar pe Alexei am hotărât să-l lăsăm în tovărăşia celor doi iakuţi. Lucrurile s-au rânduit în aşa fel, încât drumul urma să fie străbătut pe jos numai de geolog şi de mine.

Nici n-am apucat să aţipim bine, când în jur totul a început să vuiască din nou. Izbiturile surde şi urletele răuvestitoare s-au prefăcut curând într-un vaier infernal, care nu mai contenea, rostogolindu-se parcă tot mai departe şi mai departe. Mi-am întors ochii spre geolog – socoteam că-i o avalanşă. Geologul îmi spuse însă liniştit:

— Trebuie că s-a prăvălit vreo stâncă, Gheorghi Petrovici. Pantele sunt aici nemaipomenit de abrupte din pricina faliilor de formaţie recentă, aşa că se prăvălesc, pesemne, foarte adesea... Şi vârf la toate mai este şi ecoul ăsta neobişnuit de puternic. Asta trebuie să fie origina tuturor dracilor.

Am râs şi ne-am băgat repede în culcuşul sacilor de blană.

Noaptea, gerul, care de vreo două zile mai slăbise, se înteţi din nou. Se stârni şi hiuzul, vântul cel rece şi cât se poate de neplăcut. Sufla hiuzul drept în peretele cortului lângă care dormeam eu. Curând străbătu prin blănurile sacului de dormit şi-mi îngheţă partea stângă a corpului, întoarsă spre perete. Frigul m-a trezit, dar am mai rămas culcat multă vreme, luptând cu somnul şi lenea care mă împiedica să sar din sac şi să încing focul în sobă. Până la urmă, am ieşit dintre blănuri şi, tremurând de frig, am aprins focul cu lemnele pregătite din vreme şi m-am ghemuit lângă sobă în aşteptarea căldurii binefăcătoare. Lemnele se aprindeau încet, trosnind înfundat. Şedeam lângă foc şi mă gândeam la drumul de a doua zi. Deodată auzii cât se poate de clar un umblet greoi – pasul unei fiare uriaşe. Tropotul se apropia de cort. Apoi îl auzii dând târcoale taberei noastre. Alexei, care avea somnul foarte uşor, se trezi îndată şi deşteptă şi pe geolog. Paşii răsunară din nou şi mai apropiaţi, şi mai ameninţători. Am pus mâna pe carabină (împotriva obiceiului, în seara aceea mi-o luasem în cort, ca să se mai încălzească şi la nevoie să-i încerc plumbul greu, de mare calibru, pe pielea vreunui drac). Împreună cu geologul, ne-am repezit afară din cort sărind peste trupurile călăuzelor noastre, care se înfofoliseră în pături până peste cap şi

refuzau cu îndărătnicie să se scoale. Cerul se înseninase. Un ciot de lună se strâmba batjocoritor la noi, agăţată deasupra piscurilor de munte. Oricât ne-am încordat vederea, n-am reuşit să distingem pe faţa întinsă a zăpezii nicio urmă de paşi. Curând, gerul de afară ne-a pătruns până la oase şi am fost nevoiţi să ne întoarcem în cort. La ivirea noastră, Gabîşev s-a săltat în capul oaselor, s-a aşezat şi m-a privit îngrijorat:

— Ei, ce găsit?

— Nimic.

— Sigur... Şi mâine nicio urmă nu găsit.

— Da' tu ce socoteşti c-o fi fost?

— Umblat stăpânul de aici.

— Care stăpân?

— Ce, tu nu înţeles? se mânie iakutul. Stăpânul, eu spus!...

Am dat din umeri şi nu i-am mai pus nicio întrebare, măcar că tot nu mă puteam dumiri care „stăpân" dăduse târcoale cortului nostru.

Ceaţa zorilor încă nu se ridicase din vale, când geologul şi cu mine începurăm să ne pregătim de drum la lumina pâlpâitoare a unei lumânări. Hotărâserăm să nu ne mai cărăm cu armele după noi; drumul era destul de lung şi nu trebuia să ne împovărăm prea tare, pentru ca la întoarcere să putem căra tot ce vom găsi mai interesant. Pistolul şi cuţitul de vânătoare trebuiau să ne înlocuiască puşca şi securea. Şi totuşi echipamentul nostru: barometrul aneroid, aparatul fotografic, planşeta pentru ridicări de teren, ca şi proviziile se dovediră o povară nu prea uşoară. Până ce-am terminat pregătirile şi am mâncat, s-a luminat de ziuă. Gabîşev şi Kilcegasov dădură ocol taberei şi ne povestiră la întoarcere că afară de urmele renilor noştri nu au aflat nicio altă urmă...

Pornirăm la drum şi în scurtă vreme traversarăm fundul văii. Zăpada albăstruie scârţâia zgomotos sub încălţările noastre îmblănite.

— Iar a coborât temperatura sub şaizeci de grade mormăi nemulţumit geologul, acoperindu-şi gura cu fularul.

Peste vreo jumătate de oră, am ajuns la intrarea în trecătoarea Kiveta şi ne-am afundat în defileu. Aici mai era întuneric, şi înainte ca razele soarelui să fi luminat suficient stâncile, am parcurs câţiva kilometri într-o beznă cenuşie. Înfăţişarea trecătorii era cu totul neobişnuită. Vorbeam, nu ştiu de ce, mai mult în şoaptă, de parcă ne-am fi temut să nu supărăm niscai „stăpâni" de pe aici. Defileul n-avea în medie mai mult de patru metri lărgime. Pereţii de stâncă netedă, negri ca şi cărbunele, se înălţau drept în sus, ba pe alocuri se şi atingeau la vârf, alcătuind bolte şi tuneluri în care domnea o beznă de nepătruns. Din loc în loc, trunchiuri uriaşe, descojite şi zdrelite de bolovani, se aflau proptite ţeapăn între cei doi pereţi, de-a curmezişul trecătorii, la o înălţime de patru-cinci metri deasupra capetelor noastre,

indicându-ne nivelul apelor de primăvară. În stânca pereţilor, apa săpase nişe şi grote adânci, ca nişte cazane de moară, în care zăceau bolovani rotunzi cam de mărimea unei roţi de automobil.

Apele îngheţate ale pârâului coborau din treaptă în treaptă. Vinele de apă pe jumătate îngheţate şiroiau pe toată lărgimea trecătorii, aşa că, în scurtă vreme, cizmele noastre de blană se muiară şi se prefăcură în bulgări de gheaţă, pe care, din când în când, trebuia să le ciomăgim furioşi cu bâtele pentru a le mai uşura. Cizmele îngheţate lunecau pe treptele lucii, şi treptele acestea deveneau tot mai drepte. În orice altă perioadă, afară de iarna, pârâul era, pesemne, o adevărată cascadă urlătoare şi nicio forţă din lume nu ne-ar fi îngăduit să străbatem trecătoarea în vremea verii, primăvara sau toamna. Liniştea ce domnea acum în defileu, îngustimea trecătorilor, negrul stâncilor, totul avea un efect descurajator. Străbătusem, cred, aproape zece kilometri în susul trecătorii, când pârâul coti spre sud şi ne pomenirăm deodată într-o porţiune a defileului viu luminată de razele soarelui, strecurate prin spărturile dintre stânci. Aici, pereţii se prăbuşiseră şi straturile de rocă proaspăt descoperite ni se înfăţişară în toată goliciunea. Erau şisturi de mică dintr-un micaşist auriu cu granule mărunte. Ai fi spus că pereţii trecătorii sclipesc, împodobiţi cu fâşii de mătăsuri aurii şi argintii care schimbau surprinzător întreaga înfăţişare a locului. Lespezi de aur şi argint se tăvăleau în tot locul pe covorul străveziu al gheţii de smarald. După alţi patru kilometri parcurşi pe treptele de gheaţă, am ajuns într-o poieniţă rotundă, înconjurată de cedri şi semănată de bolovani. În stânga noastră, profilat cu toată limpezimea pe albastrul cerului se înălţa Piscul de sub lună, asemeni unui imens turn de piatră, ascunzându-ne cu desăvârşire peisajul dinspre miazănoapte – răsărit. În faţă se vedea un zid drept, retezat parcă de cuţit. Încă o oră de mers întins şi iată-ne ajunşi (muiaţi de năduşeală în hainele noastre cele grele) pe culmea zidului de aproape o sută de metri înălţime. Dar nici de aici nu se vedea nimic decât un alt meterez de granit, care ne tăia din nou drumul mai departe. Noroc că nu era prea înalt şi am putut trece uşor peste această ultimă barieră. De pe culmea meterezului se desfăşura în faţa ochilor noştri ţinta anevoiosului drum parcurs de noi: un platou nu prea mare, uşor bombat, înconjurat de dealuri rare, ţuguiate, de formă conică. Întinderea bombată a platoului era aproape cu desăvârşire lipsită de obişnuitul înveliş de zăpadă. Nu departe, dincolo de un tufiş de cedri, se zăreau câteva stânci ascuţite de gneis înălţându-se într-un semicerc uimitor de regulat, asemănător literei „U”.

După ce ne-am strecurat prin desişul cedrilor, ne-am pomenit într-o poiană întinsă, unde se tăvăleau câţiva colţi, dar nu de mamut, încovoiat ca un arc, ci aproape drepţi ca aceia ai uriaşilor elefanţi africani. Am numărat vreo patrusprezece asemenea colţi. Cei mai mari atingeau cam trei metri lungime. Fildeşul se

înnegrise de vreme, iar capătul de la rădăcina colţilor se fărâmiţa în aşchii mărunte. N-am găsit aici nici dinţi, nici alte oase de elefant. De pe o movilă pe care ne cocoţaserăm am descoperit către centrul platoului o altă grămadă de colţi, mult mai mare ca prima. Zăceau stivuiţi ca nişte metri de lemne pe o suprafaţă destul de mare. Ne-am repezit într-acolo, întrecându-ne unul pe altul şi scoţând strigăte de bucuroasă surpriză. Erau în stiva aceea câteva sute de colţi. Ici-colo se iţeau din grămadă oase uriaşe, care se spulberau la cea mai mică atingere.

Nu departe de vârful movilei, printre stâncile colţuroase de cuarţ, se zărea o râpă adâncă, săpată de ape. N-o fi asta „gaura din pisc" despre care ne pomenise Kilcegasov? În malul stâng al râpei, am descoperit o grotă, a cărei intrare largă era pe jumătate acoperită de bolovani şi ne-am strecurat înăuntru. La început a trebuit să ne căţărăm în sus prin nişte galerii cu bolţi de gheaţă, apoi am început să coborâm repede şi curând ne-am pomenit într-o beznă adâncă. Din fericire în rucsacul geologului am găsit o bucată de lumânare, care urma să ne mai scape pe viitor de o altă mare încurcătură. Peştera în care ne aflam era mare şi avea câteva galerii laterale foarte înalte. Din pojghiţa groasă de gheaţă care acoperea solul ieşeau o sumedenie de oase de animale. Am pornit în lungul uneia din galerii, care ni se păruse mai înaltă şi după câţiva paşi am scos amândoi deodată un strigăt de uimire. Pe stânca netedă a pereţilor galeriei se zăreau la lumina lumânării contururile uriaşe ale unor animale înfăţişate pe piatră. Unele imagini erau săpate cu trăsături adânci, altele desenate cu culoare, negru şi roşu, uimitor de bine păstrate. Linia desenelor era foarte precisă şi surprinzător de expresivă. În pâlpâirea legănată a lumânării, animalele păreau vii. Mut de uimire, priveam desfăşurarea scenelor din viaţa Africii, înfăţişate pe pereţii negricioşi ai acestei peşteri. Iată antilopele, iată leii, iată în sfârşit elefanţii uriaşi cu urechile depărtate ca aripile liliecilor. Iată şi rinocerii africani cu două coarne pe nas...

— Ptiu drace, – exclamai eu, – păi rinocerii şi elefanţii trăiesc în Africa!

Găseam mereu noi desene. Iată hiena tărcată cu gheb în spinare, iată girafele, zebrele vărgate! Imaginea Africii rătăcită în inima gheţurilor din fundul munţilor Siberieni! În peşteră era relativ cald. Am uitat cu totul de încălţările mele ude şi îngheţate. Îmi era cald de parcă mă aflam în suflarea arşiţei de sub cerul african.

Mai departe am descoperit două nişe, pline cu colţi de elefant. Erau adunaţi aici colţi deosebit de mari, de aproape patru metri lungime. Stivuiţi, tot ca lemnele, colţii sclipeau la flacăra lumânării, arătându-şi suprafeţele lucioase, galbene-negricioase.

Eram furat de descoperirea noastră şi mă repezeam tocmai spre o altă galerie a peşterii, când geologul mă readuse la realitate, amintindu-mi că este ora trei. Ne mai rămânea doar un ceas şi jumătate până să se întunece. Trebuia să ne grăbim. Era prea primejdios să înnoptăm în locurile acestea despădurite, pe un ger de şaizeci de grade, fără foc, cu hainele ude. Totuşi am mai zăbovit vreo jumătate de oră, cercetând înfriguraţi să găsim măcar o urmă a oamenilor care au locuit şi au desenat aici

imaginea animalelor africane. Ardeam de dorinţa de a afla cât mai multe amănunte despre tainicii locuitori ai peşterii. Din păcate însă, n-am putut da de nimic altceva afară de două vârfuri de lance cioplite din piatră şi de o sculă de os a cărei destinaţie îmi era necunoscută.

Soarele coborâse de mult după crestele munţilor, când, încărcaţi din plin cu probe de colţi, oase şi dinţi, am escaladat meterezul de granit şi ne-am întors pentru ultima oară privirea spre locurile acelea uimitoare. Gândurile se înlănţuiau cu repeziciune. Mi-am amintit despre marile migraţiuni de animale din Africa în Asia, despre ipoteza că înainte de perioada îngheţurilor geologice, dincolo de Baikal şi în nordul Mongoliei se întindea o stepă fierbinte, unde trăiau struţi, antilope şi girafe. Abia atunci pricepui că descoperisem ultimul fort înaintat dinspre miazănoapte-răsărit al Africii, cel mai îndepărtat locuşor, unde a ajuns valul animalelor africane, înainte de marile îngheţuri.

Se petrecuse cu mine un lucru cu adevărat neobişnuit; tânjind după Africa, în defileurile geroase ale Siberiei, descoperisem printre stâncile ei un colţişor de lume, în care era întipărită viaţa vechii Africi, un colţişor de lume, rămas neatins din acele îndepărtate vremi. Şi atunci, cine erau oare acei oameni misterioşi care ne lăsaseră imaginile din peşteră? De vreme ce trăiseră încă înainte de îngheţul geologic, însemna că aparţinuseră unei rase grozav de vechi. Şi totuşi rasa aceea era încă pe atunci relativ foarte dezvoltată, judecând după măiestria desenelor din peşteră. Asemenea desene nu mai găsise nimeni în Siberia, ba nici în restul Uniunii. În aşezarea regulată a blocurilor de stâncă, am întrezărit o mare asemănare cu misterioasele monumente uriaşe, de piatră nelucrată, care se întâlnesc adesea în Africa centrală şi în cea răsăriteană. Da, ipoteza cea mai plauzibilă era aceea că oamenii cu pricina care veniseră încoace din Africa, urmărind şuvoiul animalelor în migraţiune, erau vechi triburi de artişti şi viteji vânători de elefanţi uriaşi.

Uimit de această ipoteză, făceam, ca orice cercetător, tot felul de deducţii grăbite, încercând să găsesc dintr-un condei explicaţiile cele mai plauzibile la întrebările ce se năşteau mereu în mintea mea. Dar abia treptat, am început să înţeleg toată însemnătatea descoperirii noastre. Acum îşi putea găsi dezlegarea vechea dispută dintre oamenii de ştiinţă: a existat un singur mare îngheţ, sau au fost mai multe? Era sigur că fusese un singur îngheţ. Acum se vedea necesitatea de a reconsidera cu totul într-alt chip părerile geologilor asupra istoriei acestei regiuni a Siberiei în era cuaternară, ca şi opiniile zoologilor asupra zonelor locuite în trecut de diferite animale şi originea faunei actuale a acestor locuri. Şi, în sfârşit, lucrul cel mai interesant – oamenii de pe aici, locuitorii cei mai vechi ai Siberiei centrale, se dovedeau a fi deodată contemporani, tot atât de vechi, ba poate înrudiţi cu cei găsiţi numai la miazăzi şi la apus. Da, oamenii de ştiinţă vor

trebui să chibzuiască în fel şi chip asupra descoperirii făcute cu multă trudă şi abnegaţie de o mână de cercetători în inima acestor munţi îngheţaţi, sub apăsarea unui ger cumplit.

Am coborât tăcuţi spre râu, spre intrarea în trecătoare, unde lăsaserăm săculeţele cu probele de rocă culese în defileu. Geologul mă întrebă la un moment dat ce cred despre descoperirea noastră. I-am povestit gândurile care mă frământau şi el se arătă de acord cu ipotezele mele.

— Da, socotesc şi eu că oasele şi desenele din peşteră sunt mai vechi decât vârfurile acestea de munţi, mai vechi decât îngheţul geologic, spuse el. Peştera a fost săpată în roci calcaroase de nişte ape mari. Or, cum ar putea ajunge acum la asemenea înălţime, atâta apă, care să formeze o asemenea peşteră? Când această imensă regiune a fost supusă marilor înălţări de teren şi îngheţului geologic, şi asta s-a petrecut cam acum vreo cincizeci de mii de ani, scoarţa pământului s-a crăpat pe aici formând sectoare izolate unele de altele. Unele sectoare s-au înălţat, altele au coborât, dând naştere vârfurilor de munţi şi depresiunilor. Iar piscul pe care l-am descoperit noi nu este nimic altceva decât un astfel de mic sector al vechii scoarţe pământeşti, săltate de înălţările de teren. Pesemne că el n-a fost ridicat atât de sus ca unele sectoare (şi deci n-a suferit în aceeaşi măsură îngheţul şi acţiunea ploilor şi vântului), dar nici n-a fost prăvălit ca alte sectoare, şi deci n-a fost acoperit de morenele cărate de gheţari şi nici de bolovanii aduşi de râuri. Iată de ce tot ce se află pe suprafaţa lui s-a păstrat neatins... bineînţeles dacă nu socotim acţiunea forţelor atmosferice...

Cu asta s-au încheiat savantele noastre discuţii. Noaptea care coborâse ne obliga să ne concentrăm toată luarea-aminte asupra greutăţilor drumului. La intrarea în defileu, ne-am luat rocile culese la venire şi am pătruns în bezna trecătorii. Cred că niciodată de-a lungul vieţii mele de călător n-am trecut prin greutăţi atât de mari ca în noaptea aceea, când am străbătut trecătoarea Kiveta. La fiecare pas ne prăvăleam în apă. Cizmele de blană ne erau tot mai îngreunate de gheaţă. Era greu de mers pe gheaţa lunecoasă, încărcaţi cum ne găseam de atâtea poveri. Iar când am ajuns la treptele cascadelor îngheţate, cădeam întruna şi ne rostogoleam la vale. În scurtă vreme şi hainele ude de pe noi îngheţară tun. Tot corpul ni se umpluse de vânătăi. Nu mai ştiu câţi kilometri am parcurs în aceste condiţii, ştiu doar că la un moment dat ne-am oprit, nemaifiind în stare să ne mai continuăm drumul. Înţelegeam însă perfect de bine că trebuie să mergem mai departe; fără foc, orice oprire putea să însemne sfârşitul. Iar de făcut foc era cu neputinţă; în jurul nostru nu se aflau decât stânci şi gheţuri. Deodată îmi amintii de lumânare. Ce noroc că n-o aruncasem acolo în peşteră! Va putea arde ca într-o cameră în văzduhul neclintit din trecătoare. Am aprins cu greu fitilul îngheţat şi ne-am urnit mai departe, ţinând când unul, când

altul lumânarea aprinsă deasupra capului. Acum cascadele de gheaţă ale Kivetei ni se păreau mai puţin îngrozitoare; puteam coborî şi luneca cu grijă, fără să mai cădem la tot pasul. Căpătâiul de lumânare ne sluji aproape o oră. Iar când mucul se stinse şi bezna ne cuprinse din nou, nu ne mai rămăsese decât puţin drum până la ieşirea din trecătoare. Sus de tot, chiar deasupra capetelor noastre, agăţată de creasta unui pisc, apăru luna târzie, luminând peretele din dreapta al defileului întunecos. Dar mai trecu destulă vreme până când zidurile negre se descleştară şi ne dădură drumul să păşim liberi în câmpia argintată de zăpadă. Nu ne mai rămâneau de făcut până la cort decât patru kilometri. Dar lemne nu se găseau nici pe aici. Am mai făcut vreo cinci sute de metri prin depresiune şi deodată am simţit că nu mai pot; mă lăsa inima. Prea o supusesem la încercări în ultimele douăzeci şi patru de ore; un drum greu, pe un ger cumplit de şaizeci de grade, în haine grele, ude, cu o serioasă povară pe umeri, încordarea supraomenească la coborârea prin defileu şi peste toate, imposibilitatea de a respira adânc, de a înfrânge refuzul plămânilor să inspire aerul îngheţat...

Mai e de mirare că până şi doi oameni căliţi şi încercaţi cum eram geologul şi cu mine, rămăseserăm fără puteri la sfârşitul unui asemenea drum?... Fără să mai zăbovească o clipă, geologul acceptă propunerea mea de a ne lepăda aici sacii cu probe de rocă şi tot restul echipamentului aflat asupra noastră.

Abia ne mai târam pe zăpada scârţâitoare, încurajându-ne unul pe altul. Cu fiecare pas rămâneam tot mai sleiţi de puteri. Am mai făcut aşa încă o mie de metri, încă cinci sute... şi geologul se clătină pe picioare, căzu în patru labe pe zăpadă şi rămase întins suflând din greu. Luptând cu propria-mi slăbiciune, mă apropiai de el şi mă străduii să-l conving: trebuie să te ridici, trebuie să mergem mai departe. Dar el îmi răspunse că acum totul îi este indiferent, fie ce-o fi, mai departe nu poate merge. Şi totuşi am izbutit să-l fac să se scoale şi să pornească mai departe. Dar peste alte câteva sute de metri, am simţit că nici eu nu mă mai pot mişca. Făcând o mare sforţare şi încordându-mi toată voinţa am mai parcurs, numărându-i în gând, încă două sute de paşi, apoi încă o sută, încă cincizeci, şi... ca şi geologul, puţin mai înainte, m-am prăvălit în zăpadă. O linişte binefăcătoare puse stăpânire pe toată fiinţa mea. Să dorm, să dorm... şi nimic altceva!... Dar un ultim licăr conştient îmi şopti că a dormi acuma înseamnă... să nu mă mai trezesc niciodată... Şi-am fost cuprins de mânie. Deodată răsună un tropot asurzitor. Se întorcea geologul, se întorcea viaţa, se întorcea dorinţa irezistibilă de a mă ridica şi de a porni mai departe. Nu-mi mai amintesc cât timp am umblat aşa, sprijiniţi unul de altul, temându-ne să ne despărţim măcar cu un pas, alungând din minte până şi gândul de odihnă.

La un moment dat, am călcat pe o rămurică uscată, pe un ciot ascuns sub zăpadă. Trosnetul nemaipomenit de puternic al

crăcuţei frânte reuşi să pătrundă până în sfera conştiinţei mele aproape adormite, stinse. Deodată îmi amintii totul: şi vuietul extraordinar al stâncilor prăvălite, şi tropotul răsunător al „oaspetelui" din noaptea precedentă şi zgomotul neobişnuit de puternic al paşilor geologului... M-am oprit, mi-am scos mănuşa întărită ca o scoarţă de copac şi am apucat revolverul. Împuşcătura revolverului, un browning ca toate celelalte, răsună ca un trăsnet, de parcă ar fi fost o salvă de tun nu alta. Zgomotul se rostogoli ca un val umplând întreaga vale. Am continuat iar şi iar să slobozesc din revolver chemările mele răsunătoare, până când am auzit în sfârşit nişte strigăte de răspuns, însutite de ecoul puternic al munţilor. Apoi mi-am băgat mâna cu pistolul în buzunar şi abia descleştându-mi degetele înlemnite, m-am prăvălit în genunchi alături de geolog.

Am aţipit îndată, dar curând am fost treziţi de zgomotul unor paşi ce se apropiau: în ajutorul nostru alergau cei doi iakuţi, însoţiţi de Alexei.

Auzind focurile de armă, ei înţeleseseră ce se petrecea. Alexei adusese în sân o sticlă cu ceai fierbinte şi una de vodcă. Tovarăşii m-au cărat până în cort. Fără să ne mai dezbrăcăm, ne-am cufundat amândoi într-un somn adânc. Peste o vreme Alexei ne-a trezit să îmbucăm ceva şi să ne culcăm ca oamenii. A doua zi dimineaţă ne-am venit în fire de-a binelea.

Proviziile erau pe terminate şi spre marea bucurie a celor doi iakuţi, am hotărât să pornim degrabă la drum, fără să mai cercetăm sacii cu probe, pe care Gabîşev şi Kilcegasov îi culeseseră de unde i-am lăsat noi în ajun. Voiam cu toţii să întâmpinăm anul nou într-un loc mai puţin trist ca depresiunea Kivetei.

Înainte de plecare, Gabîşev se apropie de mine zâmbind cu sfială, aşteptă până terminai de legat sania cu bagaje şi îmi spuse încet:

— Eu înţeles care stăpân umblat aici... Şi Kilcegasov înţeles. Asta zgomot aici, tare, tare, asta ren al nostru umblat...

Şi călăuza izbucni în râs, îmi clipi complice şi se îndreptă spre sania lui.

Drumul înapoi, pe pârtia bătătorită, îl făcurăm într-un ritm mult mai vioi...

Cea de a doua zi a anului 1936 ne găsi aproape de tot de valea Cearîi. Renii alergau fără efort pe pârtia aşternută de sania lui Kilcegasov. Alexei cânta un cântec de dor despre „Căutătorul de aur ce aleargă spre Vitim în luptă cu gerul cumplit". Sania se afunda mereu în zăpadă, se legăna cu mine lin, soarele sclipea voios, argintând panglica albă a râului îngheţat...

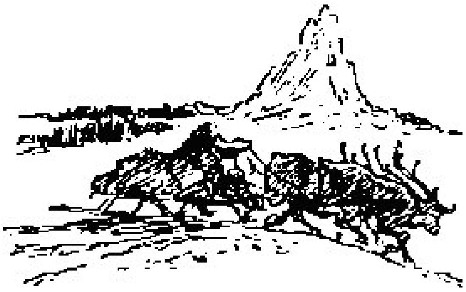

OLHOI-HORHOI

La invitaţia guvernului Republicii Populare Mongole, am lucrat două veri de-a rândul la completarea unor măsurători geodezice la graniţa de sud a Mongoliei. Îmi mai rămânea să determin şi să înalţ vreo două-trei puncte astronomice în colţul sud-vestic al frontierei dintre Mongolia şi China. Executarea acestei misiuni era destul de anevoioasă, căci trebuiau străbătute pustiuri nisipoase, greu accesibile şi aproape complet lipsite de apă. Echiparea unei mari caravane de cămile cerea vreme îndelungată. Nu mai spun că o călătorie cu asemenea mijloace arhaice de transport mi se părea insuportabil de înceată, mai cu seamă acum când mă obişnuisem să zbor dintr-un loc într-altul cu maşina.

„Gaz”-ul meu credincios, o camionetă de o tonă şi jumătate, mă slujise cu conştiinciozitate până acum, dar bineînţeles că de aici încolo ar fi fost cu neputinţă să mă aventurez cu ea în asemenea nisipuri pustii. Altă maşină, mai potrivită, nu aveam la îndemână. Dar, în timp ce noi, delegatul Comitetului Ştiinţific al Mongoliei şi cu mine, ne frământam să găsim o soluţie, sosi la Ulan-Bator o însemnată expediţie ştiinţifică din Uniune. Camioanele ei, nou-nouţe, „încălţate” cu supraanvelope special concepute pentru străbaterea nisipurilor întinse, treziseră curiozitatea întregului oraş. Şoferul nostru, Grişa, un băiat foarte tânăr şi pasionat, dar în schimb mecanic priceput şi mare amator de călătorii lungi, îşi tot făcea de lucru la garajul expediţiei, unde cerceta plin de invidie nemaipomenita inovaţie în materie de anvelope. El mi-a dat ideea, datorită căreia maşina noastră a căpătat, cu ajutorul Comitetului Ştiinţific, „picioare” noi, cum le spunea Grişa. Picioarele acestea erau nişte roţi foarte mici în

diametru, mai mici chiar decât discurile de frână, pe care se montau anvelope de o grosime mare de tot cu dinţi şi ondulaţii deosebit de proeminente. Încercarea maşinii noastre „încălţate” cu aceste supraanvelope a dat rezultate remarcabile în cele mai adânci nisipuri. Mie, ca unui om cu mare experienţă în materie de lungi călătorii cu automobilul prin locuri neumblate şi fără drumuri, mie, spun, mi se părea aproape de necrezut uşurinţa cu care maşina răzbătea prin nisipurile cele mai nestabile şi mai adânci. Cât despre Grişa, el se jura să străbată cu supraanvelopele lui tot deşertul Gobi, de la răsărit la apus, fără niciun popas.

Maiştrii automobilişti ai expediţiei ne-au înzestrat nu numai cu anvelope, ci şi cu felurite instrucţiuni, sfaturi, precum şi cu o sumedenie de urări de bine. Şi curând, luându-şi rămas bun de la Ulan-Bator, căsuţa noastră pe roate se pierdu într-un nor de praf, gonind drept spre Ţeţerlig. În camionul nostru, acoperit bine cu un coviltir înalt de foaie de cort, se aflau preţioasele supraanvelope, canistrele cu apă şi butoiul cu benzină de rezervă. Nenumăratele noastre călătorii ne făcuseră să avem o strictă şi economicoasă repartizare a locului ocupat de oameni şi bagaje. În cabină, alături de şofer, era locul meu. Sub parbriz era instalată un fel de măsuţă pliantă la care puteam lucra şi pe care se afla planşeta de pichetaj. Tot aici era montată o mică busolă marină, cu ajutorul căreia ne însemnam drumul parcurs, ca şi un spidometru, care înregistra distanţele parcurse de maşină. În spate, sub foaia de cort, locul era distribuit astfel: în colţurile dinspre cabină se aflau două lăzi mari cu piese de schimb şi cauciucuri. Pe una din ele şedea ajutorul meu, care era calculator şi radiofonist, pe cealaltă, călăuza noastră, care avea şi funcţia de tălmaci; un bătrân mongol înţelept, om umblat şi trecut prin multe încercări. Călăuza şedea pe lada din stânga, pentru ca, aplecându-se spre fereastra cabinei, să poată arăta şoferului încotro s-o apuce. Ajutorul meu, radiofonistul, vânător pasionat, şedea pe lada din dreapta înarmat cu un binoclu şi o carabină. Tot în grija lui se afla teodolitul şi universalul „Hildebrant”. În spatele lor, camionul era încărcat cu tot felul de lucruri rânduite cu mare grijă: saltelele strânse sul, cortul, lăzile cu vase, cu alimente şi multe alte lucruri necesare într-o asemenea călătorie.

Prima ţintă a drumului nostru era lacul Orok-nor, iar de acolo trebuia să ajungem tocmai în colţul cel mai de miazăzi al Republicii, în partea de dincolo de Altai a deşertului Gobi, la trei sute de kilometri sud de lacul Orok-nor. Camionul nostru traversă munţii Hingai şi răzbătu până la marea şosea pentru automobile a acestui ţinut. Aici, în localitatea Taţa-gol, ne-am revizuit motorul într-un mare garaj şi ne-am aprovizionat cu benzină pentru tot drumul. Iată dar că eram pregătiţi să înfruntăm lupta hotărâtoare cu necercetatele nisipuri ale deşertului Gobi-Zaaltaiski. Combustibilul pentru întoarcere urma să ne fie pus la dispoziţie la Orok-nor, mai târziu.

În această parte a drumului n-am întâlnit nicio piedică. Până la Orok-nor, am străbătut câteva sectoare grele, nisipoase, dar cu ajutorul miraculoaselor supraanvelope le-am trecut cu bine şi în seara zilei a treia, am zărit în depărtare culmea netedă a munţilor Zhî, scăldată în lumina trandafirie a amurgului.

Urcând pantele, motorul zbârnâia vitejeşte, de parcă s-ar fi bucurat şi el de răcoarea înserării. Am hotărât să profităm de noaptea rece şi am continuat să lunecăm la lumina farurilor aproape până în zori, când de pe culmea unui deluşor argilos am zărit panglica largă a tufărişului de pe malurile lacului Orok-nor. Călăuza şi Mişa care moţăiau în maşină săriră jos. Am ales repede un loc de popas, ne-am adunat vreascuri pentru foc şi ne-am instalat cu toţii pe un covor aşternut lângă maşină, să bem ceaiul şi să discutăm planul celor ce aveam de făcut a doua zi. De aici începea porţiunea necunoscută a drumului nostru şi pentru început voiam să-l cercetez şi să stabilesc un punct astronomic corect, pentru a verifica unele afirmaţii ale lui Vladimirţev, care mi se păreau îndoielnice. Şoferul intenţiona să facă o revizie serioasă a motorului, Mişa să doboare niscai vânat, iar bătrânul Darhin să stea de vorbă asupra drumului cu vreun localnic. Iată de ce popasul de douăzeci şi patru de ore, hotărât de mine, fu primit cu unanimă bucurie.

După ce am stabilit din ce direcţie şi sub ce unghi caroseria camionului ne va umbri mai bine, ferindu-ne în zori de razele soarelui, ne-am făcut culcuşurile pe un covor larg şi ne-am culcat. O adiere umedă foşnea uşor prin stufăriş şi mireasma deosebită a unei plante necunoscute se amesteca cu mirosul motorului încins, duhnind a benzină, cauciuc şi ulei. Tare era plăcut să-ţi întinzi în voie picioarele ostenite şi culcat pe spate, să-ţi afunzi privirea în cerul scânteietor! Am adormit şi eu destul de curând, dar înainte de a mă cufunda în somn, am auzit alături de mine respiraţia egală a şoferului. Călăuza şi ajutorul meu, Mişa, mai şuşotiră multă vreme între ei.

M-am trezit dimineaţa, din pricina căldurii. Soarele alunecase peste o bună parte din umbra maşinii şi-mi dogorea picioarele. Grişa îşi făcea de lucru la roţile din faţă, îngânând încetişor un cântec. Mişa şi Darhin lipseau. Am sărit în picioare şi după o baie în lac şi un ceai fierbinte, m-am dus să dau o mână de ajutor şoferului.

Împuşcăturile, care răsunară de undeva de departe, mărturiseau că nici Mişa nu-şi iroseşte vremea de pomană. Am terminat verificarea maşinii abia către seară. Mişa se întoarse cu câteva raţe, două dintre ele ni se părură deosebit de frumoase; o specie necunoscută mie. Grişa se apucă să pregătească supa, iar radiofonistul instală antena portativă şi-şi pregăti aparatul de emisie-recepţie pentru a prinde emisiunea de seară a buletinului meteorologic. Eu am pornit să caut în jurul taberei un loc prielnic pentru observaţii astronomice şi înălţarea unui stâlp

trigonometric. La întoarcere, apropiindu-mă de maşină, am constatat îndată că masa era gata. Călăuza care se întorsese ceva mai înainte îi povestea ceva lui Mişa şi şoferului. Zărindu-mă pe mine, bătrânul amuţi. Grişa însă îmi spuse zâmbind nepăsător cu toată gura:

— Vrea să ne bage-n sperieţi moşneagul, Mihail Ilici! Cică dac-om porni în direcţia stabilită chiar mâine încăpem în gheara diavolului! Nu-i chip să scăpăm în niciun fel!

— Ce s-a întâmplat, Darhin? întrebai eu, instalându-mă lângă ceaunul aşezat pe o foaie de cort.

Bătrânul mongol îl privi indignat pe Grişa şi, posac, mormăi ceva despre uşurătatea şi lipsa de înţelepciune a şoferului.

— Grişka nu ştie decât să râdă întruna, dar nu-nţelege primejdia care ne paşte...

Râsul voios al celor doi tineri nu făcu decât să supere de-a binelea pe bătrân. L-am împăcat de bine, de rău şi l-am întrebat ce aflase despre drumul de-a doua zi. S-a dovedit că bătrânul căpătase informaţii amănunţite de la mongolii din partea locului. Înarmat cu o nuieluşă uscată, Darhin trase câteva linioare subţiri pe nisip, înfăţişându-mi astfel culmile muntoase care se desfăceau aici din masivul Altaiului mongol. Itinerariul nostru trecea peste valea largă de la vest de Ihî-Bogdo şi, urmând un vechi drum de caravane, se aşternea drept spre miazăzi, traversând o câmpie nisipoasă pentru a ajunge la fântâna Ţagan-Tologoi, cale de vreo cincizeci de kilometri după spusele lui Darhin. De acolo urma un drum destul de bun, pe un sol argilos, lung de aproape două sute cincizeci de kilometri, până la culmile muntoase Noin-Bogdo. Dincolo de munţii aceştia începea spre apus o fâşie de nisipuri ameninţătoare, lată nu mai puţin de patruzeci de kilometri, pe direcţia nord-sud, deşertul Dolon-Hali-Gobi, iar după ea, tocmai până la frontiera Chinei se întindeau nisipurile pustiului Gobi-Djungar. Din câte aflase el, Darhin, nisipurile acestea erau cu desăvârşire aride şi nelocuite, bucurându-se la mongoli de un renume blestemat, un loc în care este foarte primejdios să te aventurezi. Un renume deopotrivă de rău îl avea partea apuseană a deşertului Dolon-Hali-Gobi. M-am străduit să conving pe bătrân că, ţinând seama de viteza maşinii noastre, că doar o ştia din drumurile parcurse până aici – nisipurile aride nu ne pot fi primejdioase. Şi apoi nici n-aveam de gând să zăbovim prea mult prin acele locuri. „N-am să arunc decât o singură privire asupra stelelor – şi ne-ntoarcem.” Darhin clătină tăcut din cap şi nu mai spuse nimic. Totuşi n-a refuzat să plece cu noi mai departe.

Noaptea se scurse în linişte. M-am trezit anevoie şi fără chef a doua zi în faptul zorilor, zgâlţâit de Darhin. Motorul pornise să duduie răsunător, răscolind tăcerea sfârşitului de noapte şi trezind păsările încă adormite ale lacului. Răcoarea proaspătă a zorilor mă înfrigurase, dar în maşină m-am încălzit repede şi am lăsat jos

geamul. Maşina mergea repede şi se legăna puternic. Peisajul nu avea nimic atrăgător, aşa că în curând am început să moţăi. Poţi dormi destul de comod într-o cabină de camion, dacă-ţi sprijini capul în palmă şi-ţi scoţi cotul pe fereastră. Mă trezeam numai la hopuri, aruncam o privire la busolă şi adormeam din nou. Până la urmă m-am săturat de somn. Grişa opri maşina şi-mi aprinsei o ţigară, alungând astfel ultimele rămăşiţe de somn. Ne aflam chiar la poalele munţilor. Soarele dogorea puternic. Anvelopele erau atât de încinse, încât nici nu putea atinge suprafaţa vălurată a cauciucului negru. Toată lumea coborî din maşină să-şi mai dezmorţească mădularele. Ca de obicei, Grişa îşi cerceta „maşinuţa", cum spunea el, sau pe „Maşa" lui, cum îi mai plăcea s-o alinte pe încercata noastră camionetă de o tonă şi jumătate. Darhin nu-şi lua ochii de la coastele roşietice şi abrupte ale muntelui, terminate la poale cu lungi cozi de grohotiş. Razele soarelui cădeau paralel cu linia munţilor, aşa că fiecare râpă cafenie sau roşie aprins şi fiecare vărugă săpată de ape era plină de umbre vinete întunecate, închipuind toate laolaltă cele mai fantastice desene.

Mă minunam şi eu de coloritul acela straniu şi abia atunci m-am dumerit de unde se trage îmbinarea de roşu şi albastru, întâlnită atât de des la covoarele mongole. Darhin întinse mâna spre apus şi ne arătă pe unde vom trece munţii: departe, spre dreapta noastră, se zărea o vale largă, care tăia lanţul de-a curmezişul. Şi de îndată ce ne-am reluat locurile, Grişa se grăbi să întoarcă maşina cu botul în direcţia văii. Soarele încingea tot mai tare capota şi cabina camionului, puterea motorului supraîncălzit scădea mereu; până şi pantele dulci trebuiau urcate acum cu viteza întâia. Uruitul aproape neîntrerupt al motorului înnebunea pe bietul şofer şi nu o dată i-am surprins privirea plină de reproş aţintită asupra mea. Eu însă mă prefăceam că nu-l înţeleg. Speram în sinea mea să găsim în curând niscai apă ca să nu consumăm rezerva de apă minunată luată din lac. Speranţele mele n-au fost zadarnice; jos, în stânga noastră, licări malul abrupt al unei trecători adânci, cu iarbă pe fund. Era trecătoarea pe unde urma să ne strecurăm mai departe. Peste câteva minute de coborâre, zâmbind mulţumit, Grişa opri maşina pe iarba proaspătă. Natura locului îmi spunea că undeva pe aproape, pe sub stâncile de aici, trebuie să fie un izvor. Zidurile abrupte ale trecătorii ne dăruiau o umbră binefăcătoare. Mantia ei albăstrie ne adăposti de furia necruţătoare a soarelui, acest împărat al pustiului. Întinşi la poalele stâncilor ne îndeletnicirăm curând cu sorbitul ceaiului.

De îndată ce zăduful începu să „cedeze", am adormit cu toţii pentru a prinde noi puteri; era preferabil să călătorim noaptea. Am dormit multă vreme, şi când am deschis ochii, am fost surprinşi de exclamaţia zgomotoasă a şoferului:

— Repede, Mihail Ilici! Uitaţi-vă-ncoace!

Grozav ne-am temut că n-o să vă deşteptaţi curând şi n-o să mai vedeţi... Eu m-am trezit năuc, ba m-am şi speriat puţin – nu-nţelegeam nimic. Ziceai că totul arde în jur.

Şi-ntr-adevăr, peisajul care ne înconjura părea un vis de necrezut. Crestele roşii ale stâncilor abrupte din dreapta şi stânga noastră ardeau în lumina soarelui de la scăpătat, cuprinse parcă de vâlvătaia unui foc adevărat. La poalele munţilor şi în fundul trecătorii, umbrele adânci, sinilii se aşterneau tot mai lungi, ascunzând neregularităţile solului şi imprimând locurilor o atmosferă de adâncă tristeţe. Iar sus, deasupra acestei întunecimi, se înălţa un zid neîntrerupt de flăcări purpurii, în care formele stranii ale stâncilor roase de vânt iscau contururi vineţii. Se iscau dintre flăcări turnuleţe, terase, bolţi şi coloane purpurii. Un întreg oraş fantastic de vâlvătăi. Chiar în faţa noastră, departe, tocmai în fundul defileului se întâlneau două ziduri: unul în stânga, roşu ca focul, şi celălalt, din dreapta, negru-vineţiu. Priveliştea era atât de uimitoare, încât fără voia noastră încremeniserăm cu toţii într-o tăcere adâncă.

— Oho !... îşi reveni Grişa înaintea noastră a celorlalţi. Ia să-ncerci să povesteşti la Ulan-Bator despre minunea asta... care fată o să se mai plimbe cu tine? Toate vor spune:

„S-a-ntrecut cu băutura flăcăul”... Am nimerit în nişte locuri de-ţi vine să crezi că Darhin a avut dreptate...

Bătrânul mongol se prefăcu a nu lua în seamă că-şi auzise numele. Şedea nemişcat pe covor şi nu-şi lua ochii de la trecătoarea în flăcări. Roşul de pălălaie se stingea treptat, prefăcându-se în albastru. De undeva adie uşor răcoarea amurgului. Era timpul s-o pornim la drum. Am fumat câte o ţigară. Am consumat câteva cutii de lapte condensat, şi cabina camionului îmi ascunse iarăşi cerul. Drumul începu să alerge din nou şi să se strecoare grăbit între marginea radiatorului şi aripa maşinii. Farul, întors spre mine cu ceafa-i bulbucată şi sârmele răsucite, se aţintea atent înainte, cutremurându-se uşor la fiecare hârtop. Încă înainte de căderea întunericului, am ajuns la fântâna Bor-Hisut. Era de fapt un izvor apărat de bolovani, cu apă cam amăruie. În faţa noastră, pe cerul amurgului, se înălţau câteva dealuri ale căror nume erau necunoscute lui Darhin.

Curând se întunecă de tot. Razele încrucişate ale farurilor porniră să lunece repede în faţa maşinii, mărind cu lumina lor piezişă toate măruntele neregularităţi ale drumului. Întunericul se făcu şi mai dens şi sentimentul de izolare, de lipsă de contact cu tot restul lumii deveni şi mai puternic... O masă întunecată, cu contururi neprecise, creştea, înălţându-se mereu drept în calea noastră – niscai dealuri pesemne. Era timpul să ne oprim şi să ne mai odihnim puţin până-n zori. La poalele dealurilor puteau fi unele râpe, pe întuneric era deci destul de primejdios să ne urmăm călătoria. În scurt timp, culmile rotunjite ale dealurilor începură să se deseneze mai limpede pe fondul sângeriu al

cerului. Era lanţul Noin-Bogdo, foarte scund în locul acela. După ce am trecut fără greutate linia dealurilor, am ajuns într-o vale largă şi ne-am oprit să montăm supraanvelopele; păşeam în Dolon-Hali-Gobi. Deşertul îşi desfăşura la picioarele noastre covorul uniform al nisipurilor cenuşii-roşcate. În zare, departe, abia de se ghicea prin fumegarea ceţii un alt lanţ de munţi. Munţii aceştia se numiseră în vechime Koisi-Kara, ei erau ţinta călătoriei mele. Intenţionam să-mi fac măsurătorile astronomice de pe acest nu prea înalt podiş muntos, care desparte cele două câmpii nisipoase ale deşertului Djungar-Gobi.

Dacă am găsi pe acolo apă potabilă, am traversa cu ajutorul supraanvelopelor deşertul, cam până la frontiera Chinei şi am reface măsurătorile şi din acel punct. Într-un fel sau într-altul trebuia să ne grăbim. Probabilitatea de a găsi apă într-un loc necunoscut călăuzei noastre nu era prea mare, iar o abatere de la ruta stabilită prezenta oarecare pericol din pricina inevitabilului consum suplimentar de combustibil.

Neţinând seama că deasupra nisipurilor se şi pornise să tremure aerul încins, am pornit înainte. În întâmpinarea noastră veneau necontenit mereu alte şi alte valuri ale mării înmărmuritelor şi dogoritoarelor nisipuri. Galbenul deşertului se prefăcea uneori în cenuşiu sau roşiatic, alteori jocul razelor de soare scălda în toate culorile pantele dunelor de nisip.

Pe alocuri, pe creasta dunelor se legănau nişte ierburi aspre, uscate. O jalnică răbufnire de viaţă, care nu putea schimba defel impresia dominantă că te afli pe un sol mort...

Pulberea măruntă a nisipului pătrundea în tot locul, aşternându-se ca o pudră mată pe muşamaua neagră a pernelor maşinii, pe marginea nichelată a tabloului de comandă, pe carnetul de însemnări, pe sticla busolei. Firicelele de praf îţi scârţâiau între dinţi, îţi zgâriau obrazul congestionat, îţi făceau mâinile scorţoase, acopereau tot ce aveam în camion. Când maşina se oprea, ieşeam din cabină şi mă căţăram pe dunele cele mai înalte, încercând să descopăr cu binoclul sfârşitul înfiorătoarelor nisipuri. Dar dincolo de tremurul văzduhului încins nu se vedea nimic. Deşertul părea neţărmurit. Văzând la picioarele mele camionul aplecat puţin pe o parte, cu uşile deschise ca nişte aripi desfăcute, neputincios, mă străduiam să-mi înfrâng neliniştea care mă copleşea, totuşi uneori mă gândeam că oricât de bune erau anvelopele cele noi, câte nu se pot întâmpla cu un camion! Iar dacă intervenea o stricăciune mai gravă, de nereparat pe loc, ne rămâneau destul de puţini sorţi de a scăpa din meleagurile acelea pustii. „Nu cumva fusesem prea îndrăzneţ avântându-mă în adâncul acelor nisipuri şi primejduind viaţa oamenilor ce-mi fuseseră încredinţaţi?” Cam acestea erau gândurile care mă asaltau tot mai des în nisipurile pustiului Dolon-Hali. Dar încrederea în maşina noastră mă reconfortă. Purtarea bătrânului Darhin avea asupra-mi acelaşi efect liniştitor.

Chipul lui imobil de „Buda indian” era cu desăvârşire calm. Cât despre tinerele mele ajutoare, ele nu se preocupau prea mult de posibilitatea vreunei primejdii.

Mă tulbura cu osebire faptul că, după un drum de aproape cinci ceasuri, tot nu se iveau încă în zare niciun fel de munţi. În al şaizeci şi şaptelea kilometru, valurile de nisip începură să descrească vizibil şi totodată terenul începu să urce. Am înţeles despre ce-i vorba abia peste vreo cinci kilometri, când ajungând pe culmea unei movile argiloase Grişa frână brusc maşina. Nisipurile pustiului Dolon-Hali umpleau fundul unei depresiuni întinse şi netede. Cât timp ne-am aflat pe fundul acestei depresiuni, bineînţeles că nu puteam zări munţii din zare. De îndată ce am ajuns însă pe marginea ei ne-am şi trezit pe întinderea netedă ca masa a unui podiş, semănat din belşug cu pietriş, munţii ni s-au arătat, fără veste, drept înaintea noastră, la vreo cincisprezece kilometri spre sud. Pietrişul sclipitor, care acoperea tot podişul, cât vedeai cu ochii, avea o culoare cafenie închis, ba pe alocuri aproape neagră. N-aş putea spune că pustiul acesta negricios mi-a făcut o impresie prea plăcută. Totuşi faptul că ajunseserăm pe un teren drept şi stabil era pentru noi o adevărată bucurie. Până şi netulburatul Darhin, zâmbind mulţumit, îşi netezea cu degetele bărbuţa-i rară. Supraanvelopele fură expediate să se odihnească sus în camion. După încetineala cu care ne mişcaserăm pe nisip, repeziciunea cu care am ajuns la poalele munţilor ni se păru nemaipomenită. Aici a trebuit să zăbovim o vreme rătăcind în căutarea unui izvor.

Către apusul soarelui am ajuns pe versantul de miazăzi al munţilor, unde am găsit un izvor în fundul unei râpe adânci, care se vărsa într-o trecătoare largă. Aveam acum apă din belşug. Fără să mai aştept să fiarbă ceaiul, am pornit împreună cu Mişa spre culmea cea mai apropiată, ca să mai apucăm înainte de apusul soarelui să alegem un loc potrivit pentru măsurătorile noastre astronomice. Munţii nu erau prea înalţi, culmile lor golaşe se ridicau cam până la vreo trei sute de metri înălţime. Lanţul munţilor avea o formă curioasă, aducând cu secera lunii. Arcul ei se deschidea către sud, spre deşertul Djungar-Gobi, iar spatele rotund era întors către nord şi cobora în pante ceva mai repezi. În partea de miazăzi a arcului muntos, între coarnele „lunii” se întindea linia aproape dreaptă a unei râpe lungi, coborând ca un mal spre dunele înalte ale mării de nisipuri. Sus, se afla un podiş întins şi neted, acoperit cu ierburi aspre şi înalte. Podişul era înconjurat din trei părţi de piscurile conice, ascuţite şi dinţate ale culmilor arcului de munţi. Crestele acestea ferăstruite de vânturi păreau deosebit de sumbre. Mă simţeam cuprins de un simţământ neplăcut de totală izolare; nu zăreai în jur decât nesfârşite întinderi pustii, atât la sud cât şi la est şi la nord. Doar departe, către vest, în zare se vedeau ca prin ceaţă nişte munţi tot atât de scunzi, incolori şi singuratici, ca şi aceia pe care ne aflam.

Podişul dintre coarnele lanţului de munţi era un punct de observaţie ideal pentru măsurătorile noastre, aşa că ne-am cărat încoace toate instrumentele noastre, precum şi staţia de radioemisie-recepţie. Apoi veniră la noi şi călăuza cu şoferul, aducând cu ei paturile de campanie şi alimentele. Departe, jos, rămăsese doar camionul, care de aici aducea cu o gâză cenuşie. Liniştea mormântală a munţilor pustii, tulburată doar de foşnetul abia auzit al vântului, ne-a copleşit pe toţi, făcându-ne tăcuţi şi gânditori. Tovarăşii mei se întinseră pe covor să se odihnească, doar Mişa se apucă să lege agale contactele bateriilor cu aparatul de radio. M-am apropiat de malul râpei şi am rămas multă vreme cu ochii aţintiţi în jos spre deşert. Stâncile roase de vânturi se înălţau abrupte deasupra tufelor sărace ale pelinului argintiu. Depărtările uniforme se întindeau până-n zarea roşiatică a amurgului, iar în spatele meu se înălţau sălbatice şi posomorâte crestele ferăstruite ale culmilor. Neţărmurita tristeţe a morţii, liniştea aceea fără nădejde pluteau peste insuliţa muntoasă, pe jumătate ruinată, prăvălită în nisipuri, fărâmiţându-se neîncetat şi topindu-şi dunele deşertului, care o asalta din toate părţile. Privind peisajul acesta dezolant, mi-am imaginat chipul Asiei Centrale ca pe o enormă fâşie de pământ străvechi, ostenit să mai trăiască, o fâşie de pustiuri aride, încingând mijlocul continentului. Aici se încheia lupta forţelor cosmice primitive cu viaţa. Numai materia neclintită a rocilor mai lupta tăcută cu distrugerea... Tristeţea de nedescris a priveliştii înconjurătoare pătrunse curând şi în sufletul meu.

Cam astea-mi erau gândurile, în clipa în care tăcerea apăsătoare fu gonită de sunetele vesele ale muzicii. Nepotrivirea era atât de puternică şi neaşteptată, încât lumea înconjurătoare păru că se despică în două şi la început nici nu-mi dădui seama că radiofonistul nimerise din plin asupra unei emisiuni puternice. Şi deodată oamenii se înviorară, începură să vorbească şi să se agite în jurul mâncării şi ceaiului. Mişa, satisfăcut de impresia produsă asupra noastră, mai ţinu multă vreme capătul firului nevăzut, care ne lega pe noi, cercetători pierduţi în pustiu, cu clocotul îndepărtat, dar viu şi fierbinte al vieţii omeneşti.

Ca de obicei, noaptea era senină. Sus, pe culmea munţilor se făcu răcoare şi fumegarea văzduhului încins nu ne tulbura măsurătorile, cum se întâmpla de obicei. Treji am rămas numai eu şi Mişa. Dar în clipele acelea, atenţia mea era încordată spre depărtări atât de mari, încât toate meleagurile pământului nostru îmi păreau umbre de o clipă. Mă aflam sub sclipirea stelelor. Vizorul instrumentelor era îndreptat spre cer. Flăcăruia sclipitoare a unei stele pâlpâia prinsă în centrul obiectivului, strălucirea argintie a limbului[13] sclipea în lumina palidă a ferestruicii vernierului[14] de vizare. În obiectivele cercurilor orizontal şi vertical se perindau încetişor gradaţiile scării gradate,

în timp ce în căştile de radio, răsunau semnalele măsurate ale orei exacte.

Îmi repetasem de două ori măsurătorile, de fiecare dată prin altă metodă, căci voiam cu tot dinadinsul să capăt un rezultat cât mai precis, de netăgăduit. Prea curând n-o să mai ajungă nimeni în aceste meleaguri, ca să poată repeta şi verifica datele obţinute de mine. Şi multă vreme cartografii vor continua să lucreze, bazându-se pe reperele acestea, având acum un loc bine determinat pe suprafaţa planetei noastre... În sfârşit am desfăcut contactul aparatului şi m-am dus la culcare. În locul aparatului, a rămas înfipt un ţăruş nu prea mare, care va arăta mâine dimineaţă ajutoarelor mele unde să fixeze şi să întărească cu ciment stâlpul de oţel, cu o tăbliţă de aramă.

Piramida de pietroaie înălţată apoi în jurul stâlpului va face vizibil de departe punctul astronomic, ridicat în aceste pustietăţi uitate de lume.

Nu-i vorbă că asta este o excelentă amintire pe care un om o poate lăsa despre sine, ca şi o bună speţă de activitate creatoare în folosul societăţii întregi...

Am adormit şi m-am odihnit cât se poate de bine sub bolta joasă a stelelor, în văzduhul răcoros de pe podişul de piatră, aşa că m-am trezit devreme de tot. Adierea zorilor era destul de rece. Ceilalţi tovarăşi se treziseră mai demult şi trebăluiau în jurul stâlpului de oţel. M-am întins alene, hotărât să mai rămân o vreme culcat, fumându-mi ţigara şi chibzuind asupra drumului ce mai aveam de făcut. Dacă nisipurile deşertului Djungar-Gobi se vor dovedi prea anevoioase pentru maşina noastră, mă decisesem să nu risc, gonind după închipuita linie de frontieră care împarte aceste pustiuri. Totuşi înainte de a ne întoarce spre viaţa plină de verdeaţă a raionului Orok-nor, plănuiam să ne adâncim cât de cât în deşert, pentru a ne putea face o imagine asupra acelor locuri. În zare, desluşeam o mică înălţime. Până acolo aş fi vrut să ajung şi să pot cerceta mai departe cu binoclul nisipurile din jur şi mai cu seamă cele ce se întindeau spre sud, către graniţa Chinei.

Păşind uşurel, Darhin se apropie de mine şi văzând că nu dorm se aşeză lângă mine şi mă întrebă în şoaptă:

— Cum hotărât, plecăm mai departe în Djungar-Gobi?

— Nu, am hotărât să nu traversăm deşertul (chipul bătrânului tresări, ochii înguşti sclipiră bucuroşi). O să înaintăm doar puţin cam în direcţia asta, spusei eu, ridicându-mă în capul oaselor şi arătându-i cu mâna spre colina din zare.

— De ce? se miră bătrânul mongol. Mai bine deloc nu mergem la ţinut rău, mai bine-napoi mergem...

M-am grăbit să mă scol şi cu aceasta am pus capăt bombănelilor bătrânei călăuze. Am pornit la drum încă înainte ca soarele să fi început să încingă nisipul. Echipat cu supraanvelopele speciale, camionul nostru se afundă în deşert în direcţia colinelor. Şoferul îngâna un cântec vesel, pe care

zumzetul motorului îl acoperea. Ca de obicei, legănatul maşinii mă îmbia la somn. Dar până şi în starea de somnolenţă în care mă găseam, am băgat de seamă culoarea neobişnuită a nisipurilor acestui pustiu. Soarele începuse să dogorească şi lumina lui orbitoare colora panta dunelor în tonuri liliachii. La ora aceea, umbrele începeau să dispară şi diferitele unghiuri sub care razele soarelui luminau nisipurile, se vedeau numai în diferitele nuanţe de roşu care poleiau dunele. Culoarea asta stranie sublinia parcă şi mai mult neînsufleţirea pustiului.

Pesemne că mă furase somnul şi, fără să-mi dau seama, dormisem câteva minute. M-a trezit liniştea: motorul tăcea. Maşina se afla în vârful unei dune. Partea dinainte a camionului era aplecată în jos, spre coborâş. Pe sub roţile din faţă, se mai scurgeau firicele de nisip, stârnite de anvelope. Am apăsat mânerul, am împins uşa cabinei care s-a deschis. În picioare, pe scara camionului, am cercetat zările.

În faţa mea, ca şi pe lături, se înălţau dune de nisip gigantice, nemaipomenit de mari. Refracţia razelor soarelui şi fumegarea văzduhului încins, mă făcuseră să cred că dunele cele înalte din apropiere sunt nişte munţi din zare. Nu mă dumeream nici în clipa asta, cum de m-am putut înşela în aşa hal. Doar cu câteva minute în urmă aş fi fost gata să jur că am văzut perfect de limpede un grup de coline. Afundându-mă în nisip, m-am cocoţat pe una din dunele cele mai înalte, de unde am început să cercetez marea de nisipuri dinspre miazăzi.

Călăuza veni lângă mine. Scânteioare viclene licăreau în ochii lui negri. Era limpede că n-are niciun sens să ne mai deplasăm spre sud – în depărtare nu se zăreau niciun fel de munţi sau dealuri. Darhin mă asigură că mongolii cu care stătuse de vorbă erau convinşi că nisipurile celea se întind neschimbate tocmai până la frontiera Chinei. Ne puteam întoarce cu cugetul împăcat. Tovarăşii mei îmi întâmpinară hotărârea plini de voie bună. Nisipurile fără viaţă creau o atmosferă apăsătoare. Cântecul răsunător al motorului învinse din nou liniştea nisipurilor. Camionul se înclină pe o parte, coborî duna şi-şi întoarse farurile înapoi spre miazănoapte.

Mi-am strâns carnetul de însemnări, am acoperit busola şi m-am pregătit să-mi reiau moţăiala întreruptă.

— Ei, şi-acum, Mihail Ilici, apăsăm pe accelerator şi nu ne mai oprim până la Orok-nor, sau poate chiar până la stâncile care ard, spuse Grişa, zâmbind cu toată gura.

Nişte ciocănituri puternice ne făcură să tresărim. Radiofonistul bătea în acoperişul cabinei. Aplecat spre mine, se străduia să acopere zgomotul motorului şi-mi arăta ceva cu mâna spre dreapta.

— Ce-or mai fi vrând? mormăi cu necaz şoferul şi încetini goana maşinii. Dar deodată frână brusc şi-mi strigă surprins: Ia priviţi repede! Ce-o mai fi şi asta?

Pentru o clipă, fereastra din dreapta fu acoperită de umbra ajutorului meu, care sărea din camion. Cu carabina în mână, Mişa se repezi spre panta unei dune mari din apropiere. Între două movile se zărea o dună mai scundă. Pe suprafaţa ei netedă se mişca ceva viu. Cu toate că vietatea era foarte aproape de noi, nici şoferul şi nici eu n-am putut desluşi prea bine despre ce-i vorba. Vietatea se mişca înainte într-un chip ciudat şi repezit; ba strângându-se colac, ba îndreptându-se brusc. Uneori mersul acesta zguduit se întrerupea cu totul şi vietatea, pur şi simplu, se rostogolea pe panta dunei.

— Ce minunăţie o mai fi şi asta? Parcă-i un cârnat uriaş, şopti Grişa, temându-se parcă să nu sperie fiinţa aceea necunoscută.

Şi într-adevăr, vietatea era ciudată; nu-i vedeai nici picioarele, nici gura şi nici ochii; nu-i vorbă, se prea poate că ochi avea, dar din pricina distanţei nu-i puteam noi desluşi. Cel mai mult aducea cu o bucată de cârnat gros şi lung de aproape un metru. Amândouă capetele trupului erau boante şi nu te puteai dumeri care-i capul şi care-i coada. Viermele cel mare şi gros, acest locuitor necunoscut al deşertului, continua să se mişte pe nisipul liliachiu. Mişcările lui încete şi neîndemânatice erau scârboase şi în acelaşi timp îţi dădeau impresia unei mari neputinţe. Fără să fiu un mare cunoscător în materie de zoologie, mi-am dat seama îndată că ne aflăm în faţa unei fiinţe necunoscute de ştiinţă. În cursul călătoriilor mele mă întâlnisem adesea cu tot felul de reprezentanţi ai faunei Mongoliei, dar despre acest vierme uriaş nici n-avusesem ocazia să aud măcar.

— Pfu, mare drăcie! strigă Grişa. Alerg s-o prind de vie, doar să-mi pun mănuşile, că prea-i scârboasă! şi şoferul sări jos din cabină, luându-şi de pe pernă mănuşile de piele. Stai locului, stai! strigă el către radiofonistul cocoţat pe o dună care luase carabina la ochi. S-o prindem de vie! N-o vezi că abia se târâie! Nu ne scapă!

— Fie. Uite-i colo şi tovarăşul, răspunse Mişa şi-şi lăsă pe creasta dunei arma încărcată.

Într-adevăr, pe panta nisipoasă se rostogolea în jos un al doilea vierme asemănător, ba poate chiar ceva mai mare ca primul. În clipa aceea, de sus din camion, răsună un urlet înfiorător, scos de Darhin. Pesemne că bătrânul fusese adormit tun şi se trezise abia acum, tulburat de alergătura şi strigătele băieţilor. În urletul bătrânului nu se distingea decât un sunet repetat, aducând cu un vaiet:

„O-oi-o-oi”. Grişa ajunsese pe radiofonist şi acum amândoi alergau repede în josul dunei. Tot ce a urmat n-a durat mai mult de un minut. Am sărit şi eu din cabină cu gândul să ajut băieţilor să prindă cele două jivine. Dar n-am apucat să mă depărtez, că m-am pomenit cu bătrânul mongol rostogolindu-se de sus din camion, urlând şi prinzându-se cu amândouă mâinile de hainele mele. Faţa lui de obicei liniştită, se schimonosi de o spaimă sălbatică.

— Înapoi, cheamă băieţii, înapoi!... Repede ! Acolo moarte! izbuti el să strige, abia respirând, dar continuând să urle: O-oi-o-oi!

Mai mult uimit de purtarea neînţeleasă a bătrânului decât speriat de vorbele lui, am început să strig celor doi flăcăi să se întoarcă îndată la maşină. Ei continuară însă să alerge spre vietăţile necunoscute, fie neauzind, fie prefăcându-se că nu aud strigătele mele. Atunci dădui să mă reped după ei, dar călăuza mă trase violent înapoi. Zbătându-mă să scap din strânsoarea mâinilor lui Darhin, nu slăbeam din ochi jivinele. Băieţii erau la câţiva paşi de ele; radiofonistul înainte şi Grişa puţin în urma lui. Deodată viermii uriaşi se strânseră colac şi culoarea lor, până atunci galbenă-cenuşie, se întunecă fără veste, deveni vânăt-liliachie, iar la capete intens albastră. Fără să scoată niciun strigăt, fulgerător parcă, Mişa se prăvăli cu faţa-n jos şi rămase nemişcat pe nisip. Auzii doar exclamaţia şoferului, care între timp ajunsese în dreptul lui Mişa, la trei-patru metri de jivine. Mai trecu o clipă, şi Grişa se încovoie şi căzu tot atât de inexplicabil, prăvălindu-se într-o rână pe pământ. Trupul lui se răsturnă, se rostogoli până la poalele dunei blestemate şi rămase ascuns privirilor noastre. M-am smuls din mâinile călăuzei şi m-am repezit înainte. Dar bătrânul Darhin se avântă ca un băieţandru şi mă apucă strâns de picioare ca un cleşte. Ne prăvălirăm amândoi în nisip. Se încinse o luptă crâncenă. Căutam să mă smulg din strânsoarea de cleşte a bătrânului, dar nu izbuteam defel. Scos din fire, mi-am smuls pistolul din toc şi l-am îndreptat spre Darhin. Piedica ţăcăni şi abia atunci călăuza îmi dădu drumul. Ridicându-se în genunchi, el întinse spre mine mâinile împreunate a rugă. Un urlet răguşit ţâşni din pieptul lui:

„Moarte! Moarte!” M-am repezit spre dună strângând pistolul în pumn. Viermii misterioşi pieriseră. Trupurile nemişcate ale tovarăşilor mei continuau să zacă pe nisipul brăzdat de urmele respingătoarelor vietăţi. Bătrânul mongol alergă după mine şi văzând că viermii nu mai sunt acolo se repezi şi el spre trupurile neînsufleţite ale celor doi tineri. O durere îngrozitoare îmi strânse inima, când plecându-mă asupra trupurilor nemişcate nu putui desluşi niciun semn de viaţă. Radiofonistul zăcea cu capul răsturnat. Pleoapele îi acopereau pe jumătate ochii stinşi, faţa îi era calmă. Grişa dimpotrivă, avea faţa schimonosită de o durere înfiorătoare. Amândoi aveau obrazul vânăt, de parcă ar fi fost sugrumaţi.

Toată strădania noastră: fricţiunile, respiraţia artificială, ba chiar şi încercările lui Darhin de a le lua sânge, toate fură zadarnice. Nu mai încăpea nicio îndoială, tovarăşii noştri erau morţi. Ea ne doborâse. Vremea îndelungată pe care o petrecuserăm toţi laolaltă ne legase, ne înrudise aproape. Pierirea celor doi tineri era pentru mine pierderea cea mai grea. Şi pe lângă toate, mă chinuia gândul că eram vinovat de moartea lor. Nu le stăvilisem goana nechibzuită spre cele două jivine necunoscute. Deznădăjduit, aproape fără gânduri, stăteam locului, rotindu-mi privirile în jur cu speranţa deşartă de a zări

jivinele blestemate şi a-mi descărca în ele tot încărcătorul. Bătrânul mongol, îngenunchiat pe nisip, plângea pe ascuns. Mult mai târziu mi-am dat seama cât de recunoscător ar fi trebuit să-i fiu călăuzei mele care mă scăpase de la moarte...

Am cărat trupurile băieţilor şi le-am urcat în camion, nefiind în stare să le lăsăm acolo în mijlocul înspăimântătoarelor nisipuri liliachii. Sau, mai ştii, poate că în fundul sufletului meu trăia nădejdea vană că ei nu muriseră cu adevărat şi că, buimăciţi de o forţă necunoscută nouă, îşi vor mai reveni fără veste la viaţă. Dar nici Darhin şi nici eu n-am schimbat o vorbă.

Ochii bătrânului mongol mă urmăriră îngrijoraţi până când aşezându-mă în locul lui Grişa am pornit motorul. Punând maşina în mişcare, mi-am mai aruncat pentru ultima oară privirea asupra locului aceluia, prin nimic deosebit de restul pustiului şi totuşi un loc în care pierdusem jumătate din detaşamentul încredinţat mie. Cât de bine şi de voios mă simţisem abia cu o oră în urmă şi cât de singuratic mă aflam acum! Maşina porni. Uruitul trist al pinioanelor vitezei întâia mi se păru de neîndurat. Darhin şedea în cabină, alături de mine, şi se uita atent să vadă cum mă descurc cu comenzile, apoi asigurându-se că mă pricep, îşi mai veni în fire.

În seara aceea, n-am putut ajunge decât până la locul popasului din noaptea precedentă. Aici, în preajma punctului astronomic, la poalele movilei de piatră, am îngropat pe tovarăşii noştri de drum. Descompunerea le şi atinsese trupurile şi ucisese în noi speranţa oricărei posibilităţi de „înviere”.

Nici astăzi, după atâta vreme, nu-mi pot aminti fără tulburare de noaptea aceea tăcută în vârful munţilor posaci. De cum a mijit de ziuă, am pornit să străbatem cât se putea de repede podişul semănat cu pietriş negru. Cu cât ne depărtam de înfiorătorul Djungar-Gobi, cu atât mă simţeam mai liniştit. Traversarea pustiului Dolon-Hali-Gobi, o muncă deosebit de grea pentru un şofer fără experienţă cum eram eu, îmi răpi toată atenţia, distrăgându-mă oarecum de la gândurile amare şi de la pierderea suferită.

La popasul următor, printre stâncile de foc, am mulţumit cu căldură bătrânului mongol. Darhin fu tulburat de recunoştinţa mea şi-mi spuse cu un surâs:

— Eu strigat „moarte”, dar tu tot alergi înainte. Atunci eu oprit pe tine: moare şef, moare toţi. Dar tu pe mine aproape împuşcat...

— Fugeam să scap băieţii, nu mă gândeam la mine.

N-am putut afla nicio explicaţie a celor întâmplate, nici de la Darhin şi nici de la toţi ceilalţi cunoscători ai Mongoliei. Tot ce-am aflat se reduce la aceea că în cele mai vechi legende mongole se povesteşte despre o vietate numită „Olhoi-horhoi”, care trăieşte în fundul celor mai pustii şi neînsufleţite deşerturi. Numele acesta, repetat de urletele lui Darhin, îmi răsunase mie a vaiet: „O-oi-o-oi”. Olhoi-horhoi n-a fost cercetat de niciun

învăţat, pe de o parte pentru că trăieşte în nisipurile acelea aride aproape inaccesibile, iar pe de altă parte, din pricina groazei pe care o inspiră jivina mongolilor. Groaza asta, după cum am avut prilejul să mă conving eu însumi, este pe deplin întemeiată. Olhoi-horhoi omoară fulgerător şi de la distanţă. Care este forţa tainică a acestei vietăţi, nu sunt în măsură să apreciez. Poate că este o descărcare electrică de o intensitate uriaşă. Sau poate o otravă ucigătoare, pe care jivina o împrăştie în jur... Nu ştiu...

Sunt sigur însă că ştiinţa îşi va spune cuvântul despre fiinţa asta îngrozitoare, când alţi cercetători, mai norocoşi decât mine, vor reuşi s-o întâlnească din nou.

SFÂRŞIT

---

[1] Cii – cereală din regiunea stepelor Asiei Centrale. Creşte în tufe înalte. (nota red. ruse)

[2] Saksaul – copac fără frunze, caracteristic pustiurilor nisipoase. (nota red. ruse)

[3] Cuarţ de culoare roşie, asemănător sticlei, format de cursul apei. (nota red. ruse)

[4] Scriere cufică – o varietate de scriere arabă. Se deosebeşte prin caractere largi, pătrate, strâns legate între ele. (nota red. ruse)

[5] Opal – oxid de siliciu întărit, cuarţ care conţine apă. (nota red. ruse)

[6] Calcedon – o specie de cuarţ cristalizat, asemănător cu opalul. (nota red. ruse)

[7] Cuarţite – roci compacte, formate în special din boabe de cuarţ. (nota red. ruse)

[8] Radioactivitate – facultatea de dezagregare a atomului. (nota red. ruse)

[9]Emanaţie de radium – radiumul descompunându-se trece în diferite varietăţi de radium, care se deosebesc prin calităţile lor fizico-chimice. Emanaţia de radium, una din aceste varietăţi, este un corp gazos. (nota red. ruse)

[10]Kabarga – mamifer din familia rumegătoarelor, înrudit cu renul. (nota red. ruse)

[11]Tohto! – Stai (în limba iacută). (nota red. ruse)

[12]Sogdjoi – ren sălbatic din nordul îndepărtat. (nota red. ruse)

[13]Limb – inelul argintat al aparatelor astronomice de măsură, pe suprafaţa căruia se află însemnate gradele, minutele şi secundele. (nota red. ruse)

[14] Vernier – scara suplimentară de diviziuni, cu ajutorul căreia se pot aprecia subdiviziunile pe suprafaţa limbului. (nota red. ruse)

Table of Contents

Ivan Efremov
OBSERVATORUL NUR-I-DEŞT
LACUL DUHURIOR DE MUNTE
PISCUL DE SUB LUNĂ
OLHOI-HORNOI
[1]
[2]
[3]
[4]
[5]
[6]
[7]
[8]
[9]
[10]
[11]
[12]
[13]
[14]

Table of Contents

Ivan Efremov 1
OBSERVATORUL NUR-I-DEŞT 5
LACUL DUHURIOR DE MUNTE 28
PISCUL DE SUB LUNĂ 46
OLHOI-HORNOI 72
[1] 87
[2] 87
[3] 87
[4] 87
[5] 87
[6] 87
[7] 87
[8] 87
[9] 88
[10] 88
[11] 88
[12] 88
[13] 88
[14] 88